Lei ~~6,75~~

331

GÜNTER DE BRUYN
premiul

O carte despre compromisul moral al unora dintre intelectualii cu mentalități învechite care se adaptează mai lent noilor realități sociale ale R. D. Germane.

Colecția GLOBUS

EDITURA UNIVERS

16

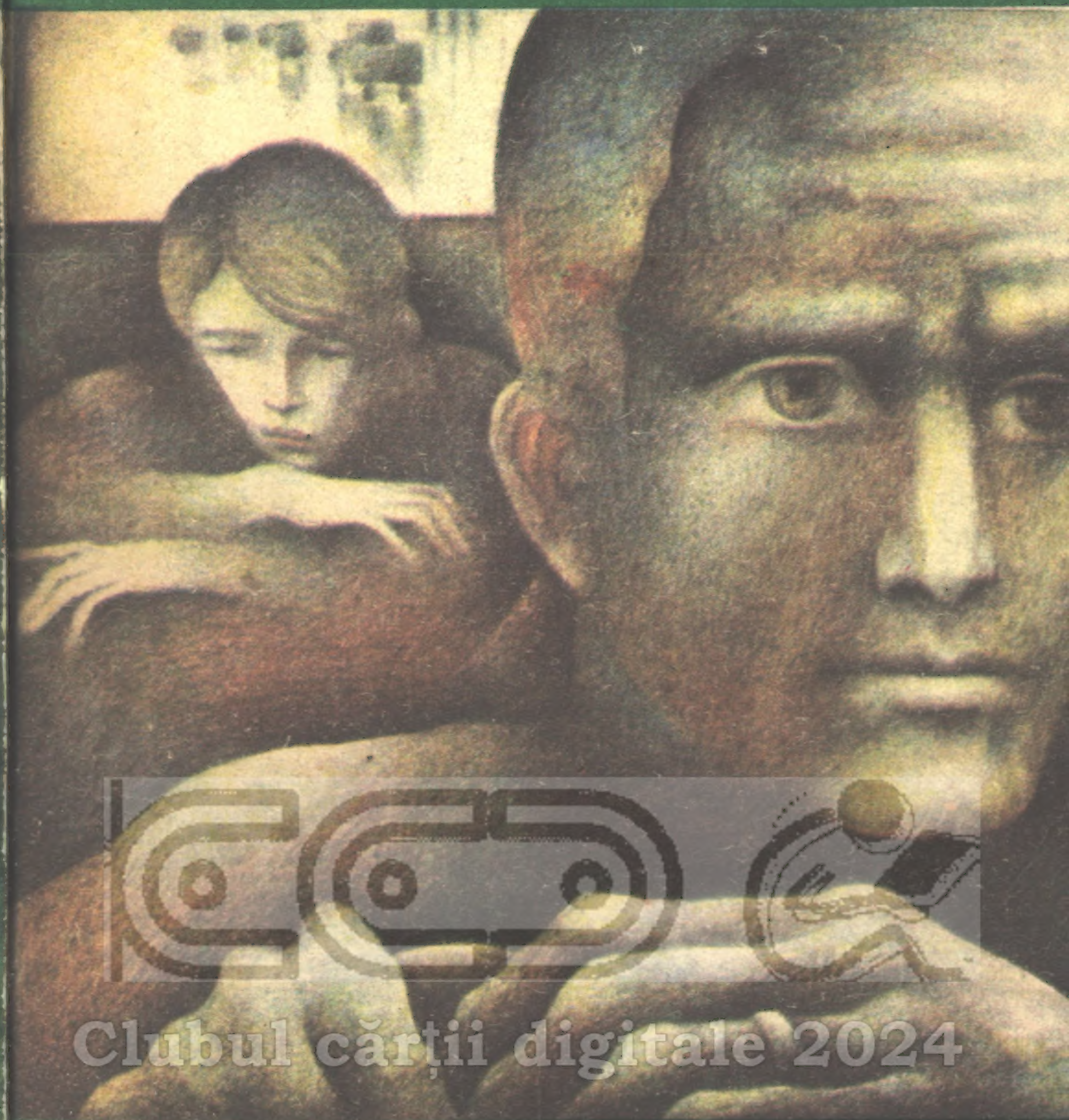

GÜNTER DE BRUYN premiul

GÜNTER DE BRUYN

premiul

Coperta colecției : ION STATE

Grafica : Viorel Popescu

Ilustrația : Vasile Socoliuc

Günter de Bruyn — Preisverleihung
2 Auflage

Mitteldeutscher Verlag, Halle (Saale) — 1972

GLOBUS

GÜNTER DE BRUYN

premiul

Traducere de
IULIAN NEACȘU NICOLAE KÖHL

EDITURA UNIVERS

București

1979

1

AM FOST SOLICITAT să descriu o căsnicie exemplară și pentru aceasta mi s-a arătat un model. Am acceptat cu rezerve și am ținut sub observație exemplara pereche. Încerc acum să sintetizez datele culese de pe urma cercetării unei zile, care începe prin aceea că Teo Overbeck trage jaluzelele, deschide ferestrele și se gîndește că, totuși, „n-ar fi trebuit să accept această sarcină !". Dar spune : „Frumoasă zi e astăzi !".

Este o zi de mai, răcoroasă și însorită. Lumina ei orbește ochii lui Teo, obișnuiți cu lumina lămpii. Irene, soția sa stă culcată în pat și ia micul dejun. Stă cu partea superioară a corpului pe jumătate ridicată și cu picioarele în așa fel strînse, încît ține tava pe burtă și pe genunchi.

Faptul că Teo nu-și exprimă gîndurile nu are nimic de a face cu fățărnicia, este doar o dovadă de considerație. Nu vrea să-i tulbure Irenei veselia dimineții. Grijile care-l apasă nu vor deveni mai ușoare dacă le va împărți cu ea.

Irene, însă, vrea să-și împartă veselia cu el. „Într-o zi ca aceasta totul trebuie să meargă

bine !" îi spune ea cu un ton pe care-l consideră deosebit de plăcut şi cu o mînă care ar vrea să sugereze că nu este o încercare de consolare, ci o fermă convingere şi, cu un gest, îl trage de la fereastră spre ea, spre întîia manifestare de afecţiune matinală, care-i face bine, neputîndu-i însă orienta gîndurile în altă direcţie.

Respectîndu-şi deprinderile, el e gata îmbrăcat, costum corect, cămaşă albă cravată. Şuviţele de păr cam sărăcăcioase sînt pieptănate lins, faţa bărbierită, exprimă siguranţă, linişte şi amabilitate. Stă aşezat pe patul ei, o urmăreşte cum mănîncă, serveşte şi el cîteva sandvişuri, bea o înghiţitură din ceaşca ei de cafea şi fumează cea de-a patra ţigară a acestei dimineţi, căci s-a trezit încă de la ora cinci, după o noapte păcătoasă — cu dureri de stomac şi cu coşmaruri. Îi comunică toate acestea, sperînd ca discuţia să pună în lumină umbrele care, de atîtea zile îi întunecă sufletul.

Pentru aceasta nici un alt partener de conversaţie nu este mai indicat decît soţia sa. Sufletul ei larg este întotdeauna deschis şi curat ; în el se pierd gîndurile negre, iar cele apăsătoare, desigur, dispar mai repede. Nu mai rămîne decît bucuria, uşurarea, şi, în plus în această dimineaţă, satisfacţia ce ţi-o dă o noapte de somn tihnit, aroma cafelei, starea vremii şi armonia acestei căsnicii, siguranţa vieţii lor. În ea există suficientă linişte şi bucurie pentru a putea dărui din ea şi altora. În ea îşi vede datoria, una pe care o poate îndeplini cu plă-

cere şi pentru care Teo îi este întotdeauna recunoscător.

Problema pe care i-o ridică acum este şi ea în legătură cu datoria. Pe el îl preocupă însă discursul pe care va trebui să-l ţină după-masă la decernarea premiului. Ea caută să-i înlocuiască grija cu bucuria ce o resimţi după îndeplinirea faptei, după ce ai scăpat cu bine, întrebîndu-l dacă diseară vor putea, pentru prima oară în acest an, să stea afară, în faţa casei, pe terasă, în aerul primăvăratec al grădinii.

Teo observă deîndată că încercarea ei este zadarnică : nu poate face saltul ei uriaş peste muntele de griji. Dar, pentru că ea este mai importantă pentru el decît toate grijile din lume, n-o poate întrista, şi face în aşa fel, ca ea să nu observe insuccesul strădaniilor sale. Face, aşadar, eforturi să arate că nu-l preocupă acest subiect, vorbind despre temperaturile ce ar putea să apară la noapte şi se interesează de musafirii care urmează să fie invitaţi, lista lor nefiind nici acum definitivată. În afară de Krautwurst, prezent întotdeauna şi cu orice prilej, se stabilise doar că trebuie să vină Paul Schuster, premiatul — cu soţia, fireşte, dacă are una.

Soţia necunoscută a lui Paul devine pentru Irene tema cea mare a dimineţii. Inventează un număr infinit de persoane feminine, care în afara faptului că ştiu să bată perfect la maşina de scris, nu au nimic altceva comun cu el. Ea ştie doar care este tipul preferat de Paul, ce

anume îl atrage la femei și ce-l îndepărtează, ce-i trebuie sau ce crede că i-ar trebui. E drept, că aceste cunoștințe ale ei datează de mai bine de optsprezece ani. Dar, pentru că, după părerea ei, o mare parte din ceea ce ține de suflet se evidențiază încă din copilărie și devine apoi o obișnuință pentru tot restul vieții (direcția, de pildă, spre care se orientează dragostea), ea consideră că nu trebuie să acorde nici o importanță timpului scurs.

Irene este fermecătoare cînd interesul ei arzător pentru alți oameni îi declanșează fantezia. De mult a uitat intenția cu care a început discuția. Vroia să-l abată pe Teo și a reușit să se abată doar pe ea. Această femeie o umple de curiozitate, mai mult chiar decît Paul însuși sau decît copiii lui — în cazul cînd aceștia ar exista. Oare familia Schuster se va înțelege cu familia Krautwurst, cu domnișoara Hesse sau cu profesorul Liebscher ?

Ea știe, așadar, foarte precis, cine va trebui să fie invitat. Teo are rezerve numai față de Liebscher, dar nu insistă să nu fie invitat, cînd Irene îi dă de înțeles că în probleme de tact, de diplomație sau de frecventare a societății ea se consideră mai competentă decît el, care, de multe ori, cu tezele și concepțiile sale despre morală plutește prea mult deasupra realității, pentru a o mai putea recunoaște cu adevărat.

Toate acestea ea le pretinde dacă nu tocmai categoric, totuși foarte serios. Tonul unei ușoare autoironii privește mai ales modul ei de exprimare. Cu acest ton ea se scuză pentru neghiobiile pe care le rostește uneori, cum ar fi și aceasta : ce trebuie să fie, va fi ! — o expresie de prisos ; și pe cît de mult urăște el aceste expresii cînd sînt rostite de colegii și studenții săi, neacceptîndu-le niciodată, pe atît de puțin îl deranjează ele în cazul ei. La ea nu există într-adevăr, nimic ce l-ar putea deranja.

Cînd aude că fiica lor, Cornelia, a ieșit din odaie, o sărută pe Irene (cu băgare de seamă, pentru a nu răsturna tava) și se ridică de pe pat. Ea ar mai vrea să știe dacă profesorul Fondué va dori să vină și el.

— Întreabă-l, spune el. Și, ajuns la ușă, adaugă : Îmi telefonezi ?

De un deceniu și jumătate ultima întrebare face parte din ritualul de despărțire al celor doi. Pentru o pereche, în care unul depinde atît de mult de celălalt, durata despărțirii de-a lungul unei zile de lucru este prea lungă. Ea trebuie întreruptă printr-un telefon, dar numai rareori poate fi stabilită dinainte ora exactă la care acesta va fi dat, pentru că munca Irenei permite doar cu greu o programare a timpului.

Deschisă rămîne și întrebarea dacă Irene va trebui sau nu să participe la festivitate. Cei trei specialiști în comerțul cu fructe din Polonia, pentru care ea face pe interpreta, o solicită foarte mult. Și nici măcar nu știe care sînt preferințele lui Teo în această privință. El, desigur, i le-ar fi comunicat cu plăcere, căci doar în funcție de ele va ști cum trebuie să se îmbrace, dar pînă în clipa aceasta nici măcar el nu și le cunoaște încă.

Locuiesc ca subchiriaşi într-un cartier mărginaş, în cuprinsul numelui acestuia apărînd cel al unui împărat, ceea ce permite să se poată deduce vremea întemeierii lui. În vilişoara domnului Birt din Waldstrasse (Strada Pădurii), o casă ce nu atrage atenţia, cu un acoperiş cu două laturi dispunînd şi de încălzire centrală, le revin două din cele patru camere existente. Bucătăria, baia şi toaleta le folosesc în comun cu domnul Birt. Grădina le stă şi ea la dispoziţie ; de muncit nu trebuie să o muncească, ci trebuie doar să o admire. Această obligaţie o îndeplineşte însă Irene pentru toţi trei. Ei trebuie să-i mulţumească înainte de toate, că nu ajung niciodată în conflict cu proprietarul, care o place mult pe Irene. Teo n-a întîlnit încă un om care să nu o fi plăcut.

Camera cea mică o locuieşte Cornelia. Cealaltă, pe care un glasvand o desparte de terasă este dormitorul şi camera de zi a părinţilor. Aici este şi biroul lui Teo. El poate lucra bine cînd Irene este în cameră, chiar şi atunci cînd ea lasă televizorul să meargă. Irene, în schimb, poate dormi bine cînd Teo lucrează — fie seara, noaptea sau dimineaţa. Are un somn profund. Cînd el se culcă lîngă ea sub plapumă, Irene mormăie ceva agreabil, îşi vîră mîna sub braţul lui şi doarme mai departe. N-au decît un singur recamier ; nu din motive de economie sau din lipsă de spaţiu, ci pentru că au nevoie doar de unul singur.

Una dintre particularităţile care se dezvoltă în cursul unei căsnicii îndelungate, este în cazul lor şi aceea că în timp ce se îmbracă fiecare îl lasă pe celălalt singur. Deoarece rareori au fost obligaţi să se scoale la aceeaşi oră, nu s-au obişnuit niciodată să se arate unul celuilalt în lenjeria intimă. Cu referatul terminat sub braţ, el traversează aşadar antreul şi intră în camera Corneliei.

Acolo, în nişa ferestrei, se află biroul. Teo dă la o parte cărţile, scrisorile şi discurile, îşi deschide dosarul şi încearcă zadarnic să se concentreze. Casa asta are acustica prea fină. În camera de zi, pendula învechită de bătrîneţe bate huruitor de nouă ori. Este deci ora şapte şi jumătate. Cînd el este de faţă, la zgomotul pendulei Cornelia îşi astupă în mod demonstrativ urechile şi îl acuză că ar aprecia de dragul modei această piesă antică, care întotdeauna vrea să fie în avans faţă de timpul pe care trebuie să-l arate. Ea nu crede că lui îi place acest ceas numai pentru că i-a plăcut şi tatălui său, care l-a preluat la rîndul lui de la tatăl său.

Irene nu se plînge de pendulă, o tolerează de dragul lui Teo, văzînd însă în aceasta un singur avantaj, acela că zgomotul ei atrage atenţia asupra liniştii care domneşte acolo, afară, şi care este întreruptă numai la sfîrşit de săptămînă — cînd berlinezii se refugiază în natură. Dar aceasta este o gălăgie plină de veselie, care nu o deranjează pe Irene niciodată. Oamenii veseli îi sînt agreabili. Pentru ea, seriozitatea prezintă valoare numai cînd apare ca rezultantă a emoţiei sau entuziasmului. Cu oamenii trişti, indiferenţi sau abătuţi, ea este totdeauna

nedreaptă. Dacă străinii pe care trebuie să-i însoţească sînt cuprinşi de nostalgie sau indispuşi din cauza climei neobişnuite, trebuie ca ea, întruchipare a amabilităţii, să le redea buna dispoziţie. Cînd fiica ei îşi face din orice bagatelă o problemă, Irene o găseşte a fi lipsită de tact. Cine nu poate fi vesel cu adevărat (şi cine n-ar putea fi în aceste vremuri şi în această ţară ?), poate măcar să afişeze aparenţa că este astfel. Şi ea ştie să facă acest lucru, şi a ştiut întotdeauna să-l facă, dacă face abstracţie de timpul, rămas acum mult în urmă, petrecut cu Paul.

Dar la aceasta se gîndeşte numai rareori şi, în nici un caz, astăzi. Vrea să se bucure de această zi ca de oricare alta, de la început pînă la sfîrşit, începînd cu cafeaua şi continuînd apoi cu mierea, ţigara, soarele, baia şi, în timp ce-şi usucă capul cu prosopul, cu contemplarea în oglindă a imaginii, a pielii ei, care nici iarna nu devine mai albă, iar după prima plajă la soare devine la fel de cafenie ca şi pîinişoarele pe care Teo le-a şi adus în această dimineaţă. Este brunetă şi, fireşte, se mîndreşte cu acest lucru, la fel cum altele se mîndresc cu pielea lor albă, cu picioarele groase sau subţiri, aşa cum chiar ea era plină de orgoliu pentru sînii ei — dar care orgoliu s-a retras la timp, spre alte părţi mai constante ale micuţului ei corp. Îşi modelează pieptul cu ambele mîinii, întocmai aşa cum era el altădată, rîde imediat cu poftă, găsindu-se însă frumoasă aşa rîzînd, şi-şi surîde pînă cînd i se pare că a devenit ridicolă, ceea ce nu i se întîmplă niciodată în timpul far-

dării : aceasta e o treabă serioasă. Consideră că este de datoria ei să placă oamenilor şi face într-adevăr aproape totul de dragul altora, contrar bărbaţilor care pretind că fac totul de dragul aşa-zisei chestii şi se cred grozavi. Ca şi cum chestiile ar fi mai importante decît oamenii ! Teo se bucură pentru vanitatea ei garnisită cu altruism, dar îi permite şi ei să-şi rîdă de a sa, pe care el o numeşte conştiinţa datoriei.

O aude venind din baie, traversînd coridorul spre bucătărie. Fiicei ei, care la această oră îşi ia acolo micul dejun în picioare, i se înfăţişează abia acum, gata aranjată pentru a oferi un exemplu care, din păcate însă, nu este urmat. Faptul că la cei şaptesprezece ani ai ei, Cornelia nu poate încă să se îmbrace cu gust, îi dă probleme mamei, cu atît mai mult cu cît ea, Cornelia, nu-i acceptă sfaturile, invocînd pentru aceasta motivări teoretice, aplicînd aşadar cam prea devreme metoda de a nu trăi după principii, ci de a întări cu ele modul cel mai confortabil de a trăi. A se aranja drăguţ, ceea ce pentru Irene este atît de important, ea numeşte a fi o fugă de esenţial, iar mustrările Irenei le ia drept înţelepciune burgheză.

În pantalonii ei jerpeliţi, din doc albastru, pe care îi poartă zilnic, arată ca un copil de oameni sărmani. Aşa o găseşte Irene şi se ruşinează pentru ea, fiind însă suficient de deşteaptă ca să nu se dea de gol. Nu vrea să piardă de tot contactul cu ea. Pericolul acesta este mare, şi de o jumătate de an încoace s-a agravat foarte mult. De atunci încoace, de fapt,

Cornelia este cuprinsă de o continuă tristețe, care uneori se transformă în ceartă cu accese de furie față de părinți, iar alteori sfîrșește într-o baie de lacrimi. Irene și Teo bănuiesc, desigur, direcția din care provin cauzele acestei tulburări sufletești, dar se prefac că nu știu nimic. Într-o zi, cînd o asemenea criză s-a încheiat cu o puternică manifestare de afecțiune pentru mamă și Irene a cutezat s-o întrebe direct, rezultatul a fost că fiica s-a retras de lîngă ea neîncrezătoare și jignită.

În astfel de situații Teo este mai abil. El o ia, firește, drept cea ce este, fără a lăsa să se recunoască de pe fizionomie că ar dori ca ea să fie altfel de cum este. Uneori îi este recunoascătoare pentru aceasta, acordîndu-i încrederea. Irene își dă seama că nu mai este în măsură să se facă ascultată de copil, și de aceea se bucură cînd Teo intervine și nu-i arată nici cea mai mică urmă de gelozie. Așa a fost mereu în căsnicia lor; unde ceea ce nu știe să facă unul, știe celălalt. Însă cauzele insatisfacțiilor Corneliei nu le-a aflat nici Teo.

— În locul tău eu m-aș scula cu un sfert de oră mai devreme ! i-a spus Irene.

Teo n-ar fi sugerat așa ceva și nici n-ar fi putut vreodată să se exprime astfel, ci ar fi spus-o pe un ton total lipsit de reproș, amabil, surîzînd, doar sub forma unui sfat bun, căruia însă nu i se acordă nici o considerație.

Cornelia, care n-a terminat încă de mestecat, arată cu degetul spre frigider, de care este prins un bilețel : „Prea stimată doamnă Overbeck ! Scuzați-mă, vă rog, dacă vă fac atentă, dar în timpul nopții lumina a rămas iarăși aprinsă în bucătărie. Cu cele mai bune urări pentru ziua de astăzi, al dvs. Johannes Birt.“

Teo nu s-a deprins nici pînă azi să nu se simtă ofensat pentru asemenea lucruri. Dacă Birt s-ar lăsa vreodată văzut în apropierea bilețelelor sale proaspăt scrise, el, Teo, ar țipa la el și i-ar face — de pildă — propunerea de a achita mereu singur întreaga notă de plată a curentului electric, ceea ce în mod sigur l-ar jigni. În cazul lui Birt nu este vorba de bani. El nu are nevoie de prea mulți. Lui îi pasă mult mai mult de apropierea de Irene, care îl domolește cu explicații date pe același ton amabil, cu care el își formulează bilețelele.

— Sigur că tata a fost iarăși făptașul ! zice Cornelia. Această manieră de a fi distrat ar trebui să și-o permită, de fapt, abia după ce va fi, în sfîrșit, profesor. De ce oare își petrece iarăși nopțile cu ceai de mușețel ?

— Își face griji pentru referatul său, îi răspunde Irene.

— Nu cumva pentru tine ? În definitiv, în cazul acestui Schuster este vorba doar de fostul tău amor...

Aici Irene izbucnește la rîndul ei într-un rîs senin și răsunător, care întotdeauna îl încîntă pe Teo și pe oricare altul (exceptînd-o poate pe fiica lor). Și acest rîs este un răspuns mai convingător decît dacă ar fi spus cu patosul adevărului : „Pentru mine, niciodată táticu nu a trebuit să-și facă griji !“

Fiica n-a mai replicat nimic la aceasta, şi-a luat geanta şi a părăsit în grabă casa. Irene strînge vasele de pe masă şi le aşază în spălător. Lui Teo însă, rîsul ei îi provoacă pentru o clipă, un sentiment al prieteniei, înrudit cu cel din timpul copilăriei sale : stai culcat în pat, lăsînd în urma ta răceala şi duşmănia zilei, surioara mai mică respiră regulat în somn şi de alături glasurile părinţilor, ce se aud mai mult în şoaptă, garantează, indiferent de ce s-ar întîmpla afară, ocrotire şi siguranţă.

Ceva mai tîrziu pleacă şi Irene. De la locul său de lîngă fereastră, Teo o poate vedea ieşind din casă. În taiorul ei deschis, stă în faţa uşii respirînd în tihnă aerul rece al dimineţii. Se ţine dreaptă şi-şi înalţă puţin capul, vrînd parcă să spună : Excelenţa-sa, translatoarea Irene Overbeck, soţia domnului dr. Teo Overbeck, este gata să înveselească lumea cu bucuria ei de viaţă. Coborînd cele trei trepte joase, ea surîde soarelui, vîntului ce abia se face simţit, copacilor şi găseşte imediat un supus, care a aşteptat-o pentru a-i accepta scuzele şi a-i arăta ultimele minuni ale grădinii.

De fiecare dată cînd Teo o vede mergînd alături de bătrînelul greoi, pe picioarele ei de manechin, sprintenă, vaporoasă şi suplă, îi vin în minte comparaţii cu căprioare, gazele şi cu nobile păsări albe. Uşor ca un fulg îi este glasul cînd povesteşte despre boala de stomac de care suferă soţul ei şi ca o suflare îi este tonul cînd îşi exprimă bucuria pentru florile lui Birt. Nici urmă de rîsete şi cu atît mai puţin de chicote ; poate, doar un suspin uşor, desprins de undeva din interiorul ei. În felul acesta a reuşit întotdeauna să învingă orice împotrivire, iar pe domnul Birt l-ar putea chiar îngenunchea. Acesta rămîne încă multă vreme lîngă gard făcîndu-i semn cu mîna, cu toate că datorită vederii sale slabe nu o mai poate vedea. El ştie însă că ea îşi va mai întoarce o dată capul după el, înainte de a trece colţul spre strada Gării.

Teo se uită iarăşi la hîrtiile de pe masă, frunzăreşte paginile scrise, care după-amiază vor trebui să devină discursul său. Îi lipseşte încă introducerea, iar conţinutului ideea călăuzitoare. Cert este că a aşternut mult pe hîrtie, însă, de fapt, lipseşte totul. Începe să scrie, o ia de la început, neobosit, hrănind speranţa că orice muncă dă roade şi că sîrguinţei adevărate nu i se refuză răsplata. Nu ştie încă nimic din ceea ce ar putea să spună în favoarea reputaţiei cărţii ce urmează să fie lăudată ; acest nimic l-ar putea exprima în şase pagini. Are nevoie însă de douăsprezece pînă la cincisprezece pagini, care s-ar umple uşor, dacă ar putea să lase frîu liber propriei sale păreri.

Profesorul Liebscher l-a însărcinat cu acest referat, pentru că ştie de prietenia sa cu Paul. Aşteaptă de la el cuvinte care să exprime părerea sa personală. Acestea le poate rosti cu inima deschisă : poate îţi mai aduci aminte de noaptea de vară în satul tău natal... Ca primul cititor al primei tale opere... Eu eram student

în semestrul al treilea, cînd numele de Paul Schuster pentru prima oară mi-a...

Dar nu în aceasta constă dificultatea, nu asupra persoanei în cauză, ci asupra obiectului, a cărţii.

2

ÎN URMĂ CU nouăsprezece ani Teo Overbeck şi Paul Schuster s-au întîlnit pentru întîia oară. Cîţiva studenţi, trimişi să ajute la strînsul recoltei într-un colţ din sud-estul regiunii Brandenburg, au fost însărcinaţi să înfiinţeze o grupă sătească de tineri. Pe cei cîţiva tineri care s-au adunat în localul ce adăpostea pînă nu de mult o cîrciumă, i-au plictisit la început cu poezii şi discursuri, încercînd cu disperare să rupă tăcerea, căreia în cele din urmă ei înşişi i-au căzut victime, pînă cînd, într-o bună zi, lui Teo i-a venit ideea salvatoare. Fiecare persoană prezentă va fi obligată să-şi spună numele şi să-şi prezinte verbal autobiografia. Şi pentru a da un exemplu, începu chiar cu el. Povesteşte despre tatăl său proletar, care încă pe vremea fasciştilor l-a învăţat să gîndească în mod antifascist, despre participarea sa silită la organizaţia tineretului hitlerist şi la Wehrmacht şi despre înclinaţiile sale literare timpurii, care l-au îndemnat să studieze germanistica. Ceilalţi au încercat să-l imite, unii dintre ei părînd naivi şi încurcaţi, alţii, dimpotrivă — orgolioşi. Numai Paul bombănea supărat, neţinînd seama de exemplul dat de Teo: tatăl său este tîmplar, iar el pescar, şi se numeşte Schuster. Teo vroia să ştie dacă tatăl său este liber-profesionist. Da, dar în Vest. Şi unde era mama? De asemenea, dincolo; sînt refugiaţi, Paul s-a reîntors singur, completează ceilalţi.

Era tocmai ceea ce-i trebuia lui Teo pentru finalul discursului său. Viaţa lui Paul începea să capete forme precise şi potrivite, ea devenea utilizabilă în ciuda protestului făptaşului, care mormăind un „Prostii!“, se refugiase în noapte. În seara următoare însă, la stăruinţele lui Teo, care-i cerea explicaţii, Paul a început să vorbească.

O tînără fată cu codiţe blonde, care răspunde la numele de Gudrun, l-a determinat să se reîntoarcă. Şi tînăra republică? Aici Paul refuză să răspundă, dîndu-se drept un profan în politică, iar faptul că hotărîrea sa de a reveni în ţară este interpretată ca un act absolut politic, îl impresionează mult prea puţin; în schimb, însă, se interesează despre semnificaţia cuvîntului o b i e c t i v. Teo îi explică cu plăcere.

Dacă ar fi să caracterizăm relaţiile existente între misionar şi indigen, am putea spune că între cele două părţi se închegase o prietenie care a durat patrusprezece zile şi a reînceput după Crăciun, cînd, neanunţat, Paul şi-a făcut apariţia la uşa locuinţei lui Teo, o fostă prăvălie transformată în spaţiu de locuit, înmînîndu-i trei caiete de şcoală scrise. A notat, cică,

totul, așa cum s-a întîmplat — zice el — obligîndu-l pe Teo să se apuce imediat de citirea lor. *Revenirea. O expunere biografică,* stătea scris pe copertele caietelor.

Dar nu era decît o parte din expunerea sa biografică, acea parte din care rezultă că a existat o epocă a biografiei lui cînd nu a trăit decît pentru această fată. Patru ani i-a făcut curte în zadar, în cel de al cincilea aluzia la o sărutare de adio l-a făcut fericit, pentru ca în al șaselea an să primească o scrisoare de la ea în care, alături de multe banalități, citea că-i duce dorul, determinîndu-l astfel să se întoarcă în satul natal ; dar ajuns din nou aici, ea avea să-i mărturisească că între timp a cunoscut pe un altul mai grozav decît el.

Cu toate că Teo a rămas îngrozit de aspectul apolitic al întîmplărilor, l-a cuprins totuși o mîhnire, care s-a accentuat într-un mod stîngaci și trivial. Admira curajul și energia acestui pescar, care la miezul nopții îi declara că ar vrea să ajungă scriitor și spera că ar putea învăța acest meșteșug de la el.

Amintindu-și discursurile sale în care susținea că șansele sînt aceleași pentru toată lumea, Teo capitulă. Drept locuință provizorie Teo i-a oferit un spațiu nefolosit din prăvălia locuită de el, care, dacă nu avea geamuri, avea în schimb jaluzele solide. Luă manuscrisul făcîndu-i propuneri lui Paul pentru scoaterea unor personaje și dezvoltarea altora și, după ce corectă greșelile gramaticale și ortografice, îl predă mai departe.

Un lector de la o editură credea că a descoperit la Paul talent și că din expunerea lui biografică, în urma unor dezvoltări și modificări, ar putea scoate o carte. Drept urmare, Paul a respins planul lui Teo, după care el trebuia să urmeze cursurile Facultății pentru muncitori și țărani. Nu vroia altceva decît să scrie, și scria zilnic, seara și noaptea, lucrînd peste zi la un negustor de cărbuni. În zilele de duminică îi citea lui Teo, o lua iarăși de la început, pînă cînd, după luni de zile, cuprinzîndu-l deznădejdea, începu să cutreiere orașul și să frecventeze cîrciumile cele mai deocheate, făcea petreceri în cercuri dubioase, aterizînd în brațele fetelor, pentru ca în cele din urmă să-și găsească refugiul în satul său natal, unde s-a recules. Reîntoarcerea lui a trecut atunci neobservată. Într-o zi, cînd Teo venea de la universitate, Paul ședea iarăși la masa de scris. Întîmpină reproșurile lui Teo susținînd că asemenea perioade de fierbere și agitație îi erau absolut indispensabile, ceea ce Teo — pe care indisciplina îl irita întotdeauna — își traducea cam așa : eu, un artist, sînt cu totul altfel decît tine, un pedant !

Într-o seară, hoinărind singur pe străzi, Teo avînd de lucru, Paul nimerise în locul acestuia la un carnaval studențesc, unde fața arămie a unei fete hawaiene obosite îl făcuse să uite definitiv pe cea palidă a infidelei Gudrun.

În dimineața următoare, Teo avea s-o vadă pentru prima oară pe Irene. Nespălată, nepieptănată și nefardată, purtînd o lenjerie de corp

mai mult decît sumară și în picioare niște pantofi mult prea mari, căscînd puternic, a intrat în bucătărie și în viața sa. Văzîndu-l pe el, se speriase. Șovăitoare la început, s-a decis totuși să-i adreseze cuvenitul salut matinal, întrebîndu-l apoi, ca și cînd ar fi avut acest drept, pe el, posesorul locuinței (sau, mai exact, chiriașul principal), cine era el și ce învîrtea acolo.

Aceasta s-a petrecut în cea de-a doua zi a vacanței semestriale, dimineața, la ora șapte și treizeci și cinci, deci cu cinci minute mai tîrziu ca de obicei, ca el, făcîndu-și din asta o datorie, să stea la ora deschiderii bibliotecii în fața ușii ei. Ceaiul nu era încă fiert, iar slănina, care la această oră trebuia să aibă un luciu sticlos sau să fie gata prăjită, nu era nici măcar tăiată. Capacitatea de a discuta fără a obosi nervii era inexistentă înainte de ora opt. Avea cartea deschisă pe masa pe care urma să fie servit micul dejun, așa că orice deranj era nedorit, iar unica posibilitate de a o întîlni pe ea se soldase cu o totală lipsă de reacție. Nu-i răspunsese așadar la salut, tăiase o bucată de slănină, și neauzind nici cel de-al doilea salut, turnă ceai. Tăiase mai întîi slănina în felii lungi și, ignorînd și cel de-al treilea salut, se apucase să taie feliile și de-a curmezișul, după care aprinsese gazul și așteptînd să se repete salutul, așeză tigaia pe foc, aruncînd imediat în ea slănina. Iritat de tăcerea ei, aruncă o privire răutăcioasă spre ușă, privire care fără intenție nimerise exact în acel loc pe care bruma de furou mai degrabă îl scotea în evidență decît

îl acoperea și care îl făcu să se jeneze și probabil să și roșească, și să toarne ceaiul peste slănină.

Rîsul batjocoritor la care se așteptase din partea ei nu venise ; în schimb, însă, se auzi un slab strigăt de spaimă și zgomotul produs de pașii ei tîrșîiți ce se apropiau în grabă, cu o strecurătoare în mînă ; ea îl împinse la o parte și luînd tigaia de pe foc, turnă ceaiul prin strecurătoare în chiuvetă și puse din nou slănina în tigaie.

Atunci i-a adresat primul cuvînt. „Mulțumesc !“, îi spuse. Și pentru că nu o putea privi, datorită îmbrăcăminții ei sumare, îl pronunțase în direcția ferestrei, unde privirea-i căzu pe halatul de baie care acoperea acolo o porțiune din fereastră, ce avea geamul spart. Arătă cu mîna într-acolo și rosti al doilea cuvînt : „Poftim !“. După ce a îmbrăcat halatul și și-a suflecat mînecile suficient de mult ca să i se poată vedea brațele el făcuse o plecăciune și privind-o pentru prima dată în față își spuse numele, la care ea rîse, ceea ce nu l-a încîntat, așa cum avea să-i mărturisească mai tîrziu, ci l-a iritat la fel ca mai înainte goliciunea ei.

S-a întors la tigaie și a aruncat un ou peste slănina îmbibată cu ceai, în timp ce Irene rosti acea frază cu care avea să înceapă povestea luptei sale împotriva ei și pentru ea : „Începînd de mîine, voi avea propriile mele lucruri aici“, ceea ce nu putea însemna altceva, decît că avea de gînd să se stabilească definitiv aici.

Rareori s-a întîmplat în scurta sa viață să fie atît de necăjit și de neputincios ca în acea dimineață. În definitiv, locuința îi aparținea lui. Din considerente de prietenie și de responsabilitate, sau indiferent cum s-ar numi ele, el a împărțit-o cu Paul acceptînd odată cu această hotărîre și micile neînțelegeri ce vor decurge din această situație și care se vor răsfrînge asupra activității sale : lecțiile nocturne și restanțele de chirie, dezordinea și chiar aceste fete suspecte, care dimineața tîrziu intrau în prăvălie și dispăreau la prînz, fără să pomenească vreodată de o întoarcere sau, mai mult, de o rămînere — ca asta de acum, care imediat și-a luat în serios rolul de stăpînă a casei, fiind însă atît de naivă încît a crezut în jurămintele făcute în pat ale primului venit. Era limpede pentru Teo că ea nu va rămîne multă vreme, dar chiar și numai cîteva zile sau săptămîni ajungeau să-i pricinuiască necazuri, care poate nu erau neapărat necazuri, poate că mai degrabă se putea vorbi de invidie sau poate și de mîhnire față de nedreptatea care domnea în aceste sfere (pe fișa sa biografică această rubrică era încă imaculată) dar, poate că din toate era cîte puțin, la suprafață rămînînd însă înainte de toate necazul și anume sub o formă nouă, a neliniștii și a confuziei ce rezultă de aici și pe care a și simțit-o atunci cînd ea a rîs de corectitudinea sa.

Cînd i-a mărturisit că nu purta cu ea periuța de dinți, el și-a cam ieșit din fire, ceea ce nu corespundea felului său de a fi : strictul necesar ce ține de toaleta intimă trebuie purtat în permanență în poșetă, pentru a-l avea mereu la îndemînă.

A rămas foarte uluit de felul cum a reacționat ea la această încercare de a o jigni. Nu era indignată și nici buna dispoziție nu-i dispăruse. Proceda ca și cum lui nu i-ar fi izbutit o glumă și cu un zîmbet abia perceptibil îi arăta compătimire, pentru a ascunde situația penibilă creată de întîmplare. Pur și simplu, nu-l credea capabil de intenția de a jigni — la fel cum, mai tîrziu, de încercările de a și-o apropia.

Începînd cu prima dimineață de la bucătărie, ea l-a distribuit în rolul unui prieten bun căruia îi va prelua grijile, al sfătuitorului și duhovnicului ei, care are voie să le știe pe toate pentru că este discret, iar prietenului bun i se permite să vadă totul, tocmai pentru că nu bănuia că el ar putea nutri vreun interes față de femei. Iar el a acceptat rolul fără să se împotrivească și fără să protesteze, nedorind (pentru început) altul mai bun și supunîndu-se, se străduia pe cît se pricepea să-l joace cît mai bine, și nu se mira deloc de reușita sa cu totul remarcabilă. Era de fapt rolul potrivit pentru el. Avea posibilitatea să se interpreteze pe sine sau numai o parte din el. Ceea ce fusese el mai înainte pentru unul singur, adică pentru Paul, devenise acum pentru doi : călăuză, far, cod legislativ și statuie. Avantajul rolului său forțat, pe care, ce e drept, l-a recunoscut ca atare ceva mai tîrziu, consta în aceea că în

permanență era informat asupra relațiilor existente între cei doi.

Două erau grijile principale care o apăsau permanent pe Irene : lipsa banilor și înțelegerea (sau neînțelegerea) pe care trebuie să o manifeste față de activitatea scriitoricească a lui Paul.

Pe vremea aceea ținea trei liste : prima, cea mai scurtă, era a încasărilor, a doua era rezervată cheltuielilor și cea de-a treia, cea mai lungă, cuprindea datoriile. Nu deveneau mai bogați prin aceasta și nu era nici măcar posibil să tragă învățăminte, pentru că nici o lună nu seamănă cu celelalte. O dată i se suprima ei bursa de merit, pentru ca altă dată lui să i se reducă sau să nu i se dea deloc, indemnizația de asistență socială. Într-o lună putea avea el venituri suplimentare, într-alta ea, dar acestea erau mereu doar mediocre sau mici, niciodată mari. Lunile cele mai sărăcăcioase erau acelea în care Paul progresa cu cartea lui. Atunci negustorul de cărbuni n-avea să-l vadă pe muncitorul său auxiliar și nici Irene, clientela pentru care ea executa lucrări de dactilografie ; trebuia să aibă răbdare, pentru că în fiecare oră liberă a ei stătea obosită și flămîndă în fața mașinii de scris pentru a bate, poate, pentru a zecea oară primul capitol, gîndindu-se în același timp la niscaiva posibilități de cîștig, deoarece a ajuns chiar la scadență și nici un prieten nu le mai împrumută bani, dar și pentru că nu mai putea suporta mirosul cepei din caltaboșul ce-l aveau zilnic la masă. Paralel cu

studiul ei, scria la mașină și făcea traduceri pentru bani. Tot pentru bani tricota, cosea, făcea curățenie în locuințe, spăla și cîrpea. Așa s-au petrecut lucrurile pînă într-o zi, cînd cineva i-a oferit posibilitate de cîștig într-o tipografie din Berlinul Occidental. I se cerea să lucreze zilnic de la ora optsprezece pînă la ora douăzeci și trei, pentru o marcă-vest pe oră, ceea ce însemna treizeci de mărci-est pe seară, dacă nu se întorcea acasă cu țigări și cafea și, cîteodată, și cu cîte o pereche de ciorapi. În schimbul acestor bani, avea de executat lucrări ușoare de fălțuit la prospecte de discuri, avînd de făcut de o sută, de o mie sau de zeci de mii de ori aceeași mișcare. La ora nouă i se dădea o ceașcă de cafea. Cu toate că folosea cuțitul de fălțuit, i-au apărut la degetul mare de la mîna dreaptă bătături pe care ar fi preferat să le aibă mai degrabă întinse pe timpane. Și aceasta, pentru că bătrînul care părea că și-a pus în gînd să corespundă tuturor închipuirilor, ședea în fața lor aidoma unui supraveghetor binevoitor ce pălăvrăgea necontenit. Vorbea despre timpul în care va putea să tipărească iarăși regulamente pentru serviciul militar și despre ceea ce el numea filozofia lui : nefericirea este un păcat al sufletului sau o lipsă a înțelegerii, zicea el, căci sufletul reprezintă o forță uriașă, iar ideile cele mai bine gîndite se materializează cel mai puternic și cine se teme de sărăcie, o atrage.

Aveai voie (fălțuind) să discuți cu el, teama care o prefera cel mai mult constituind-o con-

traargumentele marxiste. Dar după ce și-a îngroșat rîndurile armatei sale de studenți răsăriteni, ajungînd pînă la concedieri de muncitori, sindicatul l-a amenințat cu un proces, iar el s-a făcut mic, vrînd să o păstreze doar pe Irene ca secretară de la ora optsprezece pînă la ora douăzeci și trei, în locuința sa. „De ce nu ? — i-a spus Paul. Dacă plătește bine ! Ce crezi despre acest început de capital ?"

În urma unei discuții matinale purtate cu Teo în bucătărie, ea își însușise indignarea lui și se vîndu ca servitoare unui arhitect socialist, căruia ceaiul îi plăcea numai dacă i se servea într-un serviciu de porțelan chinezesc foarte subțire, cu care ea trebuia să umble, să-l spele, pînă cînd într-o bună zi teama mereu crescîndă că ar fi posibil să se facă și țăndări, a determinat-o s-o ia din loc.

Se angajase apoi la un medic, la care în fiecare dimineață, de la ora șase pînă la nouă, avea de făcut curat în cabinetele de consultație, ceea ce a avut ca urmare somnul în timpul orelor de curs și pierderea examenelor.

Exmatricularea a fost pentru ea o ușurare. „Acum n-am mai rămas decît soția ta".

Ziua lucra ca telefonistă la un depozit de produse chimice, iar seara bătea la mașină cea de-a șaisprezecea variantă a primului capitol sau îl urmărea pe Paul citind cea de-a șasea variantă a capitolului doi sau pe prima din capitolul cinci.

Cînd Paul zicea că vrea să-i citească, el se simțea fericit, ea, în schimb, era speriată. Împingea atunci mașina de scris din fața ei, dădea cîrpa de șters la o parte, lăsa supa nefiartă, se așeza și devenea atentă — începea chinul. Pentru că niciodată n-a reușit să descopere cum ar trebui să se comporte, pentru a nu-i tulbura fericirea.

Era clar că trebuie să aibă timp pentru el oricînd și imediat. N-avea voie să manifeste neliniște, nici măcar după mai multe ore. N-avea voie să se scoale de pe scaun, ca să ridice sau să coboare jaluzelele, să bage cărbuni în sobă sau să stingă lumina de pe coridor. N-avea voie nici să tricoteze, să coasă sau să-și pilească unghiile. Trebuia să fie atentă să-l privească, și cînd el își ridica ochii de pe text pentru a testa efectele, emoția trebuia să se facă vizibilă, un zîmbet sau o durere trebuiau să se lase bănuite. La de astea se pricepea. Dificultatea consta doar în a reacționa adecvat la momentul potrivit, pentru că niciodată nu era sigură că a interpretat cele citite așa cum gîndea el.

Marele chin începea abia după aceea. Atunci cînd el începea să tacă, să pună de o parte ultima pagină și, întinzînd mîna după o țigară, să o privească nerăbdător, să-i aștepte părerea.

Dimineața, în bucătărie, i s-a plîns lui Teo de necazul ei : niciodată n-a reușit să descopere cum ar trebui să se poarte pentru a-l mulțumi pe Paul — o plîngere pe care Teo o găsea de la bun început falsă. În loc să fi întrebat dacă a procedat inteligent, spunîndu-i lui Paul ba una ba alta, ar fi fost mai bine dacă s-ar fi

îngrijit mai îndeaproape de adevăr! Ar fi trebuit să spună ce simte cu adevărat, fiindcă numai aceasta putea să-i fie de ajutor lui Paul.

Bunul şi dreptul (pentru a nu spune naivul) Teo! Acesta ştia întotdeauna ce e bine, dar niciodată şi ce e just. El nu bănuia deloc nesiguranţa de care erau cuprinşi ceilalţi cînd trebuia să-şi spună părerea asupra celor citite.

Nu o dată i s-a întîmplat Irenei să fie mişcată de cîte un pasaj pe care alţii mai competenţi îl considerau a fi maculatură şi ceea ce era artă, pe ea s-o plictisească. Cum ar putea cineva să pronunţe verdicte, dacă nu e în măsură să le pronunţe, să exprime cu adevărat tot ce a simţit, dacă în acelaşi timp în care-l urmărea pe cel ce citea, trebuia să-şi concentreze atenţia asupra propriei conduite faţă de acesta? La acestea se mai adaugă şi neîncrederea în propriile-i sentimente, pe care le pîndeşte încă de la apariţia lor şi încercînd să le corecteze (îndreptîndu-le, poate, în direcţie falsă), de multe ori le înăbuşă astfel încă din faşă, pentru că nu dă atenţie faptului că la ora aceea ele trebuie să fie abia formulate.

Ce era aici adevăr şi ce era sinceritate? Poate doar faptul că ea găsea drept bun tot ce era scris de Paul şi aceasta, din unicul motiv, evident la orice îndrăgostit, că le scrisese el. Acesta nu era însă un verdict artistic. Ei bine, dar ce însemna pentru ea arta? Aceasta avea pentru ea aceeaşi însemnătate ca şi cantitatea de zahăr pe care gospodinele bune o adaugă la fiecare mîncare, pare-se din sentimentul datoriei şi pentru a nu neglija nimic, urmînd exemplul altora. Căci nu-i nevoie să se simtă gustul dulce, trebuie numai să se creadă în necesitatea lui, la fel ca în artă — care, se zice că oferă vieţii umane desăvîrşire şi contur — cînd cantitatea e neînsemnată. Nu! Pentru ea, arta înseamnă puţin. Paul, însă, înseamnă totul pentru ea. Şi ceea ce scrie el, pentru ea nu e artă, era Paul însuşi sau numai o parte din el, cum ar fi barba lui mare, pe care a lăsat-o să-i crească în acest timp, sau mersul său greoi şi legănat, ţinuta sa în timpul mesei sau, poate, vocea sa de bas. Ea trebuia să se lege de dragostea ei pentru acest urs, pentru a se putea pronunţa sincer faţă de cea ce scria el. Prin urmare, ea nu făcea altceva decît să laude.

Şi o certa! O numea linguşitoare, soră milostivă gata să-l cruţe pe sărmanul şi idiotul de scriitor, o descreierată ce nu ştie altceva decît să spună „da“ la toate, o arogantă care nu-l crede capabil decît de acest lucru banal. În cele din urmă el o învinuia de lăcomie, lucru greu de înţeles pentru ea, căci — după el — interesele ei ar urmări numai terminarea grabnică a cărţii şi vînzarea ei rapidă, pentru că gîndurile ei zboară numai la salamuri scumpe, la portocale şi la perdele noi.

Dar răul cel mai mare se produse abia atunci cînd ea, după ce meditase îndeajuns asupra lucrării sale, încercă să-i aducă critici, mărturisindu-i-le lui Teo într-o dimineaţă în bucătărie. Atunci, el lăsă capul în jos, în aşa fel încît pe ea abia o mai putea desluşi de după sprîn-

cenele sale stufoase, rugînd-o cu o voce ce abia se mai auzea și cu o răutate ascunsă cu grijă, să-și concretizeze obiecțiunile. După încercări timide, ea a bătut imediat în retragere, iar el a început să-și apere produsul, făcînd-o cu un ton care putea fi permis numai atunci cînd ea i-ar fi spus că el ar fi un necunoscător, un ageamiu, un bădăran arogant de la țară, căruia i-ar sta mai bine să se întoarcă pocăit la coșurile sale de pescuit. (Ceea ce ei nici măcar prin minte nu i-ar fi trecut vreodată să-i spună).

Acest ton o speria de fiecare dată la fel ca prima oară cînd fusese folosit. Încerca să găsească cuvinte ca să-l potolească, dar nu-i veneau deloc în minte, iar dacă totuși apăreau, ele n-aveau vlagă. Se temea de ura care, de fapt, îi era destinată lui însuși, însă acum se revărsa asupra ei. Și ca ultimă armă de apărare, în situația ei deznădăjduită, folosea lacrimile care, chiar și în era egalității în drepturi mai au de îndeplinit o misiune. Căci unui copil care nu plînge, maică-sa nu-i dă să sugă, iar o femeie care se află la discreția unui autor împovărat de stări complexe, trebuie să știe să plîngă pentru a stinge cu lacrimile ei flăcările furiei sale. Ceea ce Irenei îi reușea întotdeauna.

Plîngerile ei matinale deveneau acuzații, iar strigătele ei de ajutor se transformau în strigăte de disperare. Singura ei speranță rămînea terminarea cărții și acceptarea ei de către editor.

Ziua mult așteptată a fost o zi cu ploaie, în care din zori pînă tîrziu în noapte a trebuit să

ardă lumina și să suporte zgomotul monoton al apei ce se prelingea pe geamuri. Exstudenta Irene ședea în centrala telefonică care, totodată, era și cabina portarului Fabricii de confecții VEB [1]. Cu receptorul în fața unui manual de limbă poloneză deschis, ea nu putea totuși să învețe, pentru că trebuia să completeze bilete de intrare, să ridice receptorul ca să spună „Aici centrala, bună ziua, vă fac legătura..." sau să anunțe convorbirile interurbane, iar în momentele ei de răgaz trebuia să facă calcule asupra timpului — niște calcule cu multe necunoscute.

Cum putea ea oare să știe dacă Paul a părăsit într-adevăr locuința la ora nouă și jumătate, dacă a mers pe jos sau a folosit vreun mijloc de transport, dacă a ajuns cu adevărat la ora zece la editură și n-a poposit în vreo cîrciumă sau dacă nu se lăsa așteptat ore întregi (așa cum îl lăsase pe editor să aștepte luni de zile). Își făcea probleme pentru răspunsul pe care-l va primi, dacă acesta va fi un „da" hotărît sau un „da, însă..." sau va fi un „nu" hotărît sau un „nu, dar...", dacă el va rămîne calm sau va țipa, înjura și contrazice sau dacă și-a băut rachiul înainte sau l-a scos din buzunar în timpul convorbirii, ori are de gînd să-l bea abia după ce-și termină treburile la editură. Se mai întrebă dacă el va semna contractul fără a scoate un cuvînt sau va invoca niște pretenții absurde și dacă și cînd va avea

[1] VEB — prescurtare de la *Volckseigener Betrieb* = Întreprindere proprietate a poporului (N.t.).

el de gînd s-o încunoştiinţeze pe ea despre rezultatele convorbirii avute la editură. Necunoscute peste necunoscute !

Serviciul ei începea la şapte şi jumătate cu micul dejun, timp în care n-o deranja nimeni, pentru că la ora aceea toţi potenţialii interesaţi să telefoneze serveau şi ei micul dejun. La ora opt începea zbîrnîitul, care aproape de nouă atingea punctul culminant, pentru ca după zece să slăbească şi la amiază să înceteze de tot, crescînd iarăşi după ora două, fără însă să ajungă la intensitatea dimineţii. Deoarece orele de vîrf ale celor ce telefonau se suprapuneau, nervii Irenei erau expuşi unui mare surmenaj, întrucît doar de acela care o aştepta în orele de după încetarea lucrului cînd nu o mai enervau sutele de apeluri telefonice şi douăzeci de vizitatori, ci doar acel singur bărbat, Paul, care o folosea drept femeie ce asigură cumpărăturile, dactilografă, frizeriţă, auditoare, critic literar, femeie de serviciu, bucătăreasă şi amantă. Şi aceasta se petrecea de multe ori pînă tîrziu în noapte, care pentru ea se încheia la ora şase dimineaţa. Paul îşi putea prelungi somnul pînă la amiază. Poate că îl prelungise şi în această zi decisivă, pe cînd era aşteptat la editură, ca să i se facă cunoscută soarta celei de a patra variante a romanului său (şi prin aceasta şi soarta sa şi a domnişoarei telefoniste).

— Aici centrala, bună ziua ! Vă fac legătura.

— La cine doriţi să mergeţi ? Legitimaţia dumneavoastră, vă rog !

— Aici centrala, bună ziua ! Vă fac legătura.

— Erfurt, patru-patru-cinci-trei. Va dura cam mult.

— Aici centrala. Bună ziua... Teo ? Ce s-a întîmplat ?

Nimic nu s-a întîmplat. Totul mergea strună. Vocea plăcută, puţin prea ridicată a prietenului de bucătărie, care în fiecare dimineaţă între orele şase şi şapte, în timp ce ea îi pregătea lui Paul masa de prînz, îi dădea sfaturi inutile dăscălind-o despre dreptul la fericire al fiecăruia, o consola acum : el, Teo, a reuşit să-l convingă pe Paul să accepte să-l însoţească. Ce e drept, puţin afumat de rachiu, dar cu părul pieptănat şi îmbrăcat ordonat, şedea acum în editură, liniştit şi scump la vorbă, ascultînd, se pare, cu mare atenţie. Cei de la editură se purtau prudent cu el, răspunzîndu-i cu un „da“ mare urmat de un „dar“ foarte mic, modificările putînd să-i dea de lucru cel mult o săptămînă şi întrucît contractul era gata pregătit, banii se puteau încasa pe loc, după semnarea lui. El, Teo, s-a furişat afară numai pentru a-i transmite ei vestea şi aceasta pentru ca ea să poată prînzi în linişte, căci s-ar putea ca totul să mai dureze o oră sau chiar două. Propriu-zis, ea şi-ar putea înainta demisia imediat şi în privinţa cursului de interpreţi s-a lămurit totul, el convingîndu-se încă o dată de acest lucru, iar la data de întîi a lunii viitoare este aşteptată la cursuri. De fapt era şi timpul. Nici el nu putea tolera în continuare această sclavie în epoca emancipării omului şi dacă ea

ar fi să aibă vreodată iarăși nevoie de un sfat sau de un ajutor, la el va putea găsi oricînd, fie mîine sau abia la anul, în 1970 sau în '84. După aceea, fără a lăsa pauză pentru a primi un răspuns, el îi adresă un salut, care pe atunci nu exprima decît prietenie.

Se auzi un pocnet în circuit. Irene îi striga numele, ca și cînd intensitatea glasului ei ar fi putut restabili legătura. Prin ferăstruică cineva zicea însă că vroia să meargă la șeful de depozit, în același timp în care suna al doilea aparat și Irene răspundea cu al ei : „Aici centrala. Bună ziua", scriind fără întrerupere nume, adrese și numere pe biletele de intrare. Dădea informații și se gîndea în acest timp la seara ce o vor petrece în trei și care avea să devină prima seară veselă după atîția ani de zile, cu un Paul mulțumit și cu o Irene care avea să aibe iarăși bani și viitor.

El, viitorul, a început încă la masa de prînz. Irene i-a înmînat unui coleg competent demisia ei, dar n-a reușit să termine cu treaba aceasta, pentru că înlocuitoarea ei striga prin cantină :

— Bărbatul tău vrea să-ți vorbească !

Paul și-a lipit fața atît de tare de geam, încît și-a turtit nasul și bărbia, care au devenit albe. Obrajii îi erau roșii datorită băuturii. Din bărbie și sprîncene picurau stropi de ploaie.

— Vino ! i-a spus el.

— Ce s-a întîmplat ?

Nu editura era aceea care a spus „nu", ci el. Cînd i-au expus motivele pentru care ei i-ar

tipări acum cartea, el și-a dat seama că aceasta nu mai era cartea lui.

— Dar vino o dată !

Ea știa că în loc de aceasta, el putea la fel de bine să spună „Te iubesc, am nevoie de tine !", căci așa era dragostea lui : ocuparea celuilalt.

Privea țintă la picăturile de ploaie, care se prelingeau pe geam și se gîndea la anii pierduți, la munca ei ce devenise lipsită de sens și la sărăcia de care avea parte. Întinse însă mîna după pardesiu și basma și băgă în poșetă pachețelul cu sandvișuri, ceașca pentru cafea și manualul de limbă poloneză. În ciuda faptului că inima ei sîngera și sufletul i se răzvrătea, îl urmă precum cîinele pe stăpînul său, soldatul pe ofițer sau o femeie dresată de secole pe stăpînul ei — însă numai pînă la ușa casei.

Acolo stătea Teo, un arhanghel reușit, cam prea slab, ținînd în mînă drept sabie o umbrelă. Paul l-a împins la o parte și s-a dus afară în ploaie, fără să-și întoarcă capul după Irene.

Aceasta îi întinse lui Teo mîna. Așa, în trecere. Dar el i-o ținu strîns. Și într-adevăr, în cele patru sau cinci minute, cît își ținuse în grabă scurtul dar binegînditul discurs pe tema îndatoririlor legate de egalitatea în drepturi, calificarea și fericirea fiecăruia, el și-a prefigurat, de fapt, viitorul.

În timp ce Paul dispăruse grăbit în ceață și ploaie, prietenul o duse pe femeie înapoi la

telefoanele furioase din cămăruța portarului, un loc uscat, călduros și ferit.

Irene a ridicat un receptor și a zis :

— Aici centrala. Bună ziua.

Dar nu mai spuse în continuare : „Vă fac legătura“, ci doar un „da“. Pentru că fusese întrebată dacă povestea cu demisia ei era serioasă.

Da, ea a luat-o în serios. Tot în serios l-a luat și pe acel DA pe care avea să-l rostească curînd după aceea la ofițerul stării civile.

Fără să regrete vreodată.

3

PÎNĂ LA STEJARII greoi și salcîmii mai precauți parcă decît ceilalți copaci, totul în jur înverzise. Irene arunca priviri în dreapta și în stînga, se oprea cîteodată în fața unei grădinițe înfloritoare dinaintea vreunei case și cu saluturile ei matinale încerca să înfrumusețeze ziua bătrînelor doamne ce-i ieșeau în cale. Ziua ei devenea mai frumoasă cînd se știa admirată de cei din jur. Privind-o, lumea o găsea plină de amabilitate și farmec și toate acestea i se și spuneau. Ea nu le provoca, dar niciodată nu i se păreau prea multe. Nu te repeți niciodată de prea multe ori, cînd vorbești despre lucruri adevărate.

Încrederea în sine, care este baza acestei conduite, i-o dăduse căsătoria ei cu doctorul Overbeck. Recunoștința pe care i-o arăta soțul

și-a însușit-o. Siguranța în care s-a refugiat a făcut-o să se simtă mai sigură pe ea însăși.

Cînd la vîrsta de douăzeci de ani a venit aici, din cel mai îndepărtat orășel din ținutul mecklenburghez și fiecare cuvînt sau mișcare a ei trădau acest lucru, era convinsă de neputința ei. Orașul mare și respingător, cu locuitorii săi buni de gură, o înfricoșa. În el puteai trăi numai dacă deveneai o parte din el. Ori, pe atunci ea nu se credea capabilă de acest lucru. Ascendența lui Paul asupra ei nu putea decît să-i întărească această părere.

Ea încercă cu grijă să mai păstreze încă și astăzi rămășițe ale originii ei nord-nord-vestice, din imediata apropiere a orașului Lübeck, spunînd și acum încă urloi în loc de burlan, adusului laptelui la domiciliu lăptărie ambulantă, iar pentru cîrpe de șters, buleandră, chiar dacă Cornelia rîde de ea, iar Teo, zîmbind, se străduiește să afle motivele care o fac pe Irene să păstreze în vocabular aceste reminiscențe. Ea însă explică : prin aceasta își poate da seama, oricînd, de procesul evoluției ei, de ceea ce era nevoie, cînd se gîndește la modestele ei realizări care, cu tot sfatul și ajutorul oferite cu răbdare de Teo, i-au cerut suficientă energie și osteneală. Ceea ce este ea astăzi, a devenit prin Teo. Propriu-zis, nu-și poate atribui nici un alt merit personal decît acela că a știut să spună DA la momentul oportun.

Este o desfătare pentru ea să călătorească la această oră cu tramvaiul, care este aproape gol și încă curat. Are ziarul în poșetă, dar preferă

să privească afară, cu toate că locul pe care îl străbate nu este mai puțin monoton. Ferestrele sînt deschise pe jumătate. Curentul de aer îi joacă prin păr. Cînd pădurea sau clădirile gărilor creează un fond întunecat, geamul ferestrei are efectul unei oglinzi și Irene observă cît de bine îi stă ușoara dezordine a coafurii sale.

Pînă și respectul pentru propriul ei corp i-l mijlocise Teo, tot admirîndu-i-l pînă cînd Irene a reușit să se deprindă cu sentimentul acesta. Mult mai tîrziu a ajuns să-și prețuiască și fața. I se părea prea ascuțită, prea îngustă și prea tăbăcită. A început să-i placă doar de cînd știe că asemenea fețe îmbătrînesc mai greu, iar cutele vor apare mai tîrziu decît pe fața femeii care stă în fața ei și are aproximativ aceeași vîrstă cu ea. Agricultorii polonezi care i-au fost încredințați luna trecută nu i-au dat mai mult de douăzeci și cinci de ani. Chiar dacă complimentele înșelătoare ar mai adăuga la aceștia cinci ani, rămîne totuși un lucru îmbucurător, cu toate să flirtul permanent la care vizitatorii se cred obligați, devine uneori supărător. Din fericire, ea este suficient de stăpînă pe sine, pentru a nu lăsa să se observe aceasta. Nu dorește să se reîntoarcă la nesiguranța anilor ei de tinerețe.

Corneliei îi dorește un băiat care să o iubească într-atît, încît să o poată admira mereu. Pentru că de aceasta avea mai insistentă nevoie decît de atingere. Cu atît mai frumoasă se va face atunci. La Paul, ce e drept, lucrurile stăteau altfel. La el plăcerea și durerea sau bucuriile și sărăcia se puteau contopi într-un singur tot. Dumnezeule, cu cîtă exactitate își mai aducea aminte cît i-a venit de greu să lupte pentru siguranță și statornicie, biruind înjosirea și plăcerea !

Doamna Irene Overbeck trece prin hala gării. Privirile bărbaților îi demonstrează cît de bine arată. Taiorul îi stă, într-adevăr, foarte bine. Dar este el oare suficient de festiv pentru Academie ?

Urmărește cu privirea niște călători care vin din Vest. Bătrîni, tîrînd după ei geamantane, cîțiva sudici umblînd fără haină pe ei, familii întregi, cornete cu fructe, sărutări, lacrimi, și splendoarea de culori a unei clase de fete. Așa de vioaie, veselă și îngrijită ar fi dorit să o vadă odată și pe Cornelia. Adeseori are impresia că este mai tînără decît fiica ei. Ea, mama, s-ar potrivi și acuma cu această ceată chicotindă de fete, venită din Ratzeburg sau, poate, din Buxtehude. Cornelia, însă, ar sta la o parte, plină de trufie și de plictiseală, încercînd să trezească impresia că locul ei nu s-ar afla între aceste fete.

O doamnă cu o pălărie pe cap o încîntă pe Irene. Pe femeile frumoase le poate admira fără invidie. E în stare chiar să viseze alături de bărbați despre femei, să se transpună cu ușurință în persoana altuia, să se minuneze de alții, cu alte cuvinte, se poate entuziasma. Ea știe că această aptitudine face parte din caracterul ei și o cultivă. Faptul că domnul care este

împreună cu doamna nu arată mai puțin distins decît ea, o bucură pe Irene într-atît, încît se ține după cei doi pînă la mașină. A o vedea pe frumoasa femeie urcîndu-se în mașina elegantă merită osteneala micului ocol. Ea știe că acest tablou o va urmări pînă în somn. Și ea își poate cumpăra o pălărie, chiar astăzi, dar cumpărarea unei mașini va rămîne un vis, pînă cînd Teo va fi profesor.

Acest gînd o neliniștește. Încearcă să scape de el, înainte ca acesta să-i poată strica ziua. Își dă foarte bine seama că grijile lui Teo nu se referă numai la referatul de astăzi, cu toate că nu vorbește despre el. Dar a iubi un om nu înseamnă încă să te lași molipsit de toate stările sale de iritație. A fi sănătos, adică a rămîne cu mintea senină, poate fi adeseori mai important. Datoria ei nu este aceea de a suferi alături de el, ci de a-l sprijini și de a-i răscoli ambiția, de a-l abate de la scrupule primejdioase, pe care ea nici măcar nu vrea să le înțeleagă, pentru că s-ar speria de ele. S-a obișnuit ca la Teo totul să meargă strună.

Oare tocmai aceasta să fie cauza pentru care, cîteodată, el nu o mai acceptă ca parteneră de discuție ? Ce o fi avînd el oare să-i obiecteze ? Toată lumea o găsește nostimă. Dar cam asta-i totul. Pe cunoștințele ei lingvistice nu pune prea mare preț. Zilnic își dă seama cît de limitate sînt încă. (Așa, de pildă, a uitat iarăși cuvîntul polonez care înseamnă depozitarea fructelor și care, nu mai departe decît ieri, a pus-o în încurcătură). Dar dincolo de aceasta, ea cu-

noaște așa de puține lucruri, încît uneori o cuprinde teama, gîndindu-se la cît de complicată este viața. Matematica nu a înțeles-o niciodată. Ea nu a auzit nici măcar numele unor noțiuni pe care le învață Cornelia la școală. Tot ceea ce se cheamă tehnică, este pentru ea plin de mistere. Nu știe să semene un grăunte, să coacă o pîine sau să conducă o mașină. Faptul că a crescut un copil fără a avea cunoștințe despre dezvoltarea lui psihică, reprezintă, propriu-zis, o crimă. Dar și în literatură se pricepe foarte puțin. Citește cele cîteva romane despre care se discută din cînd în cînd în casa lor, lăsînd aprecierile în seama lui Teo. Ea nu-și poate da seama ce anume îl îngrijorează la romanul lui Paul. Ceea ce este surprinzător pentru ea, este faptul că în carte nu există nimic ce ar putea să-i aducă aminte de Paul cel de altădată.

Îl invidiază oare Teo pe Paul pentru succesul său ? O fi la mijloc o gelozie întîrziată ? O teamă absurdă pentru ea ? Indiferent de cum o fi Paul acum, ea se teme de o reîntîlnire cu bărbatul pe care l-a părăsit în clipele sale cele mai grele, oricare ar fi fost cauzele ce au determinat acel act al ei de atunci. Nu se teme de învinuirile sau de ironiile sale. Chiar dacă Paul l-ar privi pe Teo, care nici astăzi nu și-a atins încă scopul, cu un aer de superioritate, ea va ști să suporte. Nu se teme decît de propria-i nesiguranță, de posibila recidivă în vechea umilință, conștiința sclaviei de altădată.

Iar dacă Paul se va interesa de ziua de naștere a Corneliei și va începe să calculeze, anti-

cipînd lui Teo poate și lunile ? Acest gînd dispare însă la fel de repede cum a și apărut.

Nu ! își spune ei înseși, dar pentru Teo, care nu e o de fată, taiorul acesta nu i se pare suficient de festiv spre a se îmbrăca cu el la Academie. Iar pentru Paul el nu este femeiesc și nici destul de expresiv. Îi trebuie o pălărie. Ce-i drept, nu cunoaște literatura, dar cunoaște în schimb viața și știe că îmbrăcămintea poate da sau lua siguranța, mai ales în cazul oamenilor de felul ei, care uneori își dau seama că în afară de asta au prea puțin de oferit.

Împreună cu o mulțime de oameni traversează Podul Weidendamm, savurează această hărmălaie de culori și zgomote, agitația nesfîrșită, întîlnirea pentru cîteva secunde a două priviri, urmată imediat de despărțirea de ele și enigma unor cuvinte străine, care pentru cei ce le pronunțau aveau semnificații precise. Și ea nu-și dorește altceva decît să fie o parte din această mulțime și să se lase purtată de curentul ei, lipsită de voință și de răspundere, fără dorințe sau îndatoriri și fără personalitate — un vis ce se spulberă însă repede. Imediat dincolo de pod, unde trotoarele devin mai largi, curentul de oameni se risipește și unul cîte unul se grăbesc, bine dispuși, nepăsători sau îngrijorați spre magazine, spitale, fabrici sau birouri, iar Irene se îndreaptă spre hotelul în fața căruia, plimbîndu-se de colo pînă colo, o aștepta Jan Kaminski, un bărbat înalt, suplu și cu părul blond, cel mai tînăr dintre experții în comerțul cu fructe ce i-au fost încredințați.

Oricît de simbolice și de puțin reale își dorea sărutările lui de mîini, ele îi făceau totuși plăcere.

Faptul că tratativele de la ministerul de resort vor începe cu o oră mai tîrziu, reduce și mai mult din posibilitatea ei de a ajunge la timp la actul festiv de după-amiază, de aceasta avînd să se bucure, în schimb, domnul Kaminski. Timp de o oră el o va avea acum pe Irene numai pentru el. Colegii lui se află încă la micul dejun, el însă vrea să viziteze ceva, ceva vechi, pentru că azi construcțiile noi ale orașelor din lumea întreagă se aseamănă din ce în ce mai mult între ele.

— Oriunde se duc — spune el, bineînțeles, în poloneză — se arată vizitatorilor cu o mîndrie exagerată ceea ce nu-i interesează, pentru că au și acasă.

În privința asta, Irene nu-și face probleme, îl conduce pe Kaminski prin spatele hotelului peste un cîmp de ruine acoperit cu un covor sărăcăcios de iarbă, pe care nimeni nu-l îngrijea, ajungînd în strada August, care fusese cîndva strada ei.

Ce-i drept, de atunci au trecut optsprezece ani, ceea ce îl face pe Kaminski să reflecteze asupra vîrstei de necrezut a Irenei, care însă, în comparație cu vîrsta străzii, nu înseamnă nimic. Deoarece aceasta va împlini curînd trei sute de ani și fără îndoială că nu va depăși această vîrstă, pentru că demolarea ei este hotărîtă și evoluția ei nu se va lăsa adaptată la nici o planificare nouă.

Ce fel de stradă era aceasta, reiese din însuşi numele pe care-l poartă. După locul pe care se găsea cîndva Curtea Supremă sau Justiţia criminală, adică locul autorizat de societate în care se pronunţau condamnări la moarte, ea s-a numit mai întîi Strada Condamnaţilor la Moarte, apoi, după ce a purtat numele de Cimitirul săracilor, devenise Strada Săracilor, iar mai tîrziu, împrumutîndu-şi numele de la Spitalul Săracilor, îşi spuse Strada Spitalului, pentru ca ulterior şi pînă în ziua de astăzi să poarte numele de Strada August — nu după August cel Mare, cum presupune Kaminski, care nu ştie nimic despre duşmănia ce exista între saxoni şi prusaci, ci după un conducător al artileriei prusace, un oarecare prinţ August, care a trăit pe atunci. Pentru locuitorii ei şi pentru cei ce locuiesc pe străzile învecinate, ea prezintă importanţă datorită celor trei şcoli pe care le adăposteşte, în timp ce străinii şi soldaţii o găsesc interesantă pentru salonul de dans al domnişoarei Clara. Pentru Kaminski însă, cu toate că îl interesează istoria, capătă sens la pomenirea prăvăliei care a folosit cîndva translatoarea drept locuinţă. Pe aceea ar dori el s-o viziteze.

Dinspre sud, sud-vest strada se întinde, dreaptă şi continuă, pe distanţa de un kilometru, în direcţia nord, nord-est cu o parte carosabilă suficient de largă şi trotoare înguste, nestrăjuite de pomi, pornind de la strada Oranienburg şi avansînd pînă la strada Rosenthal, îndărătul căreia se termină cu un apendice la cimitirul garnizoanei. La începutul ei se află casa tehnicii, în care a licărit prima imagine televizată germană, pe la jumătatea ei îşi are locul Ospiciul creştin, unde — după cum se pretinde — noptierele ar fi tixite de Biblii (ceea ce, dacă nu corespunde adevărului, ar putea fi o sugestie), iar la capătul ei a fost înmormîntat (probabil nu pe nedrept în mijlocul atîtor ostaşi) poetul baron Friedrich de la Motte-Fouqué. Spaţiile libere de pe stradă, provocate de bombele englezeşti sau americane sau de grenadele germane sau sovietice sînt folosite ca depozite de cărbuni, locuri de parcare sau terenuri de sport şi în puţine cazuri, ca mici parcuri. Fostele cîrciumi au devenit spaţii pentru birouri sau depozite, prăvăliile s-au transformat în locuinţe, uneori prin mici modificări constructive — ca în cazul casei de peste drum de Fabrica de margarină, unde Irene pare puţin dezorientată. Urcînd odinioară trei trepte, se intra din stradă direct în prăvălie, de care se lega un coridor care avea pe peretele din stînga trei uşi, dintre care una ducea la odaia lui Teo, cealaltă la closet şi cea de-a treia la bucătărie, unde dimineaţa, pe cînd artistul Paul încă dormea, ea învăţa multe lucruri de la Teo, printre altele şi istorie, cu ajutorul acelor cunoştinţe putînd insufla respect prietenilor polonezi.

Respectul lui Kaminski pentru ea creştea neîncetat vorbind despre cunoaşterea patriei ei. Ea are anume neobişnuitul talent de a şti să redea în aşa fel cele cîteva fărîmituri de cu-

noştinţe, de cele mai multe ori ciugulite de la masa lui Teo, de parcă ar fi fost nişte fărîmituri rămase de la o pîine mare şi coaptă. Aceasta îi dă posibilitatea să nu se dea de gol faţă de persoana care o ascultă. Întrebări intermediare, precum ce ar fi oare artileria sau cam ce a scris cutare poet aristocrat, care pe Irene ar pune-o în încurcătură, rămîn astfel nepuse.

Vitrina este acum zidită pe jumătate, iar un alt zid închide de sus pînă jos uşa din stradă. Pentru a ajunge în locuinţă ar trebui să traverseze curtea pînă la aripa laterală şi de acolo să intre în bucătărie printr-o uşă nouă. Dar Irene evită acest contact mult prea proaspăt cu trecutul.

— Şi aţi locuit într-adevăr în acest bîrlog lipsit de soare ? întrebă îngrozit tînărul bărbat, obişnuit cu confortul noilor clădiri, în timp ce-şi înalţă capul, pentru a căuta cerul dincolo de capătul puţului de lumină.

Deodată, o cuprinde şi pe Irene un fior de groază, dar nu faţă de trecut, ci faţă de viitor. Are deodată impresia că ştie ce a vrut să spună Teo în ultimele zile vorbind despre sarcina de a face referatul pe care nu ar fi trebuit s-o accepte : pericol ! Un pericol pentru el, pentru ea pentru fiica lor. Pericolul, poate, de a fi obligaţi să revină într-una din aceste locuinţe ieftine. Şi chiar dacă acest lucru nu se va întîmpla (salariul ei singur ar fi de ajuns pentru a putea plăti cele o sută de mărci pentru cele două camere din casa lui Birt), există totuşi măcar un pericol pentru planurile lor de viitor,

care vizează un apartament confortabil cu trei camere, într-una din noile construcţii din centrul oraşului. Fericirea de a avea spaţiu suficient şi o bucătărie proprie i-ar costa două sute de mărci sau, poate, ceva mai mult.

Se uită la ceas. La această oră Teo se află în drum spre Universitate. Prin telefon, va să zică, nu-l poate prinde decît abia mai tîrziu. Trebuie să vorbească cu el, să-i arate pericolul şi să-l readucă la realitate. Trebuie să caute aliaţi : Cornelia, profesorul Liebscher. Toţi trebuie să-l avertizeze şi să-i aducă aminte de ţelul lui, pe care nu are voie să-l piardă din ochi pentru nişte fleacuri. Trebuie să-i arate cum stătea ea aici, cum i se trezeau amintirile deloc roze, numai triste şi sumbre, care nu o mai înveseleau acum ca odinioară, pentru că viaţa ei actuală s-a detaşat atît de limpede şi lămurit de cea de altădată ci făceau să o cuprindă teama, incertitudinea şi spaima. „Ce se întîmplă cu tine ?“ va trebui să-l întrebe. „Unde este siguranţa ta care ne-a legat pe tot parcursul vieţii mele trăite alături de tine ?“.

Pe stradă, pe care umbra caselor o împarte în două zone, teama ei nu mai este atît de mare. Irene alege, fireşte, partea însorită a străzii. Kaminski profită de întunericul de la intrarea clădirii şi o ia de braţ lăsînd impresia că ar vrea s-o ocrotească. Ea bagă de seamă doar după ce încetează să vorbească cu sine şi cu Teo şi să audă ce-i spune Kaminski. Îi face curte.

Ea se oprește din mers, își desprinde ușor brațul de al lui, și pentru a nu-l jigni cumva, îi mai reține cîtva timp mîna într-a ei și îi spune :

— Nu mă decepționați !

— În ce fel ? vrea să știe el.

— Știți prea bine...

El afirmă cu tărie că nu știe și nici nu bănuiește la ce se referă ea și că nu are nici cea mai vagă idee la ce face ea aluzie. Se declară gata să întărească cele spuse de el, prin jurămînt. Se arată consternat și vorbește atît de mult, pînă cînd Irene se convinge de nevinovăția sa și trebuie să se explice față de el, un lucru, în general, nu prea simplu și cu atît mai mult cînd trebuie să-l faci într-o limbă străină, în care, admițînd că bagajul de cunoștințe este suficient de cuprinzător, poți descrie relativ ușor metodele privind culesul, depozitarea și transportul fructelor proaspete, dar care se încăpățînează cînd vine vorba despre nuanțe și deosebiri fine între *a iubi* și *a place* pe cineva, de pildă, sau între *a flirta, a curta* și *a seduce* pe cineva.

De zile întregi ei s-au înțeles unul cu altul ca doi oameni maturi, iar acum ea joacă rolul mamei care trebuie să-și admonesteze copilul. Tocmai fiindcă este mai în vîrstă decît el, acest rol îi displace. Dar trebuie să-l joace, pentru că el și-a ieșit din rol. El a încălcat regulile nescrise ale jocului pe care l-au jucat împreună, spre folosul și plăcerea ambelor părți. Dar și ea le încalcă, prin faptul că le comentează.

Însă n-are încotro, cînd el spune ceva de felul acesta : că plecarea lui l-ar face nefericit, că va trebui să forțeze o revedere, că viața lui nu ar fi posibilă în continuare fără prezența ei, că ar pretinde un răspuns : un DA sau un NU.

I-a arătat încă din prima clipă a întîlnirii lor, prin priviri și cuvinte, cît de mult o place. Uneori poate puțin prefăcut, alteori sincer, o lăuda și o flata, reușind să demonstreze o înaltă măiestrie cînd îi făcea complimente, ceea ce ei, de fiecare dată, îi făcea bine. Dar, ea nu numai că a acceptat cu recunoștință aceste amabilități, dar le și recompensa prin priviri și cuvinte, arătîndu-i cîtă plăcere îi face cînd se simte admirată de el, cît de mult îl place chiar pe el și, înainte de toate, cît de mult îi admiră talentul de a flirta.

— Copilul care nu este mîngîiat se pipernicește — zice Irene și întoarce capul în așa fel, ca razele calde ale soarelui să-i atingă fața ; dar și sufletul omului adult, dacă i se refuză recunoștința, prinde o pojghiță și se chircește. Privite prin această prismă, complimentele nu sînt altceva decît niște acte ale iubirii aproapelui, măgulirile fiind la fel de importante ca pîinea de toate zilele, iar flirturile reușite (adică, cele fără... urmări) sînt vitamine pentru suflete. Și să nu fie decît niște „jocuri" ? Fără doar și poate, ca atare ele vor fi importante și eficace numai dacă rămîn simple jocuri, nedenaturînd în seriozitate.

Nu ar fi exclus ca în jocurile acestea să apară posibilitatea — continuă ea, pe cînd pri-

virea-i străbate aparent fără o țintă precisă partea de nord a centrului orașului și întrerupîndu-se din ce în ce mai rar pentru a-i atrage atenția asupra lucrurilor demne de a fi văzute, ca prietenul din Polonia Populară, tînărul impunător și simpatic să devină mai intim decît de obicei, prin cuvintele sale, că ar putea chiar să-i dea de înțeles, admițînd că nu depășește limitele bunului simț, că ar fi foarte plăcut să împartă cu ea un pat — numai că el nu trebuie să încerce cu adevărat să împingă lucrurile pînă acolo...

— Mă înțelegeți greșit... îi spuse Jan Kaminski, mimînd chinurile prin care trece din cauza ei.

— A interpreta un rol, înseamnă a proceda ca și cum ar fi real — îi replică Irene. Există, așadar, o înrudire cu arta.

— Am intenții serioase !

— Tocmai asta este ceea ce vă reproșez.

— Sînteți crudă cu mine, Irene !

— Sînt matură. De aceea știu că ceea ce numiți a fi „intenții serioase", se explică prin îndelungata despărțire de soția dumneavoastră.

— Vreți să mă jigniți ?

— Vreau, Jan, să rămîneți un bun actor, chiar dacă veți merge acum cu mine, ca să-mi cumpăr o pălărie — zice Irene oprindu-se în fața magazinului și, cu farmecul zîmbetului ei, silindu-l pe tînărul de lîngă ea, care-i zîmbea și el, să-i deschidă ușa.

4

SPECIALITATEA asistentului dr. Overbeck este Literatura romantismului german, însă activitatea sa didactică se extinde și asupra literaturii contemporane, care era tema seminarului ce tocmai începuse. Deși aceasta reprezintă singura sa activitate didactică pentru ziua de astăzi, el nu se poate concentra asupra ei. În timp ce studenții lui își țin referatele, el permite gîndurilor sale să rătăcească în cu totul alte direcții.

În clipa de față vorbește un tînăr frumos, cu un păr negru și lung, care găsește la fete tot ceea ce știința îi refuză : anume, succesul. A început cu o lungă repovestire a unei cărți arhicunoscute. Ciudățenia lui de a începe fiecare frază cu cuvîntul „atunci", nu mai trezește ilaritate, pentru că nimeni nu-l ascultă. Unii pictează, alții scriu, iar ceilalți moțăie. Asistentul se gîndește la însărcinarea pe care n-ar fi trebuit să o accepte fără să fi citit în prealabil cartea. La drept vorbind, de ce a acceptat-o ? Fiindcă pentru el era o sarcină măgulitoare ? Pentru că îi vine greu să refuze ? Pentru că în fața Irinei voia iarăși să se ridice deasupra lui Paul ? Pentru că avea ceva de îndreptat față de Paul ?

„Atunci, datorită întîmplării din timpul războiului, evoluția sa a primit lovitura decisivă".

Frumosul își citește referatul încet și repede. El se teme de cei ce-l ascultă, întocmai ca de propriile sale gînduri. Cînd îi aruncă asis-

tentului o privire piezișă și timidă, acesta dă din cap în semn de aprobare, încurajîndu-l și vrînd parcă să-i spună : just, foarte just ! Just este și tot ceea ce acest gen de studenți lansează drept referate proprii. La școală au învățat să studieze literatura la fel ca matematica, ei uită argumentările și învață formule, care se pot aplica pretutindeni. Și întrucît s-au obișnuit cu acestea, rîvnesc la ele, trec cu ajutorul lor la examene și ajung să îmbrățișeze cariera didactică, unde le transmit mai departe fără să le fi asimilat în prealabil. Lor li se pare totul simplu, prea simplu, consideră Teo și se împotrivește, dar succesul este neînsemnat. Dacă el dezbate în fața lor două păreri ce se confruntă, ei nu mai notează nimic și așteaptă s-o afle pe cea corectă. Cînd, conjurîndu-i aproape, el le spune că literatura este la fel de dificilă și de schimbătoare ca viața însăși, se întîmplă ca aceste cuvinte ale sale să le regăsească sub formă de citat în cel puțin zece referate și lucrări de-ale lor. Orice părere formulată cu prudență este imediat canonizată. Diferențierile îi zăpăcesc. Au învățat cum să învețe bine, dar nu și cum să gîndească. Faptul că el le onorează părerile proprii prin recunoaștere ajută prea puțin, deoarece se evită riscurile, iar drumurile sigure sînt pavate cu șabloane. Și astfel, ei construiesc pentru elevii lor de mai tîrziu din nou acele căi simple, drepte și pustii ale lecției de literatură, la care copiii avizi după întîmplări și frumuseți vor rămîne cu setea neastîmpărată. Este un lanț

fără sfîrșit. Cine ține în mînă capetele ? Cine are forță, să le rupă ? El ?

Și el. Bineînțeles, nu singur. El nu face parte din acea categorie de oameni foarte energici, capabili să se impună, dar el are idei pe care adeseori aceia nu le au și trebuie să-i cîștige de partea lui, provocîndu-i la discuții, ridicînd probleme și punînd în discuție, uneori, chiar lucruri vechi de mult confirmate, iar alteori, cele contemporane, care încă nu se confirmă. La folosirea exagerată a expresiei „frumoasă tradiție“, atît de îndrăgită de unii, ar trebui de fiecare dată să se pună întrebarea, dacă se și justifică. Ceva stabilit odată, va înclina oricînd să rămînă stabilit pentru totdeauna. Această tendință de persistență trebuie combătută prin critică. Trecerea de la școală la universitate, de pildă, adică de la înregistrarea materiei la gîndirea creatoare, pare că le pune încă acestor tineri prea mari dificultăți. Universitatea a devenit, ce-i drept, mai școlară ; dar — se întreabă Teo — nu ar fi mai bine să se facă școala mai universitară, situînd gîndirea independentă deasupra acumulării de cunoștințe, care liniștit ar putea fi lăsată în seama mijloacelor ajutătoare, dacă elevilor li s-ar băga în cap să le folosească ? Ei evită bibliotecile mari, stau neputincioși în fața cataloagelor și nu știu cum să folosească bibliografiile.

Încrederea lui în sine nu este mare, dar încearcă totuși mereu să transforme cunoștințele sale în fapte. Acest lucru displace colegilor săi mai comozi. Alții se arată neîncrezători

și-l învinovățesc pe el, care ar vrea să schimbe metodele, de abdicarea de la datoria sa față de principii, nevrînd să priceapă că el nu urmărește altceva decît impunerea acestora. Cei de aceeași concepție cu a lui înclină spre a arunca vina numai în spinarea studenților, făcînd comparații sarcastice cu vremea propriei lor studenții. Dar în fața acestora, Teo nu se dă în lături. Faptul că ei nu căutau pe atunci drumul spre o bunăstare, în care căldura să le vină de la distanță și totul din jur să fie motorizat, se explică prin aceea că așa ceva nu exista în acea vreme. Dar și pe atunci gînditorii și căutătorii pătimași erau în minoritate. Nu aparținuse de fapt, el însuși acestora ? Nu-i combătuse oare mai curînd, pentru că nu voia ca puținele certitudini smulse nesiguranței sale să le pună într-o lumină îndoielnică ?

Pe cît i-a fost posibil s-a baricadat împotriva incertitudinilor pînă la sfîrșitul anilor săi de studii, care mai tîrziu i s-au părut, precum altora, anii unei copilării bine păzite, din care te trezești într-o dimineață și constați că pînă acum ai văzut lumea așa cum ea ar trebui să fie, nu așa cum este. Aceasta i s-a întîmplat într-un oraș din districtul Brandenburg, și nu așa pe neașteptate, cum i s-a părut ulterior. Se pare că bănuise ceva mai înainte în privința acestei discrepanțe dintre aparență și realitate, căci altfel nu și-ar fi întrerupt atunci din proprie dorință cariera universitară trasată cu claritate, pentru a munci cîțiva ani în afara Berlinului. Ceea ce l-a îndemnat să ia această hotărîre a fost setea de realitate, setea de viață, dar care avea la origine și motive profesionale, adică literare. Dacă este adevărat că literatura nu numai că are de-a face cu realitatea, dar că se și trage din ea, atunci pentru cel ce vrea să-și spună părerea despre literatură se pune condiția să fie în stare să judece realitatea.

Pe acea vreme era influențat de o literatură care mai degrabă îi închidea accesul la realitate decît să i-l deschidă. Se lăsa înconjurat de oameni care, ca și el, luau reprezentările ideale drept realitate, iar realitatea drept cusur și priveau de sus pe acei oameni care lor li se păreau a fi inferior evoluați. Condamnau toate teoriile de elită, dar se lăsau stăpîniți de ele. Și fiindcă turnul în care sălășluiau nu era din fildeș, li se părea că nu era turn. Din el nu puteau vedea decît departe, în viitor, despre care știau totul, mai ales însă, că acesta le aparținea lor. Cuvîntul despre a avea succes, care este obligatoriu pentru oricine, l-au ridicat, cu cea mai bună conștiință, la o nouă teorie a predestinării, pentru că erau siguri că de acum înainte efortul cinstit și onoarea publică a acestuia se vor nărui.

Descinderea de bună voie în ținuturile provinciale nu-i venea ușor. Situația mizerabilă a aprovizionării populației care domnea acolo, îl îngrijora mai puțin decît recunoașterea faptului că tocmai aceasta însemna pentru majoritatea oamenilor mai mult decît toate celelalte ; adevărul că în noul mediu cunoștințele sale nu valorau mai nimic, îl înspăimînta mai

puţin decît dorinţa vie, născută numai în el, de a-şi căuta un cerc nou, care să fie aparte. Se împotrivea, încercînd cel puţin să nu caute acest cerc nou, ci să-l creeze. Şi pentru că teama lui faţă de deviere şi de scăderea nivelului de cunoştinţe era mai mare decît capacitatea sa de a se transforma, nu găsea niciodată, în raporturile cu oamenii tonul potrivit. Literatura, pe care o considera drept eficientă, nu corespundea aşteptărilor. Uneori nu iubea poporul, care nu era aşa cum trebuia să fie.

Activitatea sa ca director al casei de cultură i-ar fi lăsat suficient timp liber şi pentru teza de doctorat. El însă a lăsat-o baltă şi s-a aruncat în activităţi politice, mai ales în domenii pe care nu le cunoştea. Mergea ca instructor în sate şi confrunta rapoartele despre comerţ şi agricultură destinate autorităţilor districtuale cu situaţiile de fapt. Cu această ocazia a învăţat să se teamă de primejdia pe care o prezintă goana după succese. Nu se raporta ceea ce era pe teren, ci ceea ce era de dorit să fie, statisticile bine întocmite prezentau mai mult interes decît săvîrşirea unor fapte bune, iar cei care nu făceau altceva decît să înfrumuseţeze lucrurile erau mai curînd toleraţi decît criticii. Cînd pretutindeni, unde căpăta o privire de ansamblu asupra lucrurilor, începea să le spună lipsurilor pe nume, aveau să-l aştepte izolarea şi intrigile şi în privinţa lor nu se înşela, dar avea să fie surprins de numărul mare de tovarăşi pe care i-a găsit. Unul dintre ei era Karl Krautwurst, a cărui prietenie nu

a pierdut de atunci nimic din importanţa ei pentru el.

Krautwurst este omul cel mai urît, mai original, mai sensibil şi mai bun la inimă dintre toţi cei pe care îi cunoaşte. Iubirea sa de adevăr fără rezervă pare unora comică, ba chiar prostească, iar altora periculoasă. Strădania sa de a sări în ajutor celor aflaţi la necaz, îl bagă pe el însuşi în altele. Îi lipseşte orice ambiţie. Tot timpul visează la o viaţă liniştită şi tihnită în mijlocul unei familii mari şi niciodată nu ajunge acolo. Ajută pe oricine are nevoie de el, numai pe sine nu se poate ajuta. Cine ţine la el, se teme pentru el, chiar şi soţia sa, care de decenii încearcă zadarnic să scape de dragostea lui statornică. Îl numeşte un incapabil de a înfrunta viaţa şi are dreptate, cînd prin aceasta se înţelege capacitatea de a-şi face propria viaţă mai plăcută.

Pe vremea aceea însă era pedagog, în acelaşi cămin de tineret al uzinei în care activează şi astăzi. Teo l-a întîlnit pentru prima oară la o dezbatere a tribunalului regional, în care a apărut ca martor al apărării depunînd pentru unul din foştii săi elevi interni şi unde s-a angajat într-o dispută aprinsă cu procurorul şi cu judecătorul, cărora le demonstra totala necunoaştere a relaţiilor sociale. Teo, care a participat la dezbatere ca asesor, a verificat la faţa locului afirmaţiile martorului şi le-a găsit autentice.

Începînd cu acea zi, prin intermediul lui Krautwurst, i-au devenit accesibile împreju-

rări ale vieții a căror diversitate și profunzime îl făceau să se sperie și să se zăpăcească, lăsîndu-l să înțeleagă dimensiunile sarcinii care stă în fața tuturor reformatorilor. Trebuia să treacă mult timp, pînă cînd mulțimea de detalii, pe care nu o putea observa din turnul său, să înceapă încetul cu încetul să i se așeze iarăși în ordine. Multe lucruri i-au rămas însă neclarificate, printre care și tragedia vieții lui Krautwurst care, ajutînd pe alții se distrugea pe sine, între altele, și prin dragostea bolnăvicioasă pentru soția lui, care nu-i putea suporta altruismul.

Cînd Teo reflectează asupra traiectoriilor încîlcite ale vieții lui Krautwurst, ale sale i se par netede și drepte. A progresat conștient, chiar dacă drumul a fost anevoios. (Ce-i drept, ascensiunea exterioară stagnează, dar pe aceasta, datorită lui Krautwurst a învățat să o disprețuiască). În această privință, viața lui aproape că nu se deosebește de cea a acestor studenți, cărora le face reproșuri fără să țină seama de vreo deosebire. Nu încape îndoială că cei mai buni cai se lasă cel mai greu înhămați, dar asta încă nu înseamnă că toți cei care o șterg sînt mai buni decît ceilalți. Paul s-a separat de aceștia și astăzi el poate confirma acest lucru. Însă lui i se cere să-l laude pentru aceasta, ceea ce el nu poate să facă. Căci locul în care a ajuns el este unul care, cu ani în urmă ar fi meritat lauda.

În expunerea sa, tînărul cu părul negru își schimbă mereu formulările cu privire la evoluția eroului în condițiile războiului. Asistentul Teo consemnează : „Repetări !", și-și notează cîteva întrebări care i-ar putea fi puse referentului de către auditoriu, dar pe care probabil va trebui să i le pună tot el, cel care le predă. Nu i se dă absurdității în mod inconștient un înțeles, cînd războiul este considerat din nou drept părintele tuturor lucrurilor și folosit iarăși ca fir al intrigii literare pentru evoluția eroului ? Se pare că această comisie a fost creată numai în scopul de a-i permite păsării Phönix să renască din ea. Dacă nu pot avea la îndemînă nici un război, se mulțumesc și cu furtunile, accidentele, incendiile de mină sau de hambare. În literatură mișună catastrofele promovatoare de evoluții, în timp ce viața se pare că se descurcă și fără ele. Pe vremea aceea și-au dat multă osteneală să-l păcălească pe Paul cu teoria catastrofelor. El susținea cu încăpățînare că lucrurile nu s-ar fi petrecut tocmai așa, vorbea *tipic*, ca și cum cuvîntul s-ar scrie cu *y*, și nu voia să înțeleagă ceea ce înțelegeau ei prin aceasta. Prietenia lor a început odată cu refuzul lui Paul de a permite să i se construiască un nou trecut. Acum, după trecerea anilor, a abandonat acest refuz, a acceptat planul de construcție elaborat pe vremea aceea de Teo și în felul acesta l-a confruntat pe Teo cu propriul său trecut.

„Dar acum ?"

Aceasta vrea să fie provocare la discuţie, care se porneşte anevoios şi se împotmoleşte foarte repede, pentru că asistentul nu face uz de întrebările sale suplimentare, care ar avea darul de a mobiliza asistenţa. Indiferenţa pe care o afişează studenţii l-ar pune în mişcare şi l-ar provoca să se opună, dacă propriul său interes n-ar fi şi el îndreptat în altă parte. Neliniştit, se uită la ceas. Pe el îl duce datoria la masa de scris. Mai sînt cinci minute şi s-a făcut.

Dar iată că pe neaşteptate ia cuvîntul o studentă, care niciodată nu a vorbit neprovocată. O fată palidă, fără strălucire, care avea aerul că nu a trecut încă de pubertate.

— Voiam doar să întreb despre dragoste, spune ea. Şi cu aceasta, îi trezeşte pe toţi! Feţele, care datorită plictiselii arătau pînă acum cam la fel, dobîndesc individualitate. Unii rîd, alţii rînjesc, se arată uimire şi se acordă atenţie.

„Mă refer la aceea din cărţi" — continuă fata, şi se uită, derutată, în jur. Efectul propriei întrebări o sperie, însă vorbeşte cu curaj. „Se cere ca literatura noastră să fie realistă, dar despre dragoste se scrie ca în evul mediu. Adică, eu nici măcar nu ştiu cum se scria în evul mediu despre ea, însă îmi închipui că totul era scufundat într-o obscuritate mistică. Nu că ar trebui să se descrie cum dorm doi împreună — nu mă refer la faptul că ar fi obosiţi".

Acum se decide şi Teo să rîdă, dar în acelaşi timp face semn cu mîna să se oprească şi se face linişte.

— La drept vorbind, de ce să nu se descrie şi acest lucru ? strigă referentul cu părul negru, de data aceasta cu vocea proaspătă şi curajoasă. Pînă acolo se descrie fiecare detaliu ; cum intră el în cameră, cum întinde ea faţa de masă şi cum îşi lipeşte ea fruntea de geam, în timp ce el îşi aprinde ţigara ; dar nici nu s-au culcat bine, şi gata !

— Eu mă refeream la altceva, spune fata. Niciodată nu se lasă să se înţeleagă, de ce se iubesc tocmai aceste două persoane. Chiar dacă ele singure nu cunosc motivul, ar putea cel puţin autorul să se îngrijească de acest lucru. Este totuşi stupid să se considere frumuseţea drept cauză. Ar însemna ca fetele urîte să renunţe din capul locului la orice speranţă. Evoluţia politică şi dragostea apar în orice carte. La prima întrebare, care pentru mine nici nu există, pentru că este lămurită, primesc o mie de răspunsuri, în timp ce la a doua, nici unul, sau mi se răspunde pe jumătate.

Se observă cît este de înspăimîntată, ştiindu-se în centrul atenţiei. Abia a încetat să vorbească, că a şi recăzut în ea însăşi, ca şi cum prin aceasta ar putea să abată atenţia de la propria persoană. Dar nu e nevoie de aceasta, că toate privirile s-au şi îndreptat spre alta, care o contrazice cu vehemenţă.

— Atîta timp cît americanii se mai află în Vietnam, sentimentele noastre personale trebuie să rămînă cu totul lipsite de importanţă !

— De fapt, de ce nu recunoaştem că morala noastră privind căsnicia şi viaţa sexuală este şi azi încă aceea promovată de mica burghezie protestantă ?

— Doreşti un val socialist în viaţa sexuală ?

Teo se uită la ceas. Timpul este depăşit. Se gîndea la referatul său neterminat, dar şi la faptul că de mult n-a mai avut parte de discuţii punctate de o asemenea vioiciune. Este surprins şi, totodată, îi este jenă. Are zilnic de-a face cu studenţii şi nu ştie ce îi frămîntă. Dar îl bucură faptul că el este acela la care ei încep să vorbească. Ce ar spune ei despre cartea lui Paul ? Eventual : nu-i rău, dar astea le cunoaştem de mult ! Dacă literatura noastră este adeseori plictisitoare, aceasta nu se datoreşte lipsei mijloacelor artistice, ci faptului că nu scoate în evidenţă subiectele de strictă actualitate. Lucrurile deja cunoscute sînt rumegate artistic. Acest gen de literatură nu stimulează, dar nici nu enervează, el studiază ceea ce a fost de mult studiat. Nu artiştii sînt cei ce îi lipsesc, ci inventivii.

Cînd le-a dat de înţeles studenţilor că ora s-a încheiat şi lăsînd pe fiecare să aleagă între a pleca sau a rămîne, nu pleacă nici unul. Abia la ora douăsprezece se află iarăşi în cabinetul său de lucru, pe care îl împarte cu alţi trei asistenţi mai tineri, dar nu se poate

concentra imediat asupra referatului, pentru că are de notat unele probleme pe care va trebui să le mai aprofundeze o dată în seminarele următoare şi pentru că-şi însemnează teme pentru discuţiile cu colegii. De pildă : cui acordăm nota maximă : celor care repetă papagaliceşte ceea ce spun alţii, sau celor cu gîndire proprie, celor nepăsători sau celor sinceri, celor docili sau celor creatori ?

Şi cine primeşte premiile ?

În judecata sa Teo nu este nici nedrept şi nici superficial. A răsfoit lucrări şi a întocmit liste cu numele laureaţilor, dar n-a putut trage nici o concluzie. Există atîtea premii literare, încît cu timpul fiecare dintre ele trebuie bine chibzuit. Şi pretutindeni se ţin discursuri elogioase, dar nici un vorbitor nu-şi face atîtea griji ca el.

Din nou se umplu colile de hîrtie albă, velină, pe care Teo le foloseşte pentru notiţe şi prime concepte, cu scrisul foarte citeţ al unui funcţionar de cadastru prusac. Pentru uzul său propriu, dr. Overbeck foloseşte şi astăzi încă scrierea batardă a graficianului Ludwig Sütterlin, cu cerneală neagră şi peniţă ascuţită. Oricui, cu excepţia lui însuşi, îi vine greu să arunce la coşul de hîrtie o coală scrisă cu atîta îngrijire.

Îngăduiţi-mi, doamnelor şi domnilor — scrie el — şi mai întîi de toate îngăduie-mi tu, dragă Paul, să-mi încep expunerea cu un citat, care, ce-i drept, n-a fost niciodată aşternut pe hîrtie, dar care în schimb mi-a ră-

mas întipărit în memorie. El sună : dacă autorii ar fi cinstiți, personajele lor nu ar trebui să se cheme Schelmuffsky, Gulliver sau Schlemihl, ci Reuter, Swift și Chamisso ! și indică trăirea ca element de creație subiectiv în literatură, la care, desigur, indiferent...

Dragă Paul Schuster, onorată asistență ! În urmă cu aproape două decenii a fost rostită o dată o frază, care și azi încă îmi... În urmă cu aproape două decenii, doamnelor și domnilor... Despre trăire ca bază a creației literare, dragi prieteni și tovarăși, s-a mai... La drept vorbind, n-ar trebui ca toate personajele literare să poarte numele sau cel puțin prenumele autorilor lor ? Astfel întreba, dragi prieteni, în urmă cu șaptesprezece ani... Șaptesprezece ani sau mai mult să fi trecut de atunci, cînd un tînăr autor...

Orice tramvai care trecea prin curba de lîngă groapa de cupru scoate niște sunete stridente. La podul de la intrarea în muzeul Pergamon grupuri de turiști părăsesc istoviți autobuzele. Pe coridoarele institutului rîd niște studenți. Toate aceste zgomote pătrund însă înăbușite prin ziduri și ferestre, fiind absorbite de mesele și dulapurile vechi și de șirurile de cărți legate în culori închise ; cei preocupați cu munca nu le sesizează. Ei nu aud decît scîrțîitul peniței lui Overbeck și foșnetul hîrtiei, cînd el mototolește coli scrise și le aruncă la coșul de hîrtie rostind apoi pe neașteptate un „Nu !".

Atunci ei își înalță capetele, îl văd pe Teo că se ridică de pe scaun, merge la telefon, alege un număr și-l aud că spune : „Trebuie să-ți vorbesc. Da, astăzi. Nu, imediat !".

Și ei își apleacă din nou capetele asupra cărților lor, pe cînd el se întoarce la locul său și împachetîndu-și teancurile de hîrtii, spune :

— Dacă întreabă cineva de mine, sînt la Liebscher.

5

LA FAMILIA SCHUSTER ziua începe mai tîrziu decît în altă parte. Deși a renunțat odată cu înaintarea în vîrstă la activitatea de noapte, Paul și-a păstrat obiceiul de a se scula mai tîrziu. Poate și pentru că un bărbat, care vrea să-și spună oricînd cuvîntul, a crescut între timp în proporții. Nu este de ajuns să citești doar ziarul. Seară de seară urmărește programul de televiziune pînă la terminarea lui, către miezul nopții, își pregătește apoi o baie călduță, după care trece din cadă în pat — și adoarme numaidecît, un somn adînc de nouă-zece ore, de cele mai multe ori fără vise, fără zgomot, cu obrajii roșii, o odihnă liniștită, sănătoasă și mulțumită. La fel cum se culcă seara în pat, aș pretinde că îl găsești dimineața, iar soția sa, Ulla, confirmă că în general nu cunoaște cearșafuri mototolite după o noapte de somn.

— Pe nemţeşte spus — zice ea — o conştiinţă curată rămîne totuşi cea mai bună pernă. Şi zîmbeşte, nesigură de încercarea ei de a fi spirituală.

Vigoarea ei se află altundeva şi anume în activitatea-i nestăpînită, care nu se potoleşte curînd. În afară de cele opt ore, în care, înainte de căsătorie, se ocupa zilnic de creşcătoria de viţei, trebuia să o scoată la capăt cu o mare gospodărie ţărănească, cu un tată şi trei fraţi, cu găini, gîşte, oi şi porci, cu cîine şi pisică, cu aranjarea meselor după tăiatul porcului şi cu punerea murăturilor şi conservelor, cu serbările şi adunările de familie. Acum îşi enervează soţul cerşindu-i continuu de lucru. Energia, rezistenţa şi tenacitatea ei caută o activitate pe care nu o găseşte. Locuinţa lor confortabilă necesită prea puţină îngrijire, iar Paul nu-i îngăduie să iasă din casă. Destul a trăit cu supe semipreparate şi ochiuri la capac sau cu mîncărurile de la restaurante.

De două ori pe săptămînă face cu apă şi cîrpă ca geamurile să devină invizibile. De trei ori pe an schimbă aranjamentul mobilei din sufragerie şi dormitor şi de fiecare dată se descurcă fără alte ajutoare. O supără faptul că în bucătăria aranjată într-o nişă nu poate modifica nimic. Dacă pătrunde pînă la ea zvonul despre sosirea unui transport de banane, colindă sistematic magazinele de fructe din cartier. În privinţa lustrului, maşina lui Paul întrece orice limuzină ministerială. Bucuros ar prelua postul de portar care, după trecerea cîtorva luni, devine mereu vacantă. Dar aceasta, cum susţine Paul, ar dăuna bunului său renume.

Situaţia ei cunoaşte o oarecare ameliorare datorită noilor sarcini care apar de pe urma proaspetelor cunoştinţe făcute în noua casă. Dă o mînă de ajutor femeilor recent căsătorite, ca să se descurce cu gospodăria. Supraveghează copiii mici, împodobeşte de sărbători faţadele, organizează petreceri comune, duce la administraţie reclamaţiile privind nefuncţionarea lifturilor şi toboganelor, ţine în păstrare cheile de la locuinţele celorlalţi chiriaşi în zilele în care se aşteaptă să vină tinichigiul sau electricianul.

Mai important este pentru Paul că ea învaţă de la vecini să-şi cultive stilul de viaţă. Se străduieşte să considere modul în care a gătit pînă acum ca fiind al bucătăriei germane, pe care o dispreţuieşte socotind-o cea mai proastă din lume. Prepară supe după reţete franţuzeşti şi ruseşti, face salate italieneşti, iar carnea o frige după o reţetă ungurească. Au trecut vremurile în care-şi trata seara musafirii cu sandvişuri cu salam şi cu brînză. Aleargă după rarităţi de usturoi şi colecţionează porţelanuri vechi. Faptul că pentru ei cafeaua avea gust şi cînd era servită în ceşti moderne, devine pentru Paul din ce în ce mai de neînţeles. Mobila concepută în stil rococo, de care vecinul se descotoroseşte pentru mai nimic, face ca ştersul prafului să devină, în sfîrşit, iarăşi o sarcină serioasă.

Ea a învățat, de asemenea, ca din fiecare masă să facă o festivitate. Fața de masă, buchetul de flori și sfeșnicele cu luminări împodobesc chiar și masa pentru servirea micului dejun. Cînd Paul se scoală dimineața, în sufragerie masa este deja pusă numai pentru el. Ulla a mîncat cu două ore mai înainte în bucătărie.

Deschiderea aparatului de radio în baie este pentru ea semnalul să așeze tigaia pe reșou și să înceapă cu filtrarea cafelei. Este atentă la orice zgomot ce vine de la baie, la cel produs de tragerea apei la toaletă sau la acela pe care-l face dușul sau mașina de bărbierit. Cînd îl aude că face gargară, aleargă la el ca să-i dea o mînă de ajutor la frecat.

Este o treabă pe care o face fără să răsufle, căci pielea trebuie frecată cu peria pînă începe să se înroșească. De partea lui din față se îngrijește el însuși, în sarcina ei cad tălpile picioarelor și spatele.

În baie i se pare că e foarte micuță pe lîngă el. În pielea goală stă în fața ei și deasupra ei : un bărbat înalt, masiv și păros. Greutății sale nu-i lipsește mult să atingă o sută de kilograme. Înălțimea lui : 1,92. Părul lui : o perie.

Pornind de la părțile centrale ale capului, pieptului și organelor genitale, cu excepția palmelor și tălpilor de la picioare, părul îmbracă întreaga suprafață a uriașului corp, neuniform, scăzînd în intensitate odată cu îndepărtarea de centrele respective ; ca și cum un

semănător mai leneș, în loc să treacă în revistă întreaga suprafață, și-ar fi împrăștiat sămînța numai din trei locuri, și dacă spatele, de pildă, a fost abia atins, în schimb restul, plecînd de la poziția cea mai joasă, și mai ales regiunea șezutului și coapselor, este acoperită cu prisosință, așa fel încît s-a realizat ceva asemănător cu niște pantaloni de blană, care însă nu acoperă părțile esențiale, ci mai degrabă le evidențiază prin acel fond întunecat. Acolo unde pielea devine vizibilă (la picioare, în regiunea ombilicală, pe umeri și spate), ea este la fel de sensibilă și de albă ca aceea de pe fața lui rotundă.

— Mai tare ! poruncește el.

Ea trebuie să-și folosească toată forța pentru a-l mulțumi. E plină de sudoare. Aleargă apoi în dormitor, pune pe pat lenjerie proaspătă, îi atîrnă costumul de ușa șifonierului, îi bagă batistele în buzunarele de la jachetă și pantaloni, în timp ce el își face de lucru cu extensorul : „Unu-doi, unu-doi".

Cînd, gata îmbrăcat, pieptănat și parfumat intră apoi în camera de zi, ouăle și șunca sînt deja servite. Mănîncă fără să scoată vreun cuvînt. Ea îl urmărește cu privirea, îi toarnă cafeaua, îi oferă untul și mai apoi țigările. Cînd capul îi dispare după ziar, ea strînge fără zgomot masa și închide încet ușa. În timp ce spală vasele fredonează ceva melancolic, așa numai pentru ea, și-și face programul de lucru pentru toată ziua. După spălatul vaselor o să coboare cu liftul pentru a

ridica corespondența, după care va spăla mașina, va găti pentru masa de prînz și din nou va spăla vasele și abia după aceea se va schimba pentru festivitate, treabă la care vecina îi va fi de ajutor. Căci aceasta, o fostă actriță, se pricepe la așa ceva. Numai că e plictisitoare, pentru că încearcă tot timpul s-o convingă că ar fi nefericită.

„Dar și ca femeie aveți dreptul la cultivarea personalității“, spune ea. Și dacă Ulla îi răspunde : „În ce mă privește, eu sînt mulțumită de personalitatea mea“, ea rîde cu hohote, o cuprinde în brațe și exclamă : „Ești de o inocență fermecătoare, copila mea“.

Cuvintele inocență și naivitate le aude deseori cînd este vorba despre femei și știe prea bine că ele vor să exprime lipsa de experiență sau chiar prostia. Dar aceasta o deranjează prea puțin, pentru că sînt rostite fără vreo intenție rea. Uneori le și răspunde, dar, firește, numai în gînd. Așa, de pildă, cînd cineva găsește că este ridicol ca ea să nu citească articolele și cărțile scrise de soțul ei. Dumneavoastră, soție naivă a directorului uzinei, își spune ea atunci, vă pricepeți oare la tuburile electronice de televizoare, care sînt produse în întreprinderea soțului dumneavoastră ? Sau dumneavoastră, cea inocentă, puteți cumva să citiți planurile de construcție ale soțului dumneavoastră ?

Între timp a învățat să tacă, atunci cînd vecinele își ocărăsc soții. La această temă n-ar putea spune decît atîta : așa cum este, așa

îmi place, și aceasta ar denota lipsă de tact din partea ei. Ar fi ca și cum ar vrea să se înalțe deasupra tuturor acestor nefericite. Ea nu poate însă să înțeleagă, de ce aceste femei rămîn totuși la soții care, pentru ele sînt prea nervoși, prea osteniți, prea obositori, prea geloși, prea perfizi, prea cărpănoși sau prea indolenți. Cînd ar putea să divorțeze. Ea ar face-o imediat. Dacă Paul ar lovi-o, de pildă.

Deoarece a fost de multe ori snopită în bătaie, ea a devenit deosebit de sensibilă în această chestiune. Pentru ea înseamnă punctul zero, punctul care transformă fericirea în mizerie. Dacă ar fi să evoce fericirea, n-ar putea s-o facă decît prin enumerarea tuturor suferințelor și necazurilor cărora le-a pus capăt. Numai faptul că Paul bea rareori și nu o bate niciodată, justifică dragostea ei pentru el. Nu s-a așteptat niciodată la atîta fericire în căsătorie. Beția și lovirea femeii le-a considerat drept o calitate bărbătească generală, care s-a manifestat în mod deosebit la tatăl și la frații ei.

Ea nu l-a ales pe Paul, l-a primit ca pe un mîntuitor. După prima aluzie la pețire, era gata imediat să se lase smulsă de el din infernul familiei ei. Greu i-a fost numai să se despartă de viței, de cîini, de păsări și de oi. Credința că Paul constituie o excepție între bărbați s-a cuibărit în ea și nu poate fi dezrădăcinată. Bărbații distinși, care sînt acum vecinii ei, se gîndește ea, știu doar să-și ascundă mai bine brutalitatea. La oraș acest lucru

este mai ușor decît la țară, unde orice bucurie personală devine imediat publică.

Dealtfel, pe Paul nu-l socotește printre oamenii distinși. Pentru că și el este originar din locul ei natal și îl cunoștea încă de pe vremea cînd era o copilă epuizată de muncă, îl vedea în cizme pescărești mergînd prin sat, mai înalt și mai puternic decît ceilalți flăcăi de vîrsta lui. Respectul pe care l-a simțit pe vremea aceea pentru el, nu s-a pierdut pînă astăzi. În schimb, pe bărbații bogați cu care face cunoștință îi găsește acum mai degrabă antipatici. Aceștia confundă de multe ori efectul pe care locuințele lor scumpe îl au asupra ei cu influența proprie, se simt măguliți și drept mulțumire devin amabili față de ea, ceea ce îi lasă impresia unei ironii la adresa soțului ei, căruia ei nu-i ajung nici la degetul cel mic.

— Ulla !

Glasului puternic al lui Paul nu-i vine greu să acopere de la fereastra situată la etajul zece gălăgia de pe stradă. Ea ridică privirea, mai șterge repede parbrizul mașinii și, pentru că liftul este iarăși stricat, urcă în fugă scările. Cu răsuflarea tăiată intră în camera lui. El stă la mașina de scris și scrie. Ea așteaptă răbdătoare și în acest timp îi culege cu vîrful degetelor firele de păr de pe guler. Îi mai rămîne timp și pentru bătutul pernei de pe canapea și pentru curățirea ghivecelor de flori, de frunzele uscate. Cînd vroia să ducă la bu-

cătărie scrumiera ticsită de mucuri de țigări, el, continuînd scrisul, o strigă :

„Nu o mai șterge !" !

Rămîne așadar pe loc și pentru că nu mai găsește altceva de făcut, se așază la fereastră și privește afară. De cînd locuiesc aici, n-a făcut încă niciodată așa ceva : să stea ca un trîntor la fereastră și să privească afară fără a avea vreun motiv anume, pur și simplu, așa, în glumă. Înseamnă ceva întristător, însă nu-și dă seama imediat, de ce. Poate că este măreția sau poate necunoscutul. Vede case — una la fel cu cealaltă, ferestre — una la fel cu celelalte. De la această înălțime chiar și oamenii și mașinile arată la fel. Și toate acestea nu au nici cea mai neînsemnată legătură cu ea. Și nici ea cu ele. Acestora le este indiferent dacă ea stă aici sau în altă parte, dacă trăiește sau nu. Dacă ar deschide fereastra și s-ar arunca în stradă, s-ar produce o agitație care ar dura cinci minute, poate și zece, după care totul ar reveni iarăși la normal, chiar și neplăcutele zgomote din stradă, pe care din fericire nu le sesizezi, dacă nu ți se întîmplă să ai ghinionul să fii obligată să stai aici, inactivă, minute în șir. De ce îi pretinde Paul să stea locului ? El nu se crede nici pe el în stare de așa ceva. Cînd nu se află pe drumuri, în călătorii sau în redacții, ziua lui se desfășoară fără întreruperi : scularea, citirea ziarelor, lucrul, servirea mesei, lucrul, urmărirea programului la televizor, culcarea.

Se smulge din fața golului, care voia parcă să o absoarbă, se întoarce și numaidecît totul este altfel. Fără ea, dulapul n-ar sta aici unde stă acum, fața de masă n-ar fi brodată, iar duşumeaua nu ar fi spălată. Fiecare lucru care se află aici este o parte din ea. Pe toate le-a cumpărat ea, le-a cusut, le-a aranjat, le-a atins mereu și mereu. Cămașa lui Paul este așa de albă, pentru că ea a spălat-o și de ar fi să moară ea, cel care șade aici pe scaun ar regreta lipsa ei.

— Aş dori mult să am un copil, spune ea pe neașteptate, la fel de surprinzător pentru ea, cît și pentru el. Este probabil pentru întîia oară cînd, neinvitată, își exprimă o dorință.

Paul ridică degetele de pe clape și spune :

— Cum de-ți veni, așa, deodată ?

— N-ai vrea și tu ? întrebă ea.

El scrie mai departe, însă nu pentru multă vreme.

— Ascultă, spune el. Stai jos. Este vorba de festivitate.

— Treaba asta cu copilul, zice ea, o spun pentru că îmi lipsește ceva. Poate că tu nu înțelegi acest lucru. Ai munca ta, te bucuri de premiul pe care-l primești. Și eu încerc să mă bucur de aceste lucruri, dar nu reușesc. În definitiv, eu nu am nimic de-a face cu toate acestea, dar absolut nimic. Am nevoie de ceva al meu, înțelegi tu ? Acasă am trăit ca un animal de muncă. Aici trăiesc ca un om — dar ca unul inutil.

Cînd își ia el o țigară și și-o lasă aprinsă de ea, totul se petrece cu gesturi deosebite. El merge de colo pînă colo. Ea stă pe canapea. Curajul ei de a provoca o discuție despre propriile-i dorințe, a dispărut la fel de repede cum a și apărut. Acum este bucuroasă că nu l-a supărat cu poveștile ei.

— Ziua de astăzi este foarte importantă pentru mine, spune el și suflă nori de fum spre tavan.

— Știu, premiul — răspunde ea repede, gîndindu-se să-l împace prin înțelegerea promptă a aluziei sale.

Un premiu, just. Dar nu unul oarecare, o lămurește el. Acest premiu este mai important decît cele două pe care le are deja, chiar numai prin făptul că este mai renumit și aduce mai mulți bani, dar pentru el cu atît mai mult cu cît prin aceasta, prin decernarea premiului pentru primul său roman i se confirmă reușita saltului făcut, de la ziaristică la literatură. Cu alte cuvinte : s-a terminat cu ziaristica, el este acum scriitor, unul recunoscut în mod oficial.

— Înțelegi tu ?

— Bineînțeles. Ea înțelege ceea ce spune el, nu însă, de ce acest lucru este atît de important pentru el. Și dacă nu ar înțelege, ar spune același lucru, pentru că vede cît de agitat este și pentru că știe că în această stare de agitație el nu poate suporta nici contrazicerile și nici întrebările suplimentare.

— Ca ziarist, spune el, poţi deveni cunoscut ; ca scriitor, însă, celebru. Şi cu cît devii mai celebru, cu atît eşti examinat mai cu atenţie, şi, ce-i drept, nu doar tu singur, ci şi soţia ta, deoarece, din prostie, pornind de la ea se trag concluziile asupra soţului.

— Pe nemţeşte spus — zice ea, bucuroasă să afle, în sfîrşit, despre ce este vorba, eu trebuie să-mi ţin gura.

— Nu mai spune mereu, „pe nemţeşte spus" ! Doar nu vorbeşti şi alte limbi.

— Voi zîmbi şi voi tăcea chitic.

— Dacă vei fi întrebată, nu vei răspunde decît cu da şi cu nu. Şi, înainte de toate, vei rămîne mereu în apropierea mea.

— Nu ar fi mai bine să rămîn acasă ?

— În asemenea ocazii se iau şi soţiile.

De la faptul că încearcă să-i explice în mod amănunţit legile nescrise cerute de frecventarea unei societăţi, ea îşi dă seama cît de mari îi erau emoţiile. Nu era în firea lui să interpreteze nişte instrucţiuni. Acest lucru îi provoacă şi ei emoţii. Nu-i pasă de ceea ce vor crede despre ea celebrităţile pe care le va întîlni acolo. Nu ar vrea însă să facă ceva care să-i displacă lui, să-i dăuneze sau să-l supere.

Ea spune (bineînţeles, numai ei înseşi, nu cu glasul tare) : „Celebrităţile, bogătaşii, distinşii", şi ştie că toate aceste cuvinte sînt învechite şi nu se mai potrivesc, dar le foloseşte pentru că nu are altele la îndemînă. Prin ele, ea îi desemnează pe toţi acei oameni care

cîştigă parale fără să muncească. Căci ea nu poate considera drept muncă toate aceste îndeletniciri de conducere, întocmire de calcule, administrare şi scriptologie, chiar dacă, preocupată de adaptare, cum numeşte cîteodată astfel şi „şederea la masa de scris" a lui Paul. Tocmai de aceea îi şi lipseşte acel respect faţă de aceşti oameni, pe care l-a simţit cîndva pentru vătaful ei de la vaci, dar şi pentru Paul. Şi dacă se teme puţin de ei, aceasta numai pentru că în ciuda amabilităţii lor permanente, pentru ea ei rămîn străini şi pentru că ei — după părerea lui Paul — dau atenţie unor lucrări pe care ea le consideră lipsite de importanţă : unghiile murdare, comportarea la masă şi, înainte de toate, modul de exprimare. Cu toate acestea, chiar ea a auzit din gura unor astfel de oameni cuvinte ca „rahat" în altele asemănătoare ; dar dacă ea ar spune o dată „colhoz" în loc de CAP sau Berlinul Răsăritean, s-ar declanşa o situaţie penibilă şi în ochii lui Paul ar apare scîntei de furie. Cînd, din ignoranţă, ea a spus odată despre un spion american că ar fi un „informator", el i-a făcut mai tîrziu, acasă, scene îngrozitoare.

După asemenea întîmplări, avertismentele lui Paul i se par tot atît de inutile ca şi sfaturile bune ale vecinei, la care-şi va proba rochia festivă, cîteva ore mai tîrziu.

„Principalul este să zîmbeşti, să te arăţi relaxată" — i-a spus fosta actriţă, după ce terminase cu înşiruirea necazurilor zilnice ale

gospodinelor. „Ocolește discuțiile cu subiecte politice, rîzi de glumele ce se vor spune, indiferent că le înțelegi sau nu. La povestirile mai lungi arată că ești atentă și, din cînd în cînd, mai scoți cîte un «hm» — care dovedește că ești interesată. Dacă ai să fii întrebată cu ce te ocupi, n-ai să spui : «sînt gospodină», ci «sînt zootehniciană». La asta nu se pricepe nimeni și tocmai de aceea vor fi impresionați. Zootehniciana, zîmbetul ei, pe deasupra, acest decolteu — toate acestea vor face cu siguranță impresie în fața domniilor lor și soțul dumitale va fi satisfăcut".

6

„SCOȚIANULUI MCLANE nu-i mai place pipa ; cînd își fumează tutunul propriu, îi pare rău de bani, iar cînd fumează din cel cerșit, nu-i trage pipa pentru că a îndesat-o pînă la refuz".

La Liebscher orice musafir trebuie mai întîi să asculte ultimele bancuri. Profesorul are nevoie de ele pentru cursurile sale și le încearcă mai întîi la musafiri, la toți. Chiar și la Teo Overbeck, cu toate că știe că el nu este omul potrivit pentru teste. Ai mereu sentimentul că el rîde numai pentru a nu-l jigni pe povestitor. Însă Liebscher nu poate să treacă cu vederea pe nimeni, deoarece primește rareori musafiri, ține multe cursuri și are ambiția să nu se repete.

Dacă ar fi să dăm crezare psihologilor, care spun că perfecțiunea este investită în fiecare om, atunci orice specializare ar însemna o restrîngere a posibilităților existente, iar orice adaptare la realitățile înconjurătoare n-ar fi decît constrîngere și degenerare. Teoretic, dacă împrejurările sociale sînt favorabile, oricine poate să se decidă asupra aptitudinii pe care o va promova sau pe care o va lăsa în părăsire. Practic se ajunge rareori pînă acolo, deoarece nu ne adaptăm numai împrejurărilor, ci și la eul nostru fixat mult prea devreme. Dacă numai rareori putem face ceea ce vrem, și mai rar se întîmplă să putem vrea, ceea ce vrem.

Teo și Liebscher au urmat aceleași studii, în aceeași perioadă și la aceeași universitate, și-au început cariera științifică în aceleași condiții și totuși evoluția lor a decurs, fără să se știe exact de ce, foarte diferit. Liebscher a devenit un profesor mai bun, iar din Teo a ieșit un om de știință mai bun. Unul se socotește un mediator, celălalt un cercetător. Primul se zbate pentru claritate, al doilea pentru adevăr. Reuniți amîndoi într-o singură persoană, ar rezulta ceea ce ar fi un profesor ideal, fiecare în parte însă nu reprezintă decît un fragment.

Atîta timp cît amîndoi se aflau pe aceeași treaptă a ierarhiei, fără ca unul să ascundă vreo ură față de celălalt, era limpede pentru fiecare dintre ei că în orice moment lipsurile unuia erau avantaje pentru celălalt și

amîndoi se străduiau, pe cît se putea, să se completeze. Totuşi, prietenia lor nu le-a prea reuşit.

Ce-i drept, de multe ori se susţine că prietenul care te critică cel mai mult este cel mai bun, dar totodată şi cel mai obositor şi, adeseori aceasta este cauza eşuării unei prietenii, iar cu a lor, în orice caz aşa s-a întîmplat. Omul cu cît îmbătrîneşte, cu atît se obişnuieşte mai mult cu el însuşi. Îşi vede calităţile bune din ce în ce mai pronunţate, iar cele rele îşi pierd din darul de a-l mai înspăimînta. Învaţă să aprecieze corect lucrurile pe care le poate face şi la care trebuie să renunţe şi chiar dacă recunoaşte meritele celuilalt, preferă să se izoleze de el, căutînd mai degrabă prieteni ale căror maniere şi cunoştinţe să nu-i fie un permanent reproş, ci o confirmare. În acest caz nu are nevoie să apere în permanenţă păreri despre oameni şi lucruri, să interpreteze forme de gîndire sau să descrie sentimente. Cu ei se poate înţelege lapidar sau în tăcere. Se fac astfel economii la manevre de apărare, măsuri de prevenire, înflorituri retorice de compromis şi la ofensive ce presupun un mare consum de energie. Se cîştigă timp pentru alcătuirea unui dialog artistic, ornamental şi spiritual. Dispare frica în faţa înfrîngerii şi a blamării şi se consolidează mai cu seamă propriile poziţii.

O astfel de prietenie armonică sau aproape armonică încheiase Teo cu Krautwurst, profesorul Liebscher însă, cu nimeni. Chiar dacă

lui nu i-ar veni greu să aibă prieteni, el însuşi nu i-ar putea fi nimănui. Pentru aceasta îi lipseşte bunăvoinţa necesară şi bucuria de a simţi o simpatie. Preferă să fie în relaţie cu oameni pe care îi poate domina. Îi lipseşte pînă şi afecţiunea pentru propriul său domeniu de specialitate. Acest lucru este folositor carierei sale. Căci societatea care-l angajează şi-l plăteşte, nu este în definitiv o societate de literaţi, ci una cuprinzătoare, pentru care această ştiinţă este, ca oricare alta, un mijloc folosit pentru atingerea scopului, scopul puterii, dezvoltării şi progresului ei. Iar misiunii de a organiza, conduce şi preda ştiinţă în această accepţiune, Liebscher îi face, bineînţeles, mai degrabă faţă decît Overbeck — omul concentraţiei afectuoase.

Fără îndoială, că prăpastia dintre cei doi s-a adîncit cînd la deosebirea dintre firile lor s-a adăugat şi aceea a ierarhiei. Este puţin sau chiar deloc probabil ca Teo să fi fost cauza pentru aceasta, el, cel aşezat în coadă şi decepţionat, care, de fapt, dacă ar fi să se împartă, în mare, masa de asistenţi în două grupe : una din care să facă parte cei ce bat din palme şi cealaltă, a criticilor, el ar aparţine celei de-a doua, el pe care profesorul Liebscher însă, pentru a nu fi considerat drept un invidios, îl menaja foarte mult cu critica. Dar cu cît îl ataca mai puţin, cu atît mai mult se simţea acesta atacat. Şi pentru că Liebscher ştie că, el însuşi aflat în situaţia lui Teo ar fi reacţionat cu duşmănie, se simte

persecutat şi se apără, scoţînd în evidenţă mai mult decît este necesar diferenţa dintre poziţiile lor. Aceasta face ca relaţiile dintre ei să fie mai simple, mai superficiale şi mai impersonale. Răceala de pe faţa lui Liebscher se concentrează într-o răceală a puterii. Nepăsarea sa rece de pînă acum se întăreşte într-o pojghiţă de gheaţă a unei politeţi convenţionale.

„Scuză-mă, te rog, dar nu te înţeleg".

Liebscher s-a dezobişnuit să-şi mai dea părerea, pe care de la o vreme încoace o numeşte pripită. A învăţat să nu se mai încreadă în el însuşi. A devenit mai prudent — mai nehotărît, ar putea spune cineva, care nu i-ar accepta explicaţia pentru aceasta, şi anume, că odată cu creşterea influenţei creşte şi răspunderea pe care o iei asupra ta exprimîndu-ţi o părere şi tocmai de aceea este mai bună aşteptarea (de pildă, a următorului ziar de dimineaţă) decît să-ţi scape o părere care, ulterior va trebui revizuită.

Desigur, în acest caz aşteptarea nu este posibilă, dar nu este nici necesară. Cînd el îi cere lui Teo să repete ce a spus o face numai pentru ca să-l oblige să-i prezinte o formulare mai uşor de înţeles. Pe cît de puţin această vizită în modesta locuinţă muncitorească a lui Liebscher are aerul de a fi particulară, tot atît de puţin înseamnă ea şi în realitate. Acest lucru îi oferă dreptul să pretindă o rezumare formulată atît de desluşit,

încît în caz de nevoie să poată fi păstrată într-un dosar de notiţe.

În această privinţă, acest „Nu te înţeleg" a lui Liebscher este o manevră permisă şi necesară lui, în altă privinţă însă este un pur adevăr. El adică, nu poate efectiv să priceapă ce aşteaptă Teo de la el. Chiar dacă înţelege ceea ce spune Teo, nu înţelege totuşi pentru ce i-o spune tocmai lui, de la care nu poate aştepta decît răspunsuri pe care şi le poate da el însuşi.

— Am nevoie de sfatul tău... — aşa a început Teo. Însă cum va arăta sfatul, trebuie că a ştiut-o chiar şi el. Este totuşi imposibil să fie atît de naiv, să presupună că el, Liebscher, şeful prin mîinile căruia a trecut această sarcină, ar putea să-l sfătuiască să nu o ducă la îndeplinire. Singurul lucru admisibil este că Teo vine la el ca la un duhovnic, că nu vrea sfaturi, ci iertarea unui păcat, care abia avea să fie săvîrşit.

Teo a primit o sarcină. A acceptat-o. Cu puţin timp înainte de termen, a manifestat îndoieli cu privire la finalizarea ei. Pentru că va trebui să fie lăudată o carte care, după cum se pretinde, nu este vrednică de laudă.

— Pe care tu nu o găseşti vrednică de laudă!

— E totuna, că eu trebuie doar să prezint referatul.

— Te poţi înşela.

— Bineînțeles. Însă chiar dacă ceea ce sînt silit să spun ar corespunde adevărului, ar fi totuși o minciună. Nu dăunează nimănui dacă ceremonia decernării premiului este lipsită de elogii, decît unuia singur dacă o țin eu adică mie.

Cu aceasta, pozițiile au devenit clare pentru Liebscher. Cel care șade aici în fața lui este unul pentru care mîntuirea propriului suflet înseamnă mai mult decît fericirea lumii întregi, un mic-burghez care, în general, confundă limitele din interiorul său cu ceea ce este omenesc, un subiectivist care caută mîntuirea lumii în suflete mîntuite. Dacă acest idealism pentru uzul casnic nu ar fi atît de răspîndit, el ar fi ajuns astăzi la fel de ridicol ca și concepția despre cinste a unui ofițer aristocrat căruia i s-ar putea reproșa același lucru de care se leagă și Teo : cinstea subiectivă.

— Și dacă ai să tragi acuma chiulul, crezi că n-o să-ți dăuneze cu nimic ?

— Nu mă gîndeam la daunele pe care le-ar putea suferi cariera mea.

„Bineînțeles — gîndește Liebscher caustic, așa ceva este cu totul străin unei firi atît de nobile ! Dar îl crede pe Teo, oricît ar fi de neverosimil. A reflectat de multe ori pînă acum asupra acestei ciudățenii. La oamenii de teapa lui Teo, incapacitatea de a înfrunta viața este transformată în morală. Aceștia cred cu toată seriozitatea că tot ceea ce nu ești în stare să obții, nici n-ar trebui să dorești să

obții, și-și iau de aci dreptul de a-i acuza de carierism pe cei ce dobîndesc succese. Oricît de demodate ar părea aceste concepții, ele nu vor dispare decît atunci cînd se va impune punctul de vedere după care cîștigul realizat este acela care decide în cele din urmă și nicidecum considerentele bune sau rele ale fiecăruia în parte. Chiar și carieristul cel mai prevăzător își va putea păstra postul numai dacă își va mobiliza toate forțele de care dispune și prin aceasta scopul este, în definitiv, atins“.

— Și datoria, răspunderea, disciplina nu înseamnă nimic pentru tine ?......

— Odinioară am fost și eu tare în folosirea cuvintelor mari — spune Teo, obosit de discuția pe care a provocat-o. El vorbea atît de încet, de parcă nu-l interesa dacă celălalt îl aude, despre formalitatea tuturor acestor noțiuni, care devin lipsite de sens, dacă nu știi la ce se referă. Datoriile cetățeanului se pot foarte bine contrazice cu cele ale criticului literar și, la fel, și cele ale profesorului, cu cele ale tatălui de familie. Pe de altă parte, tocmai răspunderea pe care specialistul o are față de domeniul său de activitate îl poate împiedica să devină unealta unei îndatoriri care, chipurile, ar servi unei cauze mai înalte. Și nu o dată s-a întîmplat — continuă el cu voce tare — ca în numele disciplinei cîte unul să decadă pînă acolo, încît să spună mereu la toate „da“.

— În timp ce tu consideri, desigur, că a deveni negativist înseamnă o promovare ! replică Liebscher ceva mai tare şi mai indispus ca de obicei. Tu, Teo, te pierzi în aroganţă şi savantlîcuri. Dar mai devreme sau mai tîrziu vei înţelege şi tu, şi atunci vei fi bucuros că ai fost scutit de complicaţii.

— N-are nici un sens, zice Teo şi se ridică. Noi discutăm despre lucruri diferite : eu despre minciună şi adevăr, iar tu despre daune şi foloase.

— Iar eu trebuie să-ţi aduc aminte de ceea ce tu uiţi !

— Nu este vorba de mine, ci de cauză, de cauza noastră care este şi a ta, după cîte ştiu eu. Nu critic hotărîrea juriului, a cărui componenţă şi considerente îmi sînt necunoscute. Nu îl invidiez pe Schuster pentru premiul pe care, cu ani în urmă — dacă i-ar fi apărut cartea atunci — l-ar fi meritat, fără îndoială, cu mai multă îndreptăţire. Cu toate lipsurile ei, pe vremea aceea, ea putea fi totuşi un exemplu. Atunci aş fi elogiat-o, dar astăzi sînt obligat să spun : un tip tocit, un model perimat. Sîntem mai avansaţi astăzi, noi, cititorii. Iar noi, criticii, nu vrem să luăm la cunoştinţă acest lucru ? Nu vrem să recunoaştem că asemenea cărţi nu mai satisfac exigenţele ce se cer ? Cui foloseşte oare o marfă lăudată şi premiată, care nu se vinde şi pe care o acoperă praful ?........

— Exagerezi !

— Recunosc ! Însă ceea ce mă interesează pe mine, nu este practica decernării premiilor. Să ne bucurăm că avem premii suficiente pentru a putea onora şi încuraja pe cît mai mulţi. Pe mine mă interesează mai mult.

— Eu aş zice, mai puţin. Te legi de fleacuri. Descoperi deodată că există convenţii. Acestea vor exista mereu şi pretutindeni unde convieţuiesc oamenii într-un mod ordonat.

— Am modificat noi raporturile de proprietate sau formele sociale pentru a ne opri în faţa convenţiilor ? Tu vrei să te adaptezi lor, iar eu vreau să ni le adaptăm nouă.

— Şi, prin aceasta, să provoci daune politice.

— Privită pe o perioadă mai lungă, dauna va fi mai mare, dacă necinstea va lua amploare mai mare.

— Trebuia să reflectezi mai înainte.

— În această chestiune ai dreptate. Dar numai în aceasta.

Teo şi-a luat servieta în mînă. Totuşi, nu pleacă. Se naşte o pauză penibilă, căreia abia Liebscher avea să-i pună capăt. Făcînd eforturi, reuşeşte chiar să i se adreseze cu un ton amical :

— Ce naiba vrei să-ţi mai spun ? Nimeni nu-ţi cere să întinzi prea tare coarda pe care trebuie să baţi. Îmi ceri un sfat, şi ţi-l dau pe acesta : compromisurile sînt întotdeauna posibile. Fă ceea ce trebuie să faci, însă nu mai mult decît vrei să faci. Şi nu uita : a avea succes este o datorie pentru oricine.

Ceva simpatic are el totuşi, gîndeşte Liebscher, în timp ce-l conducea de la fereastră cu privirea. Asemenea manieră de autosfîşiere este întotdeauna mişcătoare — dar teribil de inutilă.

7

MELANCOLIA Corneliei Overbeck a început la una din petrecerile date în urmă cu o jumătate de an de prietena ei Katharina. Deşi acolo se plictisea întotdeauna, totuşi nu lipsea niciodată. De fiecare dată aştepta ceva ce nu avea să vină. Nici ea nu ştia ce anume. Nu dansa bine şi nici nu-i plăcea să danseze şi se simţea de prisos. Părţile ei tari, care înainte de toate se aflau în dezbaterile politice şi filozofice, nu aveau căutare aici. Muzica zgomotoasă stînjenea orice conversaţie mai delicată.

— Cine era ultimul tău partener la dans ? o întrebă ea o dată pe prietena ei. Mă refer la acela cu cravata în culori ţipătoare.

— Un motociclist pe care l-a adus Matthias. Se numeşte Frank Ungewitter. Dacă te interesează, ţi-l trimit aici.

— Mulţumesc, nu e nevoie.

Numele de Ungewitter[1] era foarte nepotrivit pentru tînărul bărbat. „Ploaie-de-durată" trebuia să-l cheme — gîndea Cornelia, şi zîmbea de gluma ei, pe care o găsea bună. Avea într-adevăr o înfăţişare la fel de plictisitoare, ca o ploaie de durată ce nu vrea să se mai oprească. Şi întrucît vroia să descopere ce anume trezeşte această impresie, se uită la el, pînă ce Katharina o întrebă, ironic, dacă n-ar trebui să joace rolul de codoaşă.

[1] Furtună în l. germană (N.t.).

— Scuteşte-mă, mămico ! zice Cornelia şi ridică mîinile în semn de protest.

Găsise că impresia plictiselii ia naştere în primul rînd datorită lipsei de culoare a lui Ungewitter : nişte ochi de un cenuşiu deschis erau aşezaţi pe o faţă palidă sub un păr spălăcit. Nu e deloc stîngace această cravată, îşi spunea ea — şi se gîndea deja la altceva : la concursul de admitere la care încă nu se înscrisese, la viitoarea lucrare de matematică şi la planul ei de a dispare de aici fără să atragă atenţia.

În momentul cînd îşi căuta portmoneul pe care-l pusese în spatele ei, pe studio, Ungewitter dansa atît de aproape prin faţa ei, încît a trebuit să-şi tragă picioarele ; şi în clipa aceea, continuînd o povestire mai lungă, el îi spunea partenerei de dans : „Această pajişte se lasă în josul rîului Furt. Era şi un loc mlăştinos şi malul era abrupt. Într-un cuvînt, un teren ideal ca să-ţi frîngi gîtul. Accelerez, aşadar...". Apoi s-a dus.

Cornelia şi-a spus : „Pînă şi vocea îi este lipsită de culoare !". Şi, găsindu-şi portmoneul, şi-a luat rămas bun de la Katharina.

Însă, pe neaşteptate, Ungewitter i-a barat drumul, invitînd-o la dans.

— Ei, ce ai zice de noi doi ? întrebă el. Cornelia observă abia acum că şi statura lui era destul de mică.

— Prea tîrziu, tăticule ! îl refuză ea şi strecurîndu-se pe lîngă el, ieşi pe uşă.

În săptămînile următoare, se întîmpla cîteodată ca dimineaţa, înainte de a se scula, sau seara înainte de a adormi, imaginea feţei luminoase a tînărului să o facă să zîmbească. „Ce caraghios !“ gîndea ea ; „mic, palid şi, pe deasupra, acest nume !“. Însă cînd această faţă începuse să-i apară şi în timpul orelor de clasă, a încercat să i se împotrivească, amintindu-şi în acest scop frazele auzite întîmplător de la el şi pe care le caracteriza drept penibile fanfaronade ale unui lăudăros, care simte nevoia să se dea mai mare decît este. Dar aceasta nu ajuta la nimic ; pînă şi înfumurarea lua pentru ea forma imaginii lui, de care nu mai putea să scape : făcînd un zgomot infernal, Ungewitter goneşte pe motocicletă în josul coastei şi cînd traversează rîul Furt, apa sare la mare înălţime.

L-a revăzut la următoarea petrecere dată de Katharina. Cînd prietena i-a atras atenţia asupra lui, s-a făcut că i-a uitat numele :

— Parcă-mi aduc aminte... Nu-l cheamă, oare, Hagel [1] sau Nebel [2] ? În orice caz, era un nume cu o semnificaţie meteorologică.

---

[1] Grindină (în l. germană — N.t.).
[2] Ceaţă (în l. germană — N.t.).

— A întrebat de tine. Vrei să-l îndrum la tine ?

— Fă ce vrei — i-a răspuns Cornelia, şi s-a cufundat în lectura textului de pe mapa unui disc, pe care l-a citit de la început pînă la sfîrşit, fără să reţină măcar un cuvînt.

Ungewitter purta o altă cravată, însă nu mai puţin colorată decît prima. Fata cu care dansa era grasă şi veselia tinerească şi-o manifesta prin ţipete repetate.

De data aceasta, Cornelia a rămas pînă la sfîrşit. În momentul cînd îşi îmbrăca pardesiul a venit deodată în spatele ei, şoptindu-i la ureche :

— Aşteaptă-mă la colţ, am să te conduc o porţiune de drum.

Privirea pe care i-a aruncat-o a fost plină de dispreţ. Apoi, a plecat. Totuşi, era decepţionată că nu se luase după ea.

De aici înainte a acceptat toate invitaţiile pe care le primea, chiar şi pe acelea pe care Katharina, care era nebună după dans, le refuza. De mult a recunoscut în faţa propriei conştiinţe, că toate acestea le făcea numai pentru a-l revedea pe Ungewitter. Uneori se trezea noaptea, cînd tatăl ei se ducea la bucătărie. Atunci îşi imagina că zgomotele provin de la Ungewitter, care a spart uşa pentru a veni la ea. În orele de gimnastică o chinuia imaginea lui privind pe fereastră. Pînă şi la istorie — materia ei preferată — începea să-l viseze. Faptul că lua note din ce în ce mai slabe o interesa prea puţin. Odată a alergat

pe stradă după un bărbat, pentru că acesta semăna din spate cu Ungewitter. Încerca să opună rezistență propriilor ei porniri și pentru că aceste încercări au rămas fără efect, uneori se lăsa roasă de ură împotriva ei înseși. Alerga pretutindeni pentru a da de el, și nu-l întîlnea nicăieri.

La începutul primăverii i-a spus Katharinei :

— Să nu leșini, dacă te întreb de acel flăcău care se numea Landregen sau cam așa ceva. Unul dintre polonezi, pe care maică-mea îl cară cîteodată după ea pînă la noi acasă, manifestă anume interes pentru sportul cu motor. Cum se poate ajunge pînă la el ?

— Habar n-am, Conny — i-a răspuns Katharina, fără să-i mai pună întrebări. Întreabă-l pe Matthias, că doar el l-a adus atunci.

— Întreabă-l tu. În definitiv, era totuși petrecerea dată de tine, pe care a schimonosit-o.

— Va să zică, ți-a sucit capul !

— M-am descotorosit eu de alții mai grozavi, darmite de unul ca el ! minți Cornelia.

În curtea școlii, Katharina l-a întrebat pe Matthias despre Ungewitter, iar Cornelia, care asista, se făcea că nu ascultă. Cînd însă Matthias a spus că Ungewitter ar fi plecat în deplasare pentru o perioadă de trei luni la niște lucrări de montaj, ea a fugit la toaletă și a început să plîngă cu suspine. Speranța de a-l putea întîlni în fiecare zi nu lăsase pînă azi să ia naștere sentimentul acelui vid absolut, care acum a pus stăpînire pe ea. Trei luni

înseamnă un interval de timp imens. Să nu-l vadă timp de trei luni însemna pentru ea același lucru cu a nu-l mai vedea niciodată. În aceste minute, de pe fața ei palidă și visătoare au dispărut și ultimele rămășițe de plictiseală. Lacrimile au șters din sufletul ei orice rezistență pe care i-ar fi putut-o opune.

Cînd se ducea cu întîrziere la orele de curs, se simțea cu totul la discreția suferinței sale. Să nu mai poți simți nici o bucurie timp de trei luni i se părea insuportabil. Nici o carte care ar putea s-o impresioneze, nici un film care s-o facă să rîdă, nici un somn tihnit, nici un sentiment de superioritate în discuții, nici o sclipire a recunoașterii neașteptate !

La început își mai dădea osteneala să-și trăiască în continuare viața ei de odinioară, dar foarte curînd a început să ducă o viață din ce în ce mai retrasă. Față de școală manifesta o indiferență totală, iar în amabilitatea părinților nu mai vedea decît o permanentă provocare a supărării ei. Evita petrecerile, cinematografele, teatrele sau întrunirile. La plimbări nu putea suporta suferința pe care i-o pricinuia natura plină de viață. Motive lipsite de importanță o făceau să izbucnească în plîns.

Într-una din după-amiezile devenite foarte lungi i-a venit ca o licărire de speranță în noaptea suferințelor ei ideea că cele trei luni ar putea să treacă mai repede decît se aștepta. Matthias nu spusese de cînd au început ele. Ea l-a văzut pe Ungewitter pentru ultima

oară cu puţin timp înainte de Crăciun. Dacă plecase de atunci, ar putea acum să revină. Teama de a lăsa să-i scape ziua întoarcerii sale, stînd tristă cu mîinile în sîn, a determinat-o să nu mai şovăie.

— Trebuie să afli cînd se întoarce acest Ungewitter, i-a spus Katharina.

Dar ea a refuzat să-l întrebe încă o dată pe Matthias.

— Mai curînd n-aş mai asculta toată viaţa muzică „beat", decît să hrănesc legenda; insist asupra acestui lucru — zise prietena.

Katharina a pus mîna pe telefon, a format numărul Comitetului raional şi a vorbit:

— Bună, papa! Dă-mi, te rog, numărul biroului de resort de la Federaţia de sport! Cornelia manifestă interes pentru sporturile cu motor ...

Şi rînjind Corneliei, care şedea foarte agitată pe studio, a format imediat un alt număr, spunînd:

— La telefon, Comitetul raional! Colega, la voi este cunoscut un oarecare Ungewetter? Se zice că ar fi un mare alergător la cursele de motocros.. Bine, atunci unul mai mic. Dar ştiţi, să-mi spuneţi unde şi cînd poate fi găsit?

Cornelia s-a ridicat de pe studio, uitîndu-se la ceea ce scria prietena ei: mai întîi o dată, 5 mai, apoi o adresă şi un număr de telefon, iar în paranteza de lîngă adresă, „particular" şi după numărul de telefon, „întreprindere".

De vreme ce suferinţa Corneliei a ajuns acum la capăt, aceasta a pierdut din intensitate. Ea putea din nou să perceapă realitatea lucrurilor. Şcoala şi-a recăpătat ceva din importanţa ei. Şi-a adus din nou aminte de încordarea cu care aştepta să fie acceptată sau respinsă la concursul de admitere la Facultatea de filozofie. Datorită tiranizării părinţilor ei au survenit mustrări de conştiinţă. Încercărilor de apropiere întreprinse cu prudenţă de mama ei, le răspundea acum, uneori, printr-o afecţiune nestăpînită. Cîteodată era tentată să se destăinuie tatălui ei, altă dată simţea milă pentru el, pentru că se lăsa scos din fire pentru fleacuri. Era în stare să-i arate ce anume avea într-adevăr dimensiune şi importanţă.

Odată însă, cu apropierea multaşteptatei zile, a început să se facă simţită în ea din ce în ce mai mult şi o uşoară melancolie, o presimţire că realitatea nu-i va putea domoli niciodată dorul şi dorinţa nestăpînită de a-l revedea. A cuprins-o un sentiment trist al despărţirii. Ceea ce luni de zile i-a adus împliniri, avea să ia acum sfîrşit. Ceea ce a fost pentru ea lucrul cel mai drag, visurile ei, avea să fie nimicit de realitate. Încă înainte de a lua sfîrşit chinurile ei, încerca să-şi imagineze cum le-ar putea îndrăgi în amintirea ei.

La aceasta se mai adăuga teama de trezire. Încă mai visa, dar îşi dădea seama că totul nu era decît vis, se împotrivea reîntoarcerii

la realitățile zilei încercînd să continue visul, cu toate că era convinsă de faptul că acest lucru era imposibil. Din zi în zi își dădea din ce în ce mai mult seama că acest Ungewitter, căruia îi ducea dorul, era proprietatea și creația ei, pentru care cel în fapt nu era altceva decît motivul. Ar putea să se supere pe cel veritabil pentru că nu corespundea cu cel născocit de ea.

Cînd a sosit ziua de cinci mai, faptul de a-l ști din nou în apropierea ei, avea asupra ei un efect paralizant. Mai demult, se gîndea adeseori că nimic nu este mai rău decît suferința împotriva căreia nu este permisă nici o acțiune. Acum avea prilejul de a acționa și nu-l folosea. Odată, și-a adunat tot curajul și s-a dus cu autobuzul în cel mai apropiat cartier, cel în care locuia el, și după ce a trecut prin fața casei lui, a răsuflat ușurată cînd a ajuns la capătul străzii fără să-l fi întîlnit.

De săptămîni de zile își pusese în gînd să-i telefoneze. Își fixa termene și nu le respecta. Spera că el o va scuti de grija de a acționa singură. Cînd se ducea să golească cutia de scrisori, inima îi bătea de nerăbdare. Orice sunet al telefonului o făcea să se sperie. Cînd venea de la școală și tatăl ei era acasă, se liniștea. Atunci nu putea să telefoneze. Telefonul se afla pe masa lui de scris.

Astăzi, însă, s-a petrecut un lucru de necrezut : o dimineață întreagă îl uitase pe Ungewitter. Durerea mai mare a făcut să nu se mai simtă cealaltă, mai mică ; boala cea nouă

s-a așezat peste cealaltă, mai veche. La suferința ei de ieri, privește astăzi ca la o fericire.

La întrebarea profesorului ce avea de gînd să facă acum, a răspuns simulînd indiferența și ridicînd uin umeri : „Am să văd !". Chiar și în drumul spre casă, pe care l-a străbătut împreună cu Katharina, s-a putut stăpîni. Numai după ce a închis în urma ei poarta grădinii, desperarea a provocat erupția din suflet. Pe lîngă Birt, care sta în genunchi printre flori, a alergat cu fața întoarsă în altă parte.

Încearcă acum să facă tot ce făcea de obicei cînd venea acasă. S-a dus la bucătărie, a pus apa pentru ceai și a tăiat pîinea. A scos untul și salamul din frigider, a întins untul pe pîine, punînd deasupra felii de salam. A spălat vasele folosite la micul dejun, le-a șters, le-a așezat în dulap și acum face ceaiul. Cu tava și servieta de școală se duce în camera ei. Deschide aparatul de radio și se așază în fața mîncării, dar nu se atinge de ea.

Ceaiul se răcise, cînd niște bătăi în ușă au făcut-o să tresară. Birt i-a adus flori : stînjenei galbeni și violeți, maci și margarete.

— Ce frumoase sînt ! spuse ea. Se șterse la ochi și aleargă în camera părinților căutînd o glastră. Privirea i se oprește asupra telefonului. Aidoma unei amintiri despre vremuri îndepărtate, își aduce aminte de Unge-

witter, şi ştie că astăzi nu-i va fi greu să-i telefoneze.

A umplut glastra cu apă, a aşezat florile în ea, şi-a aplecat faţa asupra buchetului de flori, aşteptînd să plece bătrînul.

— S-a întîmplat ceva ?

Ea respiră parfumul dulce, puţin alterat al florilor, şi ar vrea să fie obligată să nu răspundă. De vreme ce îngrijorarea bătrînului o face să-i dea din nou lacrimile, încearcă să gîndească la aparatul telefonic, prin care va auzi în curînd glasul lui Ungewitter.

— Pot să te ajut, cumva ?

— Mulţumesc, nu. Numai un defect în calculatorul electronic ar putea să mă ajute.

„Ce instalaţie minunată, aşa o maşină ! gîndeşte ea. Toţi cei care aruncă răspunderea în spinarea ei, vorbesc despre aceasta ca despre bunul dumnezeu. Maşina cunoaşte totul, face totul, ştie totul — şi nici o vină nu mai cade asupra altcuiva. Iar să vrei să învinovăţeşti maşina ar fi totuşi un act lipsit de sens ; ceea ce face ea este bine făcut".

— Nu înţeleg, spune domnul Birt.

Pentru a-i arăta că nu mai plînge şi-a înălţat faţa şi l-a privit. „Este nedrept — gîndeşte ea — să te stăpîneşti mai mult în faţa oamenilor străini decît în faţa celor ce-ţi sînt apropiaţi". În faţa mamei ei s-ar porni pe plîns şi prin aceasta ar produce dovada imensităţii suferinţei sale.

— După cum se afirmă, nişte calculatoare electronice, alimentate cu notele obţinute de

noi, sînt acelea care vor decide cine are voie să înveţe într-un institut de învăţămînt superior.

— Tu, va să zică, n-ai voie ?

Ea dă din cap.

— Şi nu se poate face nici o contestaţie ?

Ea dă iarăşi din cap, în semn că nu.

— Rău, zise bătrînul şi se aşeză greoi. Înţeleg bine ce înseamnă acest lucru pentru tine.

— Aş putea deveni ingineră în industria confecţiilor, crescătoare de vite sau funcţionară de birou la Societatea de transporturi aeriene „Interflug".

— Dar astea nu-s de tine, replică Birt, nedînd atenţie ironiei din glasul ei. Însă, trebuie să recunoşti, o asemenea maşină este obiectivă. Nimeni nu poate fi mai obiectiv ca ea.

— Nu cumva credeţi că şi în cazul fiicei preşedintelui consiliului de miniştri tot calculatorul este acela care hotărăşte dacă aceasta are voie să înveţe într-un institut ?

— Eu cred că fiica preşedintelui consiliului de miniştri nu-şi va putea permite să aibă note slabe la învăţătură, răspunde Birt, şi nu-i reuşeşte pe deplin să ascundă sub haina compătimirii severitatea tonului cuvintelor sale.

Fericit e cel ce crede, gîndeşte Cornelia şi, ca semnal pentru încheierea discuţiei, îşi toarnă ceai şi începe să mănînce.

Birt s-a sculat numaidecît, însă ajuns la ușă, se oprește din nou.

— Firește, e îngrozitor, însă, totuși, nu este încă o tragedie. Cînd înaintea primului război mondial mi-am pierdut locul de ucenic la atelierul lui Schwartzkopf, acest lucru era o problemă de viață nu numai pentru mine, ci și pentru întreaga mea familie. Gîndește-te și la aceasta.

— Oare v-a consolat atunci faptul că în urmă cu o sută de ani bunicul dumneavoastră n-a avut voie să învețe deloc ?

— Eu nu o spun ca o consolare. O spun doar așa, ca o reflecțiune, pentru că de multe ori ne ajutăm pe noi înșine, gîndindu-ne numai la ceea ce am obținut deja. Poate că pe voi asta nu vă ajută. Păcat, dar n-am ce face. Tatăl tău m-ar înțelege mai bine.

— Oare el mă poate ajuta ? În definitiv, este angajat la Universitate.

— Nu știu ..., răspunde Birt. Nimic mai mult. Însă pe fața lui se citește că ar fi preferat să nu fi auzit aceste cuvinte. Încet, ca și cum ar părăsi o bolnavă, închide ușa în urma sa.

Cîteva minute mai tîrziu, Cornelia șade lîngă telefon. Repede și fără ezitare formează numărul, pe care-l știe pe dinafară. Ea acționează sub constrîngere. Așa trebuie să se simtă probabil un rănit care, cu ultimele puteri, cheamă medicul.

O voce de femeie spune mai întîi ceva de neînțeles, apoi continuă monoton, dar clar :

— Vă fac legătura cu secția unu.

Acolo i-a răspuns un bărbat, care și-a dat și numele. Cornelia a repetat de atîtea ori în gînd această convorbire, încît acum, fără să fie obligată să se concentreze, începe să joace teatru simulînd urgența.

— Bine, fie, domnișoară — spune bărbatul — dar durează un pic.

— Mulțumesc foarte mult !

A trebuit să aștepte cîteva minute. Dacă ar fi telefonat mai înainte cu o săptămînă sau cu o zi, s-ar fi lămurit în aceste minute că acel Ungewitter pe care îl iubește nu este decît o umbră, pe care chiar ea o provoacă și că adevăratul Ungewitter va eclipsa soarele dorului ei și va ucide umbra. Astăzi însă are nevoie de ajutor și face eforturi pentru a se convinge că acest ajutor îi va veni tocmai de acolo.

În momentul cînd se prezintă la telefon, o sperie răceala vocii sale. Nu-i rămăsese în minte timbrul ei, dar a crezut întotdeauna că auzindu-i din nou vocea, aceasta va trezi în ea amintiri. Nu poate vorbi imediat, cu toate că știe ce trebuie să spună.

— Alo ?

— Aici este Cornelia Overbeck. Poate-ți aduci aminte, ne-am întîlnit ...

— Bineînțeles. Ce mai faci ?

— Ne-am întîlnit iarna trecută la petrecerea dată de Katharina. Cineva, un prieten polonez, m-a rugat să-i dau relații despre

sportul cu motor de la noi. Atunci m-am gîndit la tine.

Ea face o pauză, una dinainte prevăzută. Planul, pe care în ciuda situației schimbate nu îndrăznește să-l modifice, prevede acum să aștepte reacția lui, care și vine, promptă, însă cam rece și prea sonoră.

— Foarte bine. Pur și simplu, treci pe la mine. Astăzi termin la ora unu, la unu și jumătate sînt acasă.

— Se poate ?......

— De ce nu ? Ai adresa mea ?

El dictează și ea repetă fiecare cuvînt, în așa fel ca și cum ar nota totul.

— Cel mai bun lucru e să mergi cu autobuzul.

— Da, desigur.

— Atunci, pe curînd.

Ea pune receptorul în furcă și pleacă, fără a mai sta nici o clipă pe gînduri. Bătrîna pendulă bate zornăind ora două și jumătate. Este, așadar, ora unu. La unu și jumătate va putea fi la el. Încearcă să-și analizeze sentimentele și constată că nu o cuprinde nici o bucurie pentru funcționarea ireproșabilă a planului ei, nici o rușine nu o chinuiește, nici mîndria nu-i este jignită, a dispărut orice dor, orice dorință nestăpînită, orice teamă. Nu a mai rămas nimic altceva decît oleacă de speranță de a nu mai fi singură între zidurile amărăciunii ei.

8

IRENE OVERBECK nu face parte dintre acele firi care, asaltate de tragism, amenință să se spargă în fața nepotrivirii dintre ideal și realitate. Este capabilă să se bucure de propriile imagini despre realitate, chiar atunci cînd acestea nu-i corespund întocmai. Este în stare să găsească avantaje pînă și în situațiile cele mai critice, să se bucure, de pildă, de faptul că la fracturarea piciorului nu și-a frînt și gîtul, și dacă la cumpărarea pălăriei va avea nevoie de un consultant mai serios decît admiratorul ei polonez, îl va expedia pe acesta și-l va plăsmui pe acela după chipul ei interior : o zeiță, așa cum o numește uneori Teo în momentele de extaz extrem.

Prima procurare a unei pălării din viața ei este un eveniment pe care un altul nu s-ar pricepe să-l aprecieze. Fără a bănui că prin aceasta aduce o ofensă unui lucru sfînt ei, Jan Kaminski ar continua să facă tărăboi cu pețirea sa. Trebuia deci să-l lămurească, stînd în ușa magazinului de pălării, că ar fi bine ca el să se întoarcă la hotel, pentru a-și liniști colegii și a le spune că va veni și ea în curînd. Nu i-a mai rămas acum decît să scape și de această vînzătoare plictisitoare și totul va fi în regulă : consultantul din visul ei, un domn elegant, cu părul cărunt, trecut de prima tinerețe, poate să o salute cu prilejul cumpărării primei pălării din viața ei.

Răbdător și atent, el ascultă la tot ceea ce îi spune — un șuvoi de cuvinte, pe care le-a pregătit cu multă stîngăcie, dîndu-se astfel cu totul pe mîna lui : să fie ceva care să o facă mai feminină, ceva cu borul lat, ceva să semene cu moda florentină (dacă nu cumva, din principiu, pălăriile florentine se fac numai din paie), ceva de fetru sau (și aici anticipează zîmbetul de regret la care va trebui să se aștepte) ceva din piele de căprioară, sau poate ceva și mai simplu, o șapcă, o tocă.

Aici fața domnului ia o mină serioasă, corespunzătoare cu răspunderea ce și-o asumă. Foarte amabil, puțintel afabil, foarte sigur și încurajator, el o cercetează cu un amestec bine dozat de obiectivitate și interes personal și-i spune :

— Fața dumneavoastră, stimată doamnă, suportă o pălărie, iar chipul dumneavoastră chiar cere una ! — după care trece la fapte, ceea ce va să zică, la raftul cu pălăriile de model și nu la dulapul în care sînt depozitate mărfurile de larg consum.

Penibil pentru Irene este faptul că vînzătoarea sau poate chiar patroana magazinului i-a luat în nume de rău refuzul ei amabil, dar totuși ferm. Aceasta șade în colț, cu fața ursuză aplecată peste hîrtii, trage cîteva linii și iarăși privește țintă la creion. Irene caută să o uite, în timp ce-și imaginează cît de minunat este totuși că nici o pauză de prînz, nici un inventar, nici o primire de mărfuri nu-i țin magazinul închis și fără grija pentru următoarea masă de prînz ea poate să citească etichetele cu prețuri și chiar pe cele ale pălăriilor de model.

Toate acestea sînt însă curînd alungate de preferințele ce apar, care în cazul ei nu se lasă așteptate. Încă pe vremea cînd era fată și chiar mai tîrziu, existau mereu, pe lîngă Paul, pe lîngă Teo — care prin aceasta nu pierdeau nimic — împărați ai inimii ei, ale căror perioade de guvernare erau de scurtă durată, strălucirea lor purpurie aprinzîndu-se pe neașteptate, pentru ca apoi să se stingă lent, pe neobservate, umbrită de raze noi, fără interregn și fără cumpliții timpi morți, fără împărat, ceea ce nu voia să însemne nestatornicie, ci dragoste nețărmurită (nu numai pentru celălalt sex); inofensivă, nevinovată, lipsită de primejdie pentru acela căruia îi aparținea cu totul, o consecință a lăcomiei și după plăceri, care n-a fost niciodată satisfăcută, pentru că hrana ce avea să-i potolească plăcerile era ușoară : mîncare de regim, o nimica toată pentru alții, cum ar fi de pildă această pălărie, care a fost prima pe care i-au căzut ochii și de care s-a îndrăgostit în această clipă ceea ce înseamnă că plăcerea pe care o simte privind-o o umple pe deplin și în același timp trezește în ea dorința de a intra în posesia ei. Ce-i drept, își dă osteneală să acorde atenție și celorlalte pălării, însă această intenție este nerealizabilă.

Întrebarea ei „Am voie ?" determină capul meditativ din colț să aprobe ; însă cînd ea în-

tinde mîna după pălărie, vînzătoarea își aduce aminte de îndatoririle ei, notează în grabă rezultatele analizei (gîndirii) ei, se ridică brusc, ia de pe suport prețiosul obiect, apucîndu-l cu trei vîrfuri de deget de la mîna dreaptă și cu trei de la cea stîngă, îl îndeasă cu băgare de seamă în părul Irenei, își ia avînt pentru a porni obișnuitul dialog cu clientul, se răzgîndește însă, amintindu-și de această curioasă individualitate a cumpărătoarei și se întoarce la locul ei realizîndu-și poziția de gînditoare de mai înainte, în timp ce Irene se apropie de oglindă, care se lasă rotită în jurul unui ax transversal. O potrivește și se privește — gravă, hotărîtă, cercetătoare, cu dispoziție spre îndoială și cu intenția de a nu-și trăda rațiunea pentru o imagine frumoasă în oglindă.

„Acesta, stimată doamnă, este întocmai cadrul" — spune bărbatul cu părul cărunt, cu un entuziasm greu stăpînit — „care se asortează cu fața dumneavoastră". El stă în spatele ei, privește peste umerii ei împreună cu ea în oglindă și pentru că Irene găsește că are dreptate, îi dăruiește un surîs, pe care îl ia imediat înapoi, transformîndu-l într-un zîmbet abia perceptibil, fiindcă pălăria îi conferă o gravitate căreia trăsăturile ei trebuie să-i facă față.

Va fi oare întotdeauna posibil acest lucru ? Ea se îndoiește de aceasta gîndindu-se la cucoana căreia trebuie să-i mulțumească pentru ideea de a-și cumpăra o pălărie. Ei îi lipsește statura impozantă a aceleia, fața plină și ma-

tură — își zice ea — fiind însă obligată să-i dea dreptate consultantului ei imaginar, cînd acesta o face atentă asupra farmecului contrastelor : o față trasă sub un bor lat, tinerețea într-un veșmînt elegant, duritatea încadrată de gingășie.

Glasul său cîștigă în intimitate, fără a depăși însă limitele buneicuviințe. La fel cu majoritatea femeilor, are și Irene acea slăbiciune de a găsi pe orice bărbat care o dorește drept agreabil, ea aflîndu-se însă în situația și la vîrsta la care vanitatea devine mai puternică decît dorința nestăpînită, din care cauză cere bărbaților să se mulțumească cu flirtul în public. De aceea consultantul ei este șarmant dar rezervat, și intimitatea este prezentă numai pentru a-l putea iniția în realitățile vieții ei : niciodată nu se întoarce din oraș fără sacoșele pline ; și la ce-i trebuie pălăria, cînd ea cară pînă și cuiere, cozi de mătură sau răsaduri de smîrdar pentru grădina domnului Birt ? Și pentru că multe lucruri inexplicabile sînt mai importante pentru soțul ei decît însăși cariera sa, ea nu are azi un autoturism, iar această pălărie și tramvaiul nu se prea potrivesc laolaltă în această capitală ostilă pălăriilor.

„Bineînțeles că este un exemplar numai pentru ocazii deosebite" — spune consultantul, stăpînindu-se să nu-i scape o glumă despre noțiunea „a-și pune cîrpă în cap" (pe care Teo o va cerceta mai tîrziu din punct de vedere etimologic și cultural-istoric și, pornind de la pălăriile gotice de forma cornetelor de zahăr,

continuînd apoi cu pălăriile mari de damă din epoca Biedermeyer, cu pălăriile stil Rembrandt și șepcile de pe vremea lui Wagner, o va extinde pînă la gulerele răsfrînte și rulourile de pe timpul lui Schiller, neomițînd nici heringii din epoca lui Bismark sau tartinele napoleoniene) și întreabă sugestiv, dacă nu cumva această zi de astăzi ar oferi o astfel de ocazie deosebită la care ea (cam prea impulsivă) trebuie să răspundă afirmativ.

— Dar e voie să cheltuiești atîtea parale cu așa ceva ?

— De ce nu ? Veți face multă bucurie !

Cui ? Lui Teo ? Ăstuia grijile îi vor închide ochii sau va zîmbi de atîta vanitate prostească. Cornelia va face aluzie la problemele internaționale încă nerezolvate și nu se va lăsa smulsă din melancolia ei, de frumusețea mamei sale. Domnul Birt este singurul care va fi sincer încîntat.

Face cîțiva pași spre ușă, spre dulap, îndreptîndu-se spre vînzătoare. La fiecare pas, borul pălăriei se balansează în sus și în jos. Pălăria o silește să adopte un alt mers, unul mai lent, mai demn. Datorită ei, fața îi devine mai frumoasă, mersul mai grandios. Dornică să cunoască și părerea altcuiva, își aruncă privirea spre vînzătoare, care-i simte dorința, dar din încăpățînare continuă scrisul, afișînd o mină încărcată de griji. Dînd ascultare propriei dorințe de împăcare, Irene se apleacă înainte, pentru a vedea în ce lucrare dificilă se refugiază persoana ofensată. Era un joc de cuvinte încrucișate !

— Ce vă mai lipsește ? întrebă ea, grijulie.

— „Pește răpitor" — din trei litere ; a doua este *A*, prima *T*.

— *Par*, m-aș gîndi eu, dacă n-ar fi acest *T*. Și... cum găsiți pălăria ?

— Pălăria este frumoasă — replică modista, cu un ton neînduplecat.

— Pentru mine ?

— Firește ! Doar culoarea...

— Nu mi se potrivește ?

— Nu se asortează cu taiorul.

Și pentru a aduce totuși, în cele din urmă, împăcarea, Irene, înainte de a se întoarce la oglindă, spune :

— *Lar* ar merge, dar... pește răpitor ?

Ea încercă să-i concentreze întreaga atenție asupra culorilor, asupra bejului de la taior și a albastrului-deschis al pălăriei. Nu este o treabă ușoară, pentru că imaginea ei în oglindă luată ca atare o entuziasmează din nou și-i îndeamnă gîndurile să se împrăștie, de cînd s-au redeșteptat amintirile ei despre lumea de dincolo de ușa prăvăliei. Așa cum de multe ori în viață luna aprilie ne face să credem că între iarnă și vară nu se află decît o distanță mică, tot așa gîndirii și simțirii le este de ajuns uneori un mic impuls pentru a nimeri din pajiști cu flori de primăvară direct în cîmpii acoperite cu zăpadă, desigur, pentru a se mișca în același timp în ambele. Ea se

poate bucura în linişte de tîrguiala făcută, să-şi plăsmuiască un consultant şarmant şi poate chiar să se şi împace cu amatoarea de cuvinte încrucişate, dar nu poate uita pe toate celelalte : teama pentru viitorul lui Teo, neliniştea pe care o poate produce întîlnirea cu trecutul, melancolia inexplicabilă a Corneliei care, ce-i drept, nu se va extinde şi asupra ei, însă micilor ei bucurii le va conferi în schimb un fond pesimist.

De şi-ar spune modista, părerea, o dată ! *„Tea, Tab, Tac, Tad"*, mormăie ea în direcţia acesteia, pentru a-i arăta că mai trage nădejde. Poate *Tak* sau *Tao?* Sau este vorba de o eroare la numere ? Poate că se cere cuvîntul sinonim pentru formă sau model, aşa că soluţia o oferă cuvîntul *Tap ?*

Hotărîrile imediate fac parte din firea Irenei, precum limbile aparţin ceasului. Cu o clipă înainte îşi mai învîrtea şi sucea capul, gîtul şi bustul în faţa oglinzii, găsind compunerea culorilor insuportabilă, pentru ca acum să-şi scoată pălăria şi să spună :

— O iau !

Şi cînd observă că prin asta o şochează şi mai mult pe vînzătoare, adaugă — ca o explicaţie : pentru fiica mea. Are o rochie de un albastru-deschis, pe care astăzi, de vrea sau nu, trebuie în sfîrşit să o îmbrace. Vremea este potrivită, iar preocuparea ei pentru aparenţe va avea un efect binefăcător asupra conştiinţei ei. Nici melancolia şi nici inteligenţa nu pot scuza neglijenţa ; îmbrăcămintea ţine şi ea de

morală, iar răspunderea faţă de societate este atestată şi prin înfăţişarea ce ţi se cere.

— Şi dumneavoastră, personal ? vrea să ştie vînzătoarea, de-acum împăcată cu desăvîrşire — ca urmare a confidenţei ce i s-a făcut — şi ţine în mînă ceva de culoarea ocrului.

Chiar şi omul cu părul cărunt dă din cap, cu recunoştinţă, cînd vede noua imagine în oglindă, manifestă însă ezitări, nu datorită pălăriei, ci din pricina feţei, căreia îi lipseşte voioşia pe care o conferă pălăria. „Supărarea, stimată doamnă, nu vă stă bine şi nu foloseşte nimănui. Pe patul de moarte, la tribună şi la desperare fiecare este singur-singurel, şi pentru ca bucuria să nu dispară din familie, trebuie s-o ocrotiţi, fiindcă aceasta este mai importantă decît toate titlurile şi autoturismele" — spune sfătuitorul, nu fără succes.

— Pe asta o păstrez.

— N-o să vă pară rău.

Drept recunoştinţă pentru amabilitatea arătată, Irene determină femeia să se întoarcă încă o dată la cuvintele ei încrucişate. După ce s-a dovedit că „acoperămîntul pentru cap" se numeşte *fes* şi nu *pălărie, ulmul* se transformă în *plop, romul* în *ceai* şi în locul cuvîntului *mamă* apare acum cel de *nepoată* şi „peştele răpitor" urmează deci să înceapă cu litera *C,* ele renunţă — rîzînd.

La traversarea intersecţiei, care se numeşte şi astăzi Poarta Oranienburg, Irene a trebuit să-şi frîneze puţin obişnuitul pas grăbit. Ajunsă în faţa hotelului, mersul ei în ton cu

pălăria a devenit obișnuință. Kaminski avea aerul de parcă voia să îngenuncheze în fața ei. Dar și ceilalți specialiști în fructe, care pînă acum manifestau o oarecare reținere, n-au decît cuvinte de apreciere și de laudă.

9

ESTE TIMPUL mesei de prînz, însă nici unul din cei trei membri ai familiei Overbeck nu este cu gîndul la ea, nici chiar Teo, cu toate că el mănîncă, absent, pe negîndite sau mai curînd preocupat, prea încărcat de gînduri la trecutul mai îndepărtat și la viitorul imediat, încît să mai rămînă loc și pentru cele cu privire la cartofi, la fileul de pește și la oribilul rîntaș — care, mestecate prost, alunecă într-un stomac ale cărui mucoase cu inflamație cronică se vor revolta negreșit pînă deseară.

El a schimbat și de astă dată masa, dar nu și gîndurile. Mănîncă și în același timp vorbește cu persoana din fața sa, căreia i se opune, după împrejurări, tovarășa sau domnișoara Hesse, care surprinde prin părul extraordinar de scurt și prin rama de ochelari extraordinar de modernă și care lucrează la o dizertație privind o temă specială extraordinară de literatură engleză contemporană. Numai de dragul doctorului Overbeck s-a ocupat și de literatura germană și părerile pe care le are despre aceasta scot la iveală tendința de a deveni din ce în ce mai asemănătoare cu ale lui. Fiecare cuvînt pe care l-a scris sau rostit în prezența ei în ultimele două decenii îl inmagazinează și așteaptă cu atenție încordată apariția fiecărui cuvînt nou. Altfel însă nu pretinde nimic. Este așadar extraordinar de agreabilă pentru un bărbat care-și iubește sincer soția și rînduiala, disprețuind indisciplina și escapadele, dar care, la fel ca toată lumea, ia cu plăcere la cunoștință considerația și stima de care se bucură și apreciază pe auditorii cu judecată.

Nici atunci cînd, așa cum se întîmplă uneori cu domnișoara Hesse, ei devin — dealtfel, fără răutate — incomozi tocmai prin ceea ce-i face atît de agreabili : considerația și memoria extraordinară. Dar ea lucrează și dincolo de fileul de batog. Își amintește de niște cuvinte care, în urmă cu șaptesprezece ani i-au fost adresate unui prieten și repetate ei acum trei ani, și care-i fac impresia că se află în contradicție cu ceea ce doctorul tocmai spusese.

Nu vrea să facă pe grozava, pentru a-i demonstra că există lucruri ce pot fi contrazise, ba este convinsă că vede contradicții acolo unde nu există. Își deschide magazia numai pentru a afla ce vede greșit și unde apar în memoria ei lacune. Prin urmare, întreabă, din pură sete de a cunoaște adevărul în privința faptului de neînțeles pentru ea și anume, de ce oare Teo Overbeck consideră astăzi a fi defectuos în stilul lui Paul Schuster tocmai ceea ce pe vremuri tot el socotea că îi lip-

sește și îi cerea să aibă. Drept răspuns, ea aude un prelungit : Daaa ! Dar acesta nu era un răspuns, ci un semnal pentru pauză.

Dacă pentru Teo ar avea importanță să-și apere dreptatea, i-ar reproșa domnișoarei Hesse o gîndire nefondată din punct de vedere istoric, ar fi generos dînd întrebării un înțeles general și poate ar răspunde cam așa : pentru că sînt alt fel de vremuri ; și bineînțeles, avea dreptate. Căci vremurile sînt mereu altele : după două decenii, după două ore. Însă el nu vrea doar să aibă dreptate, în sensul că nu mai este acela de atunci. În orice caz, nu mai crede că ar fi luat înțelepciunea în arendă. A învățat totuși, între timp, că dezvoltarea cunoștințelor distruge uneori lucruri simple, frumoase, de dragul respectării principiilor, că celebritatea se demodează și ea, că pînă și monumentele tari ca fierul se pot prăbuși, iar erorile sînt posibile mereu și pretutindeni, problema care se pune nu este aceea de a avea sau nu dreptate ci de a găsi adevărul, că e desigur mai convenabil, însă în același timp stupid să se considere că adevărurile odată găsite rămîn veșnice, se cere să rămînem mereu învățăcei, iar frazele banale, precum cele din alte vremuri, își vor avea rostul numai atunci cînd nu vor fi folosite ca o iertare generală a păcatelor și vor fi permise mereu întrebările *de ce, cum așa* și *în ce fel ?* Sau, și mai bine, să se țină seama de ele de la bun început. Tocmai de aceea, după pauză el începe de la Adam, le atribuie spirit

și chip acelor vremuri îndepărtate, flăcăilor străini de atunci cu numele Paul și Teo le dă suflet, celor patru versiuni ale aceluiași roman le dă numere și le caracterizează pe prima ca pe un produs naiv-sentimental de proastă calitate — iar pe cea de a doua ca pe un haos genial, în timp ce pe a treia, ca pur și simplu gips.

— Și a patra ? întrebă domnișoara Hesse.

Dar rămîne fără răspuns, fiindcă Teo hotărăște singur asupra metodelor de expunere a ideilor sale și, în privința versiunilor doi și trei mai are ceva de spus, anume :

— Eu duc o luptă aprigă. Pentru el — așa cum mi se părea pe atunci. Împotriva lui — după cum o știu astăzi.

— A treia versiune este așadar, a dumneavoastră ?

— El era un talent înnăscut, pe care l-am distrus cu cea mai bună știință.

— Exagerați !

Domnișoara Hesse își trece degetele desfăcute prin părul aspru, un semn al indignării, care însă nu-l privește pe studentul de odinioară, ci pe doctorul de astăzi, căruia nu vrea să-i permită să arunce o umbră pe făptura luminoasă venerată de ea.

— În loc să rînduiesc lumea haotică pe care a conceput-o, am întemeiat una nouă, una modelată în prealabil, în care am cuprins totul. Disonanțele îngrozitoare au devenit armonii plăcute, culorile țipătoare au fost acoperite, iar abisurile, ;primejdioase, le-am com-

pletat cu cuvinte lipsite de importanță. Totul a devenit simplu și corect, anost și searbăd.

— Și el nu s-a opus ?

— Bineînțeles. Însă eu eram mai tare și aveam aliați, nehotărîrea sa și dorința de a-și vedea cartea tipărită. Vroiam să scot la lumină o operă care să servească cauzei noastre. Îi spuneam : ceea ce scrii, decizi tu : ceea ce se tipărește, noi !

Domnișoara Hesse devine și mai simpatică cînd începe să zîmbească la pasajul în care apare acel „noi", ieșit adică din gura unor tineri de douăzeci și unu sau de douăzeci și doi de ani, ceea ce, desigur, nu este pe potriva realităților și devine așadar de domeniul ridicolului — dar numai pentru ea, și asta după trecerea anilor, improbabil însă și pentru scriitorul debutant de atunci, chiar dacă nici măcar nu observa prăpastia deschisă între „tu și noi", nici ce se petrecea, de fapt, cu el și cu cartea sa, pentru că toate astea nu veneau așa deodată, ci încet, încet, lent, una cîte una. Nu era vorba, firește, de hotărîri mari, ci doar de detalii, de cuvinte, fraze, paragrafe sau capitole, unde făcea concesii. Trebuia oare să se cramponeze de orice cuvînt așternut pe hîrtie ? Își considera metaforele drept sacre ? Personajele sale nu puteau fi oare și altfel ? Vroia el să fie mai deștept decît prietenul său, care îl trata încă la plural ? Cine oare dintre cei doi știa ce era prea naturalist și ce nu ? De fapt, el se agăța prea mult de aspectul biografic, de chestiuni particulare. Și să se creadă

mai grozav decît toți ceilalți la un loc, asta, zău, nu o vroia.

— Ceea ce vroiam eu să ofer cărții — zice Teo — era amploare, publicitate, celebritate, autenticitate, totalitate. Totul perfect. Și, cu toate acestea, totul a ieșit pe dos. Lipsea ceva : individualitatea. Era ca și cum cartea nu mai avea nici un autor.

— Asta e părerea dumneavoastră acum. Dar atunci ?

— Știam ce este corect și ce este greșit în literatură, însă nu știam ce este ea însăși. Cam la fel o pățim cu dragostea, cu viața, cu fericirea : știm totul despre ele, fără să le cunoaștem.

Ce mai zi pentru domnișoara Hesse ! Ea nu-și poate aminti să fi auzit vreodată ieșind din gura lui Overbeck cuvintele dragoste și fericire, înseamnă deci că dacă nu le-a rostit în prezența ei pînă acum, pînă în această clipă importantă, cînd poate începe să îmbobocească în ea germenele speranței.

El a pronunțat cuvintele dragoste și fericire, ce-i drept la modul foarte general, iar dacă totuși acestea se refereau la cineva, atunci numai la el însuși, nu la ea și nicidecum la amîndoi, dar totuși : este vorba de fericire, de dragoste, de ceva personal, de ceva mai mult decît literatură și știință sau activitate didactică. Simple cuvinte, desigur, fără semnificație deosebită, ea, de fapt neașteptîndu-se la mai mult. Nu face altceva decît înregistrează : astea erau cuvintele lui ! Și în timp ce ea înregistrează, ceva sparge pojghița ce învă-

luie deznădejdea ei, făcînd-o vulnerabilă în acest loc pentru multă vreme.

Tentativa de a provoca o repetare a acestor cuvinte este mare. Era suficient ca în timpul pauzei apărute să arunce o singură întrebare. Dar ea este o fată deșteaptă. Nu face parte dintre acelea care fac uz de rațiune, numai pentru a justifica încrederea. Rațiunea ei este prea slabă pentru a ucide germenii speranței, însă suficient de puternică pentru a evita imprudențele. Și, tocmai de aceea, spune :

— Chestiunea cu individualitatea o aud pentru întîia oară de la dumneavoastră.

— Probabil că nu mă credeți capabil de idei noi ? zice el.

Ea îi găsește răspunsul plin de haz ; în realitate, el era plin de ironie. Însă ironia lui nu se îndreaptă spre domnișoara Hesse, ci se îndreaptă spre interior, împotriva lui însuși, și vrea parcă să însemne : puțin cam tîrziu pentru unul ca tine, care evoluează mereu cu întîrziere !

— Apoi, ideea nici nu este chiar așa de nouă, îndrăznește să spună domnișoara Hesse. Un lucru arhicunoscut, de la sine înțeles.

Ciudat, gîndește doctorul. Dacă pînă și școlarul Teo se află azi mai aproape de el decît adolescentul de douăzeci de ani, acest elev model plin de aroganță, care n-a căutat nici o idee proprie, dar care se considera capabil să învețe o lume întreagă, care confirmă bunele aprecieri pentru un Goethe sau Heine

bătîndu-i parcă pe umăr, pedepsind cu disprețul său pe Einstein și pe Norbert Wiener — unul din acei oameni insuportabili care se cred mai isteți decît toți ceilalți.

— Am încercat deplin conștient să-l dezvăț să mai fie sincer. Rîdeam cînd îmi spunea mereu că lucrurile nu s-au petrecut așa cum voiam eu să se fi petrecut. I-am reproșat nerușinarea, în loc să-i fi adus cuvinte de laudă ; părerile proprii i le luam în nume de rău în loc să i le stimuleze.

Domnișoara Hesse are dreptate : la această masă de prînz Overbeck are înclinații pentru exagerări. Și tot ea are dreptate cînd spune :

— Ce fel de talent ar mai fi acesta, dacă s-ar lăsa distrus pentru atîta lucru !

În timpul acesta Teo înfuleca desertul, o budincă, cea mai mare pasiune a lui Paul — după aceea a scrisului care, bineînțeles, avea să-și joace rolul și în romanul său. În el aveau să apară mai multe banchete și ospețe mari, cu budinci, în sorturi, forme, culori și mărimi de tot felul, cel mai stranșnic dintre ele apărînd numaidecît după întoarcerea la soția mereu gravidă a preotului protestant care o suplinea pe mama cam prea devreme decedată a eroului cărții. O îmbuibare cu budincă descrisă pe spațiul mai multor pagini ! Dar creionul roșu mînuit cu dibăcie de Teo a făcut ca mai întîi să dispară una, apoi jumătate din ele, pînă cînd în cele din urmă nu a mai rămas nimic din aceste pagini și aceasta pentru că și-au pierdut rostul, după ce părintele lor și-a schimbat pe parcurs modul de a concepe lu-

crurile. Din tînărul limitat, cu o vastă experiență a frontului, dar una la fel de săracă în privința vieții și cu un tic antibudincă, care nu știa ce să facă, de fapt, din acest băiat inteligent a rezultat un nazist feroce, cu „Crucea de fier“ păstrată sub saltea, care în loc să lupte împotriva pîinișoarelor cu marmeladă și a dulciurilor, se împotrivește zilnic socialismului.

— Stima lui pentru cunoștințele mele nu avea margini, ea era mai mare decît orgoliul său de creator, fără de care nu poate reuși o carte bună. Și l-am înșelat !

Fratele geamăn Teo este pentru asistentul cu același nume la fel de departe și de străin precum un eschimos. Este ușor să-l analizezi, fără menajamente, fără a te mai folosi de ceea ce este inexistent. Ce a înțeles acest om pe vremea aceea prin artă și prietenie, dar și prin conștiință curată, acest ceva greu de pătruns de noi, acest judecător incoruptibil, despre care nu este niciodată limpede în serviciul cui se află. Pare să fie un instrument al dreptului natural și, în realitate, poate nu este decît unul al educației și al obișnuinței. În cazul vegetarianului convins, ea sună a alarma cînd acesta consumă carne și tot ea păstrează tăcerea în cazul denunțătorului convins, care distruge viața vecinului. Sau nu este tot ea cea care păstrează tăcerea tărăboiului declanșat de ea, nedîndu-i-se imediat atenție, timp de zile, ani și poate chiar zeci de ani pînă la sosirea acelui ceas al adevărului din fața re-

întîlnirii iminente, pînă la discuția de la masa de prînz cu excelenta auditoare, pe care o sperie sinceritatea împotriva căreia se apără prin multiple repetări ale cuvîntului exagerare, dar pe care, totodată, o și bucură sinceritatea, pentru că ea creează acea intimitate mult dorită și de aceea mai așteaptă să fie repetate unele cuvinte, care nu sînt rostite direct la adresa obiectului, identitatea acestuia reieșind din aluziile și parafrazările ce apar, atunci cînd oratorul vorbăreț de la solemnitate exprimă presupunerea, că folosirea în acele vremuri a autorității sale asupra cunoștințelor n-ar fi servit în exclusivitate doar cauzei lor drepte, că doar s-a servit de ea, chiar dacă doar în mică măsură, pentru a masca alte cauze, așa că s-ar putea să fi fost vorba de o formă a abuzului de autoritate, fără ca unul din cei trei interesați să fi avut măcar o cît de mică bănuială.

— Din cei trei ? întrebă domnișoara Hesse, nu doar pentru a-i dovedi că-l urmărește cu toată atenția, ci pentru a-l face atent asupra prezenței ei, ceea ce părea necesar, fiindcă Teo vorbește din ce în ce mai mult numai pentru el, iar pentru ea, bineînțeles, nu prezintă importanță doar raportul în sine, ci și faptul că el îi dă (tocmai ei și numai ei) unul. Este limpede și verosimil că cea de-a treia persoană nu poate fi decît o femeie, și această femeie nu poate fi alta decît soția lui, pe care ea dealtfel o cunoaște și o respectă și aceasta, bineînțeles, pentru că și el procedează la fel.

— Prieteniile și iubirile din tinerețe se termină avînd ca sfîrșit inegalitatea. Cel mai slab rămîne numai atîta vreme alături de celălalt, pînă cînd forța acestuia nu-i mai grăbește, ci dimpotrivă, îi frînează evoluția.

Toate acestea sînt spuse de Teo și nerăspunzîndu-i, el dă de înțeles că nu este dispus să urmeze direcția pe care domnișoara Hesse dorește să o dea discuției lor. Și ea acceptă, nu mai insistă asupra intimităților dorite de ea cu atîta ardoare, îi pune teza la îndoială, emoționant și caraghios în același timp, susținînd-o cu înflăcărare pe a ei, despre tovărășia acelora de aceeași valoare. De ar putea privirea ei aruncată în cea mai mică oglindă de buzunar să-i arate o soluție mai bună!

Stomacurile sănătoase și bolnave s-au îndopat, farfuriile și cupele de compot stau goale în fața lor pe masă. Teo se simte atras înapoi la manuscrisul încă neterminat, al discursului său din după-amiaza aceea. În clipa în care își încorda mușchii picioarelor pentru a se ridica de la masă și domnișoara Hesse deschide gura pentru a-i adresa o ultimă întrebare, secretara institutului deschide ușa ce da în cantina profesorilor.

— Aveți musafiri, domnule Overbeck, zice secretara.

— Și cea de a patra versiune? întrebă domnișoara Hesse.

— Mulțumesc foarte mult, vin imediat — răspunde el secretarei, desigur, lesne de închipuit.

Domnișoara Hesse, însă, care dispune de o memorie foarte bună, nu-i răspunde cu așteptatele cuvinte de caracterizare, așa cum le avea la îndemînă pentru celelalte trei versiuni, ci cu fraza pe care a rostit-o de multe ori pînă acum, și pe care de mai multe ori a gîndit-o:

— N-ar fi trebuit să accept asemenea misiune.

— Și de ce ați acceptat-o?

Dar el, grăbit, s-a și ridicat în picioare, și fiind pe punctul de a pleca, spune doar, aruncîndu-și privirea peste umăr, înapoi, că această problemă nu se lasă explicată numai în două cuvinte.

Ea însă nu cedează, se scoală de pe scaun, se ia după el și-l întreabă:

— Și o să țineți discursul?

Aici el ridică mai întîi din umeri, pentru ca apoi totuși să-i răspundă:

— Liebscher este de părere că este de datoria mea. Și, probabil că aici el are dreptate.

— În această privință numai dumneavoastră puteți decide.

— Sînteți atît de sigură?

— Sigură de tot.

10

BIOGRAFIILE POVESTITE sau scrise au tendința de a se orienta mai puțin după fapte decît după ascultători și cititori.

Frank Ungewitter a conceput trei asemenea biografii, dintre care două pe hîrtie (pentru școală și meserie) și cea de-a treia (în minte) pentru fete. O a patra variantă are un alt autor, și anume pe mama lui. Cele trei, concepute personal, aveau drept scop să cîștige în favoarea autobiografului bunăvoința persoanelor ce-l înconjurau, în timp ce cea de-a patra nu servea decît pentru propria justificare a autoarei ei. Nici una dintre ele nu folosea autoînțelegerii sau chiar autocunoașterii.

Școala pregătește pentru viață. Și pentru că din acest capitol face parte și scrierea de biografii, școala practică acest tip de exerciții. Frank Ungewitter și-a rezolvat exercițiul într-un mod strălucit. Folosind drept model o persoană născută în aceeași zi cu el, purtîndu-i numele și trăind în condițiile sale sociale și familiare, el zugrăvește o evoluție care, de la iresponsabilitatea apolitică se înalță pînă la cea mai solidă conștiință de clasă. Această lucrare fundamentală notată cu calificativul maxim, în varianta ce trebuia să-i folosească la învățarea meseriei, avea să fie completată pe urmă cu descrierea picioarelor copilului care, prezentînd calități indiscutabile, nu puteau fi folosite decît în interesul tehnicii și mai cu seamă în interesul tehnicii autovehiculelor.

În cea de-a treia biografie, cea destinată fetelor, toate acestea erau plasate mai la margine sau lipseau cu totul. Ei îi serveau ca bază nu întîmplările din școală, ci experiența familială. Nu descrie nici o evoluție politică sau profesională, ci una a caracterului său spre ambiție. Ambiția reprezenta, de fapt pentru mama lui, bunul cel mai de preț. Tocmai de aceea fiul ei o considera deasupra tuturor femeilor din lume. Prin descrierea ambiției sale, el credea că va reuși cel mai bine să se impună în fața fetelor.

În biografia sa imaginată de mama lui, ideea evoluției era trecută cu vederea. Pentru ea, Frank s-a născut și a rămas și astăzi încă un copil palid, bolnăvicios și neputincios. În timpul acesta doar corpul și mintea i-au crescut, însă împreună cu ele și primejdiile — cea mai mare dintre ele fiind aceea că el ar putea să o părăsească.

Nu-l avea decît pe el. De fapt, el era un copil din flori, fiul unui inginer care, atunci cînd a părăsit-o pentru a-și continua ascensiunea (pînă la rangul de director tehnic) în locurile natale din Saxonia, a lăsat moștenire tinerei muncitoare, domnișoarei Ungewitter de atunci, pe micuțul Frank, care nu se născuse încă, asupra căruia mama își putea concentra apoi dubla ei dragoste (față de copil și față de bărbat).

Lui Frank, în schimb, nu i-a rămas pentru ea decît o treime din potențialul lui afectiv. Celelalte două treimi le-a irosit pînă acum, fără succes, cu fetele ; cea de-a treia și cea mai bună, însă, a dăruit-o unui zeu necunoscut, care mai întîi avea chipul tatălui absent, pentru ca apoi, rămînînd fără chip, să se numească pe rînd : succes, ascensiune, carieră, bani, lux și bunăstare — ceea ce el, în bio-

grafia rezervată fetelor, folosindu-se de vocabularul mamei, traducea prin ambiţie.

O parte din vină pentru dureroasa privare de dragoste a fiului ei o poartă chiar ea. Deşi pe tatăl copilului (dealtfel, un platnic foarte bun şi punctual) l-a urmărit o viaţă întreagă cu ura ei, fără să vrea îl dădea de model fiului, crescîndu-l pe acesta ca cea mai bună răzbunare pe care ar fi putut-o născoci faţă de necredinciosul tată, după deviza : de aşa ceva sîntem şi noi în stare ! — ceea ce vroia să însemne : şi fiul poate avea, cu ajutorul ei, o asemenea ascensiune. Şi pentru că simbolul succesului era un autoturism, copilul trebuia să-şi iubească tatăl, dacă nu de alta, măcar pentru faptul că acesta avea unul.

Existau însă şi alte motive pentru dragostea faţă de tatăl său, motive pe care mai tîrziu Frank le va identifica într-un mod cu totul eronat, cu cele ale dragostei pentru autoturism. Printre zilele cele mai frumoase ale copilăriei sale se numărau, de fapt, duminicile, în care mama îl îmbrăca cu hainele cele mai frumoase şi-l trimetea încă de dimineaţă singur pe stradă, unde, în maşina cea mai mare şi mai frumoasă de pe vremea aceea, demodatul EMW de astăzi, îl aştepta tatăl său pentru a pleca cu el prin împrejurimi în excursii, în timpul cărora nu s-au cheltuit numai bani mulţi în restaurante, dar au şi rîs şi s-au jucat neobişnuit de mult. Căci tatăl său făcea parte din categoria acelor firi umane de invidiat, care în timpul liber îşi savurează fericirea pe care

le-o oferă recunoaşterea muncii lor. În felul acesta el a putut oferi copilului ceea ce fără dînsul n-avea să cunoască niciodată : fericirea curată, fără nici un ţel.

Frank îşi închipuia însă cu totul altfel lucrurile. Dacă viaţa alături de mama nu era decît seriozitate şi ambiţie, cea a tatălui în schimb oferindu-i jocuri, veselie şi seninătate, trebuia să existe neapărat o legătură cu maşina, pe care unul şi-a putut-o cumpăra, pe cînd mama lui, nu. Prin aceasta, el a devenit partizanul copilăroasei convingeri — dar care nu se întîlneşte neapărat numai la copii — precum că fericirea s-ar putea cumpăra, deducînd de aici că pentru aceasta ar fi nevoie în primul rînd ca el să cîştige bani mulţi, adoptînd astfel în întregime modul de orientare al mamei, învăţînd însă totodată prin aceasta să o şi dispreţuiască. Pentru că ea nu şi-a îndeplinit totuşi sarcina principală, aşteptînd mai curînd să o îndeplinească el.

Bineînţeles, că el n-ar fi pus niciodată în vreo legătură raporturile în care a ajuns în felul acesta cu mama sa, cu noţiunea de dispreţuire. Dispreţul însemna ceva extrem ; or, relaţiile sale cu mama erau normale, naturale, fireşti : reacţiile naturale de comportare dintre un bărbat şi o femeie.

Pentru a reveni însă la cele trei biografii, nimic din ele nu era minciună, doar accentele îşi schimbau locul, în funcţie de împrejurări, şi motivele mai profunde erau trecute sub tăcere. Într-adevăr, cunoscuse o evoluţie politică.

Ţelurile pe care şi le-a propus i-au cerut să învețe bine la școală. Așadar, a reușit în toate privințele, chiar și în aceea a politicii. Nu exista nici un motiv pentru ca el să nu devină ceea ce avea obligația morală să devină. A învățat cum trebuie să fie pentru a avea succes, și a reușit întocmai. De vreme ce în afară de acest unic interes nu mai avea altul, nu exista nimic ce l-ar putea reține de la învățătură. Și deoarece cugetările sale se derulau exclusiv în sensul firului sigur al programei analitice, nu se poticnea nicăieri. Şi pentru că în ceea ce-l privește era vorba de cu totul altceva decît de adevăr, îndoielile nu-i puteau opri niciodată progresul.

Nu tocmai la fel de strălucitor s-a dovedit pe urmă în meseria sa. Rezultatele obținute la învățătură i-au oferit motive de mulțumire, însă, de data aceasta i se cerea mai mult. Aici se evidențiau posedații, pedanții, visătorii, inovatorii și inventatorii care găseau în muncă acea plăcere pe care el vroia să o cumpere abia mai tîrziu, din leafa cîștigată de pe urma muncii sale. Aceștia se aflau întotdeauna înaintea lui, fiindcă el era incapabil să-i ajungă din urmă pe drumul ce și-l propuseseră ; el alesese alte drumuri, mai întîi drumul greșit ce l-a condus la practicarea sportului cu motor, unde — după el — în față se aflau numai cei energici și curajoși, alegînd în cele din urmă drumul ce-l ducea în mijlocul lumii : adică, în lumea posesorilor de autoturisme, pe care, atunci cînd autoturismele ei nu circulau, nimeni nu o aprecia mai mult ca acei oameni în rîndul cărora vroia să pătrundă acum Ungewitter.

Deci, a tăiat din vocabularul țelurilor sale cuvintele succes și ascensiune, pentru a-și face rost de ceea ce a mai rămas din el : banii, pe căi mai scurte decît aceea a plicului cu salariul. După o călătorie de trei luni în străinătate, unde avea de executat niște lucrări de montaj, planul său prevedea să rezilieze contractul de muncă încheiat cu întreprinderea sa, deoarece spera să pună mîna, fără a mai depinde de salariu, pe o mulțime de bancnote de cincizeci de mărci care, pînă să intre în buzunarele lui, aparțineau unor oameni care se grăbeau în mod deosebit cu repararea mașinilor lor.

Bineînțeles, că prin asta a decepționat-o pe mama sa, care-și punea speranțele în calificare, facultate și diplomă și, fiecare a treia bătaie a inimii lui care, totuși, bate mereu pentru ea, îi provoacă o ușoară durere cînd vede cum gravitatea constantă de pe chipul ei se transformă acum în îngrijorare. Și uneori, îndeosebi dimineața, cînd mama venind din schimbul de noapte îl trezește, el își dorește să nu renunțe atît de repede și speră atunci ca ajutorul decisiv să-i vină de la acea treime, încă neutră, din interiorul său, care încă mai aparține fetelor în general și ar trebui totuși să aparțină doar uneia singure care, în cazul acesta, ar fi aceea care avea să-i dea îndemnurile.

În această situație l-a găsit, pe neașteptate, apelul telefonic al Corneliei, o fată la care puțin probabil că s-a mai gîndit vreodată. Nu pentru că i s-ar fi părut inexpresivă, ci pentru că făcea parte din categoria acelor fete pe care le considera inaccesibile lui. Aidoma unui adolescent care divinizează o vedetă de cinema, fără să spere că aceasta să-i devină și prietenă, la fel și Ungewitter nu se aștepta la nici o amabilitate adevărată din partea acelor fete pe care el le numește geniale, ceea ce normal vorbind, nu vrea să însemne mai mult decît că ele sînt interesate în mod deosebit într-o problemă mai specială, într-o ramură anume.

Experiența l-a învățat că granița ce-l desparte pe el de ele poate fi numai cu greu trecută. Fiecare clasă, fiecare an de ucenicie a scos la iveală divizarea grupării lor în interesați (genialii) și indiferenți — el făcînd parte mereu din grupa ultimilor, care ar putea fi numită și grupa celor comozi, pentru că sînt comozi cu ei înșiși și fac și celorlalți înlesniri în privința modului în care să se poarte cu ei. În ce măsură comportarea lor este combătută, tolerată, respectată, dorită sau onorată, depinde la rîndul său de faptul dacă profesorul, meșterul sau funcționarul aparține uneia sau celeilalte dintre grupe. Pentru că divizarea colectivului în două grupe nu este identică cu împărțirea elevilor sau ucenicilor în buni și răi. Ea nu se orientează nici după mediile notelor, nici după performanțele obținute în anumite ramuri. Expertul în cercetarea Polului Nord

poate avea note proaste la geografie. Asul în gimnastică, care inventează exerciții la bară încă necunoscute pînă acum face parte din prima grupă, întocmai ca și excelentul calculator care învață pe de rost itinerariile din toată lumea, pentru a-și exersa memoria cifrelor, sau entuziastul pentru limba esperanto și fanaticul după literatură, pe care-l paște primejdia exmatriculării, pentru că poeziile sale scrise în taină nu-i mai lasă timp și pentru temele de școală. Mulțimea notelor de unu [1] din certificatul școlar al lui Ungewitter, nu-i impresionează deloc pe acești oameni. Atunci cînd el îi numește geniali, o spune între ghilimele. Ei îl numesc, în schimb, un anost și un ambițios.

În privința fetelor, el crede că-și poate da seama dacă ele fac sau nu parte din prima grupă. De cele mai multe ori, acestea nu se numără printre cele mai drăguțe, și nici printre cele ce știu să se dichisească. Aproape toate fetele din această categorie arată parcă nu le-ar păsa deloc că sînt fete. Ele se poartă ca și cum s-ar putea lipsi de bărbați. Aproape că nu îndrăznești să le tratezi ca pe niște fete. Mai curînd te tratează ele ca atare, adică cu un aer condescendant. Ele îți cer să prețuiești la ele ceea ce se consideră a fi mai nefolositor. Din fericire, categoria lor se află în minoritate.

[1] În sistemul de notare a elevilor, aplicat și astăzi în învățămîntul din R.D.G., nota unu reprezintă nota maximă (N. t.).

Pentru el este limpede că și Cornelia face parte din categoria lor. Îți dai seama de acest lucru după modul în care știe să se îmbrace. Acest lucru i l-a citit chiar în ochi, atunci cînd a invitat-o la dans. În această privință ea face o excepție de la regulă, bunăoară este frumoasă. Dar nu întreprinde nimic pentru a-și scoate mai mult în evidență frumusețea. Mîndria, pe care a crezut c-a descoperit-o la ea, l-a făcut să fie nesigur.

Cînd stătea însă în spatele ușii și-i cerceta fața prin ochiul vizorului, nesiguranța lui a bătut în retragere, descoperind-o pe-a ei. Înainte de a apăsa pe butonul soneriei, ea a ezitat multă vreme. A privit țintă la tăblița cu numele locatarului, ca și cum descifrarea i-ar fi fost anevoioasă. Mișca din buze, ca și cum ar exersa ce ar vrea să spună. Apoi și-a aranjat părul.

Faptul că la apăsarea butonului soneria rămîne mută, o irită. El a întrerupt-o, pentru a nu o trezi pe maică-sa. O lasă să mai încerce de două ori, abia după aceea îi deschide și o conduce, traversînd micuțul antreu, în camera sa. El îi explică motivele pentru care îi vorbește în șoaptă.

Deoarece nu-și poate închipui că pe o fată cum este Cornelia ar putea-o interesa persoana lui, a crezut în povestea cu polonezul îndrăgostit de sporturile cu motor. Cînd bagă de seamă cît este de încurcată, nu mai crede în această poveste, însă de teamă, pentru că alta mai bună nu îi vine în minte. Autobiografia sa

va trebui să o păstreze în rezervă, pentru mai tîrziu. Speră ca ea să rămînă mai mult timp, pînă seara tîrziu, cînd mama va trebui să se ducă la lucru. La prînz nici măcar nu se gîndise la ea ; acum, după numai cîteva minute, se teme de golul ce va lua naștere după plecarea ei.

Tocmai de aceea vorbește și tot vorbește, îi explică modul de organizare a sportului cu motor, detaliază unele aspecte tehnice, povestește întîmplări din viața sa.

— Și cum a fost cu trecerea prin apele rîului ? întrebă ea, cînd el nu mai știa despre ce să mai vorbească.

Așa cum proceda deseori în fața fetelor, se dă și acum drept un sportiv înflăcărat, nici pe departe drept un talent, ci unul care își croiește un drum ascendent prin trudă și ambiție. Cu cît povestea însă mai mult, cu atît i se întărea convingerea că poveștile sale nu o pot impresiona deloc. Abia că-l asculta, privea pe lîngă el la tablouri, dulapuri, pereți, dincolo de fereastră. Ce-i drept, îi pune cîteodată întrebări, pe care uneori le repetă, dar cînd îi răspunde, în cele mai mici amănunte, ea pare că se gîndește la altceva.

— Și tu ? Faci și tu sport ?

Ea dă din cap în semn că nu, și-l lasă să-i mai descrie o dată rîul, pe care el pretinde că l-ar fi traversat cu motocicleta. Precizează cu mîinile adîncimea apei din rîu, pe placa mesei îi desenează cotiturile, ornîndu-i malurile cu porumbar și răchită tunsă.

— Trebuie să fie frumos acolo, zice ea. Și pentru că îi reușește, chiar dacă doar pentru o clipă să evadeze, împreună cu supărările ei și cu acel Ungewitter al visurilor ei, dincolo, în mijlocul acelui peisaj descris de el, în glasul Corneliei își face apariția un ton care pe el îl înveselește, fiindcă lasă posibilă o comunicare. Stă împreună cu ea pe colina îmbrăcată în mantie de primăvară și pentru prima oară observă nu numai itinerarii și obstacole, ci și frumuseți. Își dă seama de influența pe care ea o poate exercita asupra lui, se bucură dinainte de o posibilitate nouă de a vedea lucrurile și oamenii, nutrind în tot acest timp speranța într-o schimbare pe care nu o poate sesiza deslușit.

În timpul pauzei care ia naștere, amîndoi aud pe coridor zgomote slabe, tîrșîit de picioare, mers bîjbîit și fîșîit de rochie.

— Ce-i asta? întrebă Cornelia, speriată.

— Curioasa de maică-mea! spune el tare și supărat, după care pașii se îndepărtează în grabă. Pentru ea o vizită este un eveniment, mai ales că aici nu au fost încă niciodată fete.

— Am să plec, zise Cornelia, și se ridică în picioare.

— Nu, nu, te rog, nu! Nu mi-ai povestit încă nimic despre tine. Te mai duci la școală?

— Aveam de gînd să merg la facultate, îi răspunde Cornelia și se miră cum a putut spune asta fără să izbucnească în lacrimi. Doar vocea i se pare puțin mai străină, cînd avea să completeze: dar nu va ieși nimic de aici, după cîte am aflat astăzi.

— Și eu aș fi putut să urmez o facultate, spune el. Mai tîrziu poți să-ți arunci o privire în certificatele mele școlare. Dar la ce bun să studiez? Știi tu cît cîștig, încă de pe acum?

Avînd darul de a se transpune în situația ei, pe care pînă în această clipă nu-l avea, el îi urmărește toate reacțiile, și-și dă seama, după felul cum clatină din cap, că lăudăroșeniile de genul acesta nu numai că rămîn fără efect, dar oarecum o și decepționează. Se hotărăște, așadar, să schimbe numaidecît tema, vrea să revină cu o întrebare privitoare la proiectele ei de studiu, avînd totodată de gînd să-i propună să se ducă împreună duminica următoare la rîu, dar nu mai ajunge să-și pună în aplicare intențiile, pentru că în ușă își face apariția mama lui.

— Ai musafiri? întrebă ea, și după ce reușește, fără prea multă osteneală să simuleze uimirea, începe imediat s-o descoasă pe Cornelia: numele, ocupația tatălui, adresa, studiile, vîrsta. O măsoară din cap pînă-n picioare fără nici o reținere și fără să-i fie rușine, îi pune întrebări directe, nu pe ocolite, la fel cum se descoase un copil care s-a rătăcit.

— Și ce vrei să te faci?

— Vroiam să urmez filozofia, însă nu sînt lăsată.

— Și ce spui mata de asta, că Frank vrea să-și părăsească întreprinderea?

În această privință Cornelia nu poate să-și dea nici o părere, pentru că omul care șade aici în fața ei nu o mai interesează, și pentru că ea nici nu cunoaște situația.

Aceasta i se explică îndată. Însă ea nu mai urmărește discuția dintre mamă și fiu, care vorbesc pe rînd, ba uneori și-n același timp, la început în direcția Corneliei, pentru ca după ce cearta a devenit mai aprinsă, replicile să nu se dea decît de la unul spre celălalt.

Cornelia își dă seama că aici, chiar dacă nu este neapărat de prisos, ar putea lipsi. Prezența unei a treia persoane îi încurajează pe cei doi să-și spună părerea nu doar despre problema în litigiu, ci și ce gîndește unul despre celălalt. Părerea mamei sale este că el e o deziluzie, iar părerea lui este că ea e un tiran.

Cornelia a pierdut orice speranță că va găsi aici ceea ce îi trebuia. Încă din clipa cînd a pășit pragul acestei locuințe, nu a mai sperat să găsească un sfat sau poate un sprijin, cel mult înțelegere sau măcar compătimire. Ar fi fost de ajuns ca mama lui s-o întrebe, de pildă : filosofie, ce o mai fi și asta ? sau : ții într-adevăr atît de mult la asta ?, pentru a-i alunga acel sentiment al singurătății desperate, care o chinuia.

— Nu mai sînt un copil, mamă ! strigă el.

Mama schițează un zîmbet de compătimire și în timp ce-și trece mîna prin părul lui, îi aruncă Corneliei o privire care ar vrea să spună : „convinge-te și dumneata singură, cît de îngrozitor și de neajutorat e băiatul ăsta !"

— Propriu-zis, la ce-ți trebuie ție o mașină ? îl întrebă Cornelia, ridicîndu-i prin asta pe amîndoi deodată împotriva ei.

— Va să zică și dumneata ești de acord, ca el să renunțe ? întrebă mama, cu un ton tăios.

— Eu sînt de acord ca el să facă ce vrea el.

— Dar el nici măcar nu știe ce vrea !

— Mai bine ne-ai face o cafea, spune Ungewitter.

— Trebuie să plec, zice Cornelia, și nu se mai lăsă reținută.

— Ai să mai vii ? întrebă Ungewitter, rămas în urmă, pe scări.

Iarăși clătină din cap, abia perceptibil, ca și cum nu o mai ajutau puterile.

— Dar asta nu-i o fată pentru tine ! îl sfătuiește mama, încercînd să-și apropie fiul, dar acesta se împotrivește. Studentă la filozofie ! N-ai observat cum era îmbrăcată ? Fără șic, fără elan !

11

COLEGII DOMNULUI dr. Overbeck i-au lăsat musafirul, care nu s-a recomandat, să aștepte în bibliotecă. În clipa în care el vrea să treacă dincolo, în bibliotecă, sună telefonul. Irene îi telefonează din holul unui minister. Folosind un ton neobișnuit de realist, ea îi dă să înțeleagă că nu este singură. De ar fi el în locul ei, ar întreba-o : te mai ascultă careva ? și la răspunsul ei afirmativ, s-ar comporta ca atare și poate că ar antrena-o chiar într-un joc plin de farmec, întrebînd-o — de pildă — dacă, de fapt, îl mai iubește, la care

ea ar răspunde cu cel mai rece „da“ din lume sau cu un „bineînţeles“ foarte superficial. Dar pentru că lucrurile nu stau tocmai aşa, el răspunde la răceala ei cu o răceală şi mai mare, pe care n-ar trebui s-o ia imediat ca pe un răspuns sau o informare asupra situaţiei sale, ci ca pe un act de animozitate.

Ea vrea să-i spună că nu ştie încă dacă va putea sau nu să vină la festivitatea de premiere. Nu-i vine greu să exprime acest lucru nici chiar de faţă cu persoanele care ascultă, dar sună într-un fel de parcă nici nu-i pasă dacă va fi sau nu acolo. Tocmai asta îl înspăimîntă pe Teo, ştergînd din acea sferă a creierului său, în care nu domneşte raţiunea, întreaga experienţă acumulată de-a lungul a optsprezece ani de dragoste neîndoielnică şi drept răspuns, el nu rosteşte decît un „da“, care la rîndul său o face pe Irene să recunoască cu spaimă, cît de puţin te poţi încrede în celălalt şi cît de infimă devine încrederea în raţiune, atunci cînd constatarea senzorială face impresia că i se împotriveşte.

— Ce va să zică asta ? întrebă ea.

— Îmi pare rău — răspunde el, însă atît de formal, încît la fel de bine ar putea să însemne : mi-e tot una.

— Zău ? întrebă ea, şi devine şi mai neliniştită, cînd el îi răspunde :

— Nu-ţi face griji — ceea ce, rostit cu acest ton, putea să o lase să înţeleagă : nu te băga, mă descurc mai bine fără tine.

— Poate că ar fi mai bine să mă duc acasă, şi să pregătesc totul pentru deseară, zice ea, aşteptîndu-se la protestele lui — însă tonul cu care cuvintele ei au ajuns la urechile lui, nu-i lasă posibilitatea să protesteze.

— Poate.

— Preferi, aşadar, să nu vin ?

— Asta nu.

Lunga ei tăcere îl pune într-o situaţie penibilă faţă de colegii săi, care asistă la convorbirea lor, şi pentru a ieşi din acest impas, se preface că ar fi atent la vorbele ei ce nu par să se mai termine, lăsînd să-i scape din cînd în cînd cîte un „da“ în receptorul aparatului.

— Ce este ? întrebă ea, acum zăpăcită de-a binelea.

— Totul e bine, răspunde el.

— Are să fie, poate vrei să spui.

— Categoric.

— Şi n-o să ne dăuneze ?

— Care dintre multiplele posibilităţi ar putea să o facă pe asta, este problematic — spune el, şi cu toate că a ocolit cuvîntul „dăuna“, are presimţirea că cei trei colegi de lîngă el care ascultă, ştiu totuşi despre ce este vorba în convorbirea lor.

— Te rog, gîndeşte-te şi la noi, mai spune Irene.

— Bineînţeles, răspunde el. Pune receptorul în furcă şi, fără a se uita la colegii care stăteau aplecaţi peste lucrările lor, se duce dincolo, în bibliotecă.

Nicicînd, pînă azi, Cornelia nu și-a vizitat tatăl la institut. Dar nicicînd încă nu s-a simțit atît de părăsită și neînțeleasă ca în locuința lui Ungewitter. Avea neapărată nevoie să se confeseze tatălui.

De atunci însă a trecut o vreme oarecare. Părăsind locuința lui Ungewitter, ea a alergat pe străzi cunoscute, a călătorit în tramvai cu o mulțime de oameni, a trebuit să-și adune gîndurile și ajunsă la institut a fost rugată să aștepte. Nimeni nu și-a dat seama că într-o singură zi a trecut prin cele două mari decepții din viața ei. Ea singură se consideră un om fără viitor și ar izbucni în plîns dacă ar fi singură. Și lacrimile nu i-ar curge numai din cauza decepțiilor propriu-zise, ci și datorită trecerii de frontiera pe care le marchează. La copilăria ei, pe care pentru prima oară o numește fericită, privește înapoi ca la ceva foarte îndepărtat. Își aduce aminte de o pajiște, în care de Rusalii o vede pe mama ei împletind cununi pentru ea, de dimineața petrecută în pat în prima zi de vacanță, de o conversație purtată într-o seară cu tatăl ei, de la care a înțeles ce înseamnă „a fi“, „a fi conștient“, „a fi așa“, „a fi ca atare“, „a fi pentru sine“. Nicicodată nu se va mai reîntoarce această perioadă lipsită de griji și dominată de bucurii curate, de acum va cunoaște multe decepții, unele deja avute, altele ce abia aveau să vină, în recunoașterea unor realități, ca de pildă existența unor specimene de teapa lui Ungewitter, cu care realizarea unei înțelegeri pare aproape imposibilă, sau în idei legate de acestea, după care, unul ca ăsta, dacă ar fi vrut-o, putea să fie admis la facultatea de filozofie.

Suferința îi este mare, însă cu cît se lasă mai mult în voia ei, cu atît îi apare mai limpede că la temelia ei mocnește ceva ce seamănă cu speranța. Într-un mic colțișor din ea începe chiar să simtă ceva, ce s-ar putea interpreta ca eliberare. Experiențele, chiar dacă au fost proaste, rămîn totuși experiențe. Poate că erau imperios necesare. Sau poate că sînt irepetabile. A avut destule de îndurat. Sfîrșitul este însă aproape. Lunile, în care ea nu-și mai aparținea, au trecut. Ceea ce a rămas de la ele este spaima de constatarea că sentimentele pot înșela. Și aceasta nu se va pierde, o va face pe ea să devină nesigură și sceptică față de sine și de cei din jur, va deveni prevăzătoare.

De alături îl aude pe tatăl ei vorbind la telefon. Glasul lui e gata să-i stoarcă lacrimi. Încearcă să le înăbușe. Nu vrea să plîngă în fața lui, a venit să-i vorbească. Nu se aștepta neapărat la ajutorul, ci la înțelegerea lui. Aceasta o găsește mai curînd la el decît la mama ei, pentru că și el este lipsit de ajutor.

Mama ei face parte dintre acei oameni care în sinea lor se consideră desăvîrșiți și cărora această desăvîrșire le conferă dreptul să trăiască în înțelegere cu ei înșiși. Liniștea și siguranța pe care ei le emană te încălzesc, ce-i drept, dar îi dau nefericirii tale proprii o amploare și mai mare, pentru că în preajma lor îți dai seama mai bine decît oriunde în altă parte,

de ceea ce ție-ți lipsește. Tatăl ei însă face de multe ori impresia că ar mai suferi și acum de boala pe care o numim tinerețe. Este încă receptiv la orice și orice îl poate răni. Atunci cînd i te confesezi, nu prea are la îndemînă sfaturi, dar te consolezi cînd îl auzi spunîndu-ți : știu, înțeleg, și eu sînt în aceeași situație.

Își șterge lacrimile, vrea să-l întîmpine cu demnitate și încearcă să-și pună fața la punct. Vorbind, încearcă să se elibereze de apăsarea ce o simte în sufletul ei. Dar totul avea să devină altfel de cum își închipuia ea.

În momentul cînd el apare în ușă și ea îi observă uimirea că o vede aici, grijile ei dispar, își amintește brusc de el și la întrebarea-a : „Ce s-a întîmplat ?", îi răspunde cu o minciună :

— Vroiam doar să aflu dacă ești gata.

— Cu ce ? întreabă el, încă rezervat, însă acceptă imediat după aceea oferta ei de a discuta despre el și îi înfățișează pe scurt și fără rezerve situația lui.

Văzînd cît de bine se simte tatăl ei atunci cînd vorbește despre grijile sale, consolarea ei este aproape la fel de mare ca și în cazul cînd și-ar fi descărcat propria-i inimă. Nu numai pentru că este distrasă de la gîndurile ei și pentru că necazurile altuia ți le diminuează pe ale tale, ci și pentru că încrederea pe care i-o arată el o face să se simtă mai matură. Pentru că tatăl ei îi vorbește la fel cum i-ar vorbi unei

persoane deopotrivă cu el, devine și ea o asemenea persoană.

— În nici un caz nu ai voie să te hotărăști cum o fac oamenii cărora nu le stă gîndul la altceva decît la cumpărarea unei mașini, spune ea.

— Cunoști tu asemenea oameni ? întrebă el, zîmbind, și o privește scrutător.

— Da, răspunde ea, în treacăt. Și de atunci mă tot întreb, dacă teza despre conștiință, care este hotărîtă de acel „a fi", nu cumva explică și legitimitatea oportunismului ?

— Tu uiți de efectul reciproc al dialecticii — spune tatăl, zîmbind în continuare. Și dacă tot facem uz de citate, apoi să nu-l omitem pe acela referitor la ideea care se transformă în forță materială.

— În orice caz, acelor oameni care au deja mașina, le vine mai ușor să aibă idealuri.

— Omenii la care te referi tu nu le au, ei pretind doar că le-ar avea.

— Și tu ? întreabă fiica, speriindu-și cu aceasta tatăl. Ce o să se aleagă de ale tale, dacă ai să vorbești ?

— Acum nu exprimi altceva decît ceea ce mă întreb în permanență.

— Și ce răspuns îți dai ?

— Răspund cu alte întrebări, ca de pildă, ce s-ar întîmpla dacă toți oamenii ar refuza să îndeplinească o sarcină ?

— Atunci am avea anarhie, ți-ai răspunde, și ai avea un alibi, însă unul fals, întrucît întrebarea ta trebuie să sune : ce s-ar întîmpla

dacă toţi oamenii care sînt capabili de lucruri mai bune, le-ar face mai prost, numai pentru că e mai comod pentru ei să se supună, decît să-şi impună cunoştinţele mai valoroase ?

— Mai rămîne de elucidat întrebarea dacă cunoştinţele lor sînt într-adevăr mai valoroase.

— Există cîte unul care întreabă şi tot întreabă, pentru a nu fi obligat să răspundă.

— Întrebările constituie treptele care urcă spre adevăr.

— Însă tu ştii foarte bine că eşti mai în măsură să apreciezi cartea lui Schuster decît ăştia, care vor s-o ridice în slăvi !

— Mai există şi datorii care trebuie să fie îndeplinite.

— Datorii ! Un cuvînt pe care-l urăsc, pentru că răsună de fiecare dată cînd guvernează laşitatea. Mai există şi datorii faţă de propria-ţi persoană. Dealtfel, şi datoriile de tată.

— Fireşte, spune Teo, şi-şi dă seama numaidecît (simţind o uşurare), că a sosit momentul cînd fata vrea să schimbe subiectul discuţiei lor, trecînd de la sfera problemelor sale la cele care o preocupă pe ea. În ciuda crizei de timp, este gata să o asculte.

— Cum de ţi-ai dat seama ? întrebă el, pentru a-i veni în întîmpinare şi a-i facilita trecerea la noul subiect.

Dar ea nu mai poate folosi puntea pe care el i-a construit-o. Ochii i se umplu încet-încet de lacrimi. Îl sărută în grabă şi pleacă.

— Mult noroc, deci ! mai spune ea dinspre uşă.

— Ce-i cu tine, Cornelia ? întrebă el.

— Nimic bun, răspunde ea. Dar pînă deseară nu e nici o grabă.

12

DOAR DE ZECE minute au nevoie Paul Schuster şi soţia lui ca să facă cu maşina lor drumul de la locuinţa lor confortabilă pînă la academie. În aceste clipe anii scurşi au pus stăpînire pe gîndurile sale. Îşi aduce aminte.

Învingătorul de astăzi îşi aminteşte de înfrîngerile de ieri. Şi el se află în instanţa de judecată. Într-o singură persoană întruchipează judecătorul, procurorul şi martorul.

Apasă pe pedala de acceleraţie, acţionează frînele, este atent la cei care-l depăşesc, la semafoare şi la locurile de trecere pentru pietoni şi formulează acuzarea. Ea sună : mi-aţi întîrziat victoria !

Irene şi Teo, de pildă, pentru că în zilele decisive pentru el, l-au lăsat baltă. Pe vremea cînd purtîndu-se copilăreşte, a împiedicat apariţia propriei sale cărţi, Teo ar fi fost singurul care ar fi fost în stare să-l readucă pe calea raţiunii. Însă ei l-au părăsit. L-au trimis în pustiu, singur, pe el, care nu poate fi singur.

Motivele lor pentru modul în care au procedat au căpătat glas mai tîrziu în scrisorile Irenei. Inima ei, ruptă dintr-a lui — scria ea, cînd avea mustrări de conştiinţă — trebuie acum să prindă noi rădăcini la Teo, însă acesta

nu se grăbea. N-avea încotro, căci lîngă el, Paul, și-ar fi amărît viața degeaba. Expusă capriciilor sale, furiei și orgoliului său, în timpul spălatului rufelor, al gătitului sau al transcrierii propriilor porniri sufletești, ar fi devenit conștientă de ea însăși numai în amintirea ei, la acele puține zile luminoase ale unei iubiri de odinioară — și toate acestea din pricina unei himere folosită în mod abuziv ca mijloc al unor scopuri îndoielnice, o victimă a unei celebrități închipuite.

Lipsa pe care omul o regretă mai mult decît orice este aceea a oamenilor. De cînd a avut parte de ele nu mai poate trăi fără iubire și prietenie. Iar exasperarea cauzată de propria-ți prostie devine și mai mare, cînd trebuie să suporți singur consecințele. Speranța, ce-i drept, poate trăi din cea mai sărăcăcioasă hrană, dar și teama. Și de multe ori speranța și miopia se aseamănă ca două picături de apă.

Multă vreme a mai sperat în reîntoarcerea Irenei. Ea trebuia să-și asume răspunderea sacrificiului de dragul misiunii. Acesteia i se sacrifica și el, adică nu, mai degrabă s-ar fi sacrificat ei, dacă Irene sau altcineva ar fi venit și prin aceasta și-ar fi retractat cuvîntul despre acea celebritate închipuită.

Dar Irene n-a venit. N-a venit nimeni. Să fie deci acuzați cu toții ? Bineînțeles că se interesau de el. Cînd erau la țară, vroiau să știe dacă a venit pescarul ca să-și tocmească forța de muncă sau dacă s-a prezentat la el primarul, pentru a-l face succesorul său. Cînd se afla

la Berlin, vroiau să știe dacă a venit la el cărbunarul, iar ceva mai tîrziu, dacă l-a vizitat o funcționară de la Uniunea scriitorilor, ca să-l atragă în Asociația tinerilor autori.

Luni de zile a lucrat ca pescar, timp de mai multe săptămîni ca primar și, cu ziua, căra cărbuni pentru cărbunar, iar în fiecare sîmbătă se ducea la asociație. Aici n-a învățat să scrie, însă a învățat să discute despre ce s-a scris, a aflat ce se tipărește și ce nu și în ce cărți poate afla cum trebuie să fie literatura. Așa a și făcut, a acceptat ceea ce înțelegea, dar n-a găsit nici o posibilitate de a stabili o legătură între ceea ce citea și ceea ce scria.

A urmat o perioadă lungă cînd n-a mai scris nimic. În sat se plictisea. Îl ura cînd era acolo, și-i ducea dorul cînd se afla departe de el. Berlinul îl ura dintotdeauna. Mărimea lui îl făcea să se simtă mic. Îi trezea setea după recunoaștere și considerație și nu i-o potolea. Era într-o permanentă căutare de motive pentru reproductivitatea sa literară, găsindu-le de astă dată în vocabularul său redus. De atunci se chinuia, fiindcă nu știa numele fiecărui lucru. Milioanele de lucruri, vietăți și noțiuni pe care nu le putea defini, îl înconjurau ca o amenințare. Contemplarea unui motor de la o mașină sau a unei pajiști în luna iunie putea să-l împingă pînă la starea de nebunie. Colecționa cuvinte precum alții timbre, deschidea cartoteci și folosindu-se de referiri parcurgea în fugă paginile lexicoanelor — obosea însă repede și renunța. A încercat din nou să-și fertilizeze ger-

menii minții cu ajutorul alcoolului, dar n-au mai răsărit decît niște lăstari spălăciți și lascivi. S-a aruncat apoi în valurile petrecerilor nocturne, umbla după trăiri emoționante și aventuri, în ambele sectoare ale Berlinului, săpa cu brigăzile de tineret șanțuri de apă prin terenuri mlăștinoase, a devenit înotător într-o echipă de salvare, după care s-a făcut maistru de înot și din nou revenea în cămăruța din strada August, pentru că avea nevoie de timp pentru scris, pe care însă îl lăsa să treacă fără folos. Se bucura de succes la femei, însă cu cît acestea se lăsau cucerite mai ușor, cu atît devenea el mai galant și mai indiferent. Nu vedea decît o singură alternativă : gloria sau casa de nebuni.

De cînd cu eșecurile sale, prezența oricărui om față de care nu se simțea superior, îl apăsa. Și nu se putea simți superior în fața cîte unuia care i se înfățișa cu pretenția de a ști totul mai bine decît el. Și așa procedau toți cei ce se interesau de soarta lui. Fiecare își avea slujba sa și se simțea îndreptățit și, totodată, obligat să-l sfătuiască. Tocmai de aceea evita lumea acestora și-și pierdea timpul numai în compania unor oameni care nu puteau să i-o ia înainte. Recunoașterea de care el avea nevoie o găsea numai în mediul celor mai proști decît el. Nu avea încredere în nici unul, și nici unul n-avea în el. Atunci cînd nimerea printre oameni mai deștepți, mai isteți sau care făceau doar pe mai isteții, el devenea neîndemînatic și timid. Se pricepea la povestit, însă nu acolo, deoarece își dădea seama

că problema care se punea nu era aceea a istorisirii unor întîmplări importante, ci aceea a unor nume importante, pe care însă nu le cunoștea. Nu se pricepea la ironii, iar în fața cinismului devenea încurcat. Nu putea vorbi despre lucruri care-l entuziasmau, fiindcă știa că orice contraargument l-ar răni cumplit. Mîncarea bună, pe care o aprecia foarte mult fiindcă o căpăta numai rareori, avea pentru el un gust amar datorită glumelor bune ale altora. Nu avea nici norocul ca măcar în sinea lui să fie în stare să-și bată joc de cei ce aveau mai mult succes, pentru că întotdeauna îi găsea abia după aceea ridicoli. Tînjea după elogii și, întrucît ele întîrziau să apară, a devenit răutăcios față de cei mai buni ca el. A încercat să scrie cărți satirice, însă acestea aveau să conțină tot atît de puțină satiră ca și cele ale evangheliștilor. Și pentru a-și justifica prostia, căuta să se convingă că trebuie să devină vanitos — și a devenit, într-adevăr.

Cine trebuia, așadar, să fie acuzat ? Oamenii, care se interesau de soarta lui, care-l învățau și-i dădeau sfaturi ? Cei mai buni ca el, cei ce aveau succes mai mult ? Sau alături de Teo și Irene să așeze pe banca acuzării și pe tatăl său, pe acel tată care pentru el nu a fost așa ceva, pe bărbatul tînăr, chiar mai tînăr decît el acum, purtînd uniforma armatei germane, care în fiecare an venea pentru două săptămîni în vizită, pentru ca ceva mai tîrziu, pe neașteptate, să rămînă pentru totdeauna acolo mutîndu-și prin comenzi, din locul

unde se afla, familia de colo pînă colo, pentru ca, însfîrșit, într-o dimineață să poruncească fuga în Berlinul Occidental, unde Paul n-a rezistat multă vreme ? Acesta nu este vinovat în sensul formulat de acuzare ; el n-are nimic de-a face cu ceea ce urmează să fie dezbătut aici. Într-un mod cu totul de neînțeles, acesta fusese cîndva soțul mamei lui Paul, dar care niciodată n-a învățat să-și îndeplinească rolul de tată. Între timp, el a devenit tată al mai multor copii nelegitimi, trimitea cîteodată pachețele și Paul îi mulțumea și se credea de-a dreptul caraghios atunci cînd își începea scrisoarea cu „Dragă tată! “. Dacă el nu pleca atunci, trebuia să plece Paul.

Și cum stăteau lucrurile cu acuzatul Preuss ? Pe vremea cînd Paul lucra ca tractorist la un SMT, acesta l-a însărcinat cu scrierea primului său reportaj. Paul l-a terminat la un sfîrșit de săptămînă, sîmbăta următoare și-a și băut tot onorariul, care corespundea aproximativ cu salariul lui pe o lună, iar peste încă o săptămînă se afla la Berlin, pentru a-i cere socoteală lui Preuss. Reportajul a apărut într-adevăr sub semnătura lui, însă scurtat și prelucrat cu atîta dibăcie, încît din critică au rezultat elogii, scepticismul s-a transformat în optimism, iar colegii săi, pe bună dreptate, l-au făcut mincinos. Lăcătușul însărcinat cu întreținerea utilajelor, care pînă atunci blestema de mama focului din cauza lipsei pieselor de schimb, vorbea acum folosind cuvinte simple, dar cuviincioase despre îmbunătățirile

privind repartizarea mărfurilor, iar directorul nu mai acuza acum administrația construcțiilor pentru lipsa de locuințe, ci imperialismul vest-german. Ceea ce a rămas neschimbat au fost descrierile *à la Schuster* ale proceselor de muncă, ale peisajelor, ale oamenilor, pentru care mai întîi redactorul-șef i-a adresat scurte și înflăcărate cuvinte de laudă, după care Preuss i-a adus elogiile detaliate ale omului de meserie. Prin aceasta, frigurile indignării lui Paul s-au transformat în friguri intermitente, care izbucneau din nou abia după ce pilula elogiului își pierdea din efect. Era suficient de sincer, ca să-și dea seama că relatările sale nu erau crezute și, ca atare, se ostenea să adune dovezi pentru adevărul celor scrise de el.

— Trebuie să mai înveți încă să deosebești realitatea de adevăr, îi spuse redactorul-șef.

— Tu vezi lucrurile așa cum sînt, pe noi ne interesează însă, cum vor deveni îi zicea și Preuss.

— Nu ai voie să furnizezi arme dușmanului, îi mai spuse redactorul-șef.

— Ambiția mic-burgheză, de a plăsmui păreri proprii, ar trebui s-o sacrifici principiului după care formarea părerilor trebuie lăsată în seama acelora care au privirea de ansamblu cea mai largă — adăuga Preuss.

— Cînd te afli în prima linie a frontului, n-ai voie să te mai dai de gol — îi mai spuse redactorul-șef.

— Valoarea luminozității unui lucru se măsoară după trecutul său întunecat, și nu după idealul său plin de strălucire. Ceea ce interesează nu sînt palavrele idealiste despre adevăr, ci foloasele. Despre ce fel de foloase este vorba ? Despre ale noastre, prin urmare, și despre ale tale !

Așa era. Elogiile și banii își făceau efectul. Frigurile apăreau din ce în ce mai rar. Și pentru a putea dispune de mai mult timp liber pentru scris, tractoristul a devenit pe rînd director al casei de cultură, activist cultural, bibliotecar și în cele din urmă, ziarist liber profesionist. La început nu scria decît despre ceea ce cunoștea : despre agricultură, pescuit, pentru ca ceva mai tîrziu să scrie despre tot ce avea căutare. Preuss avea din ce în ce mai puțin de tăiat și de prelucrat, fiindcă Paul a reușit să separe pe observatorul din el de scriitorul din el printr-o sită, care nu lăsa să treacă decît ceea ce era dorit. Mai tîrziu sita a devenit de prisos, fiindcă el a devenit orb pentru anumite fețe ale realității.

La început scrisul i s-a părut a fi o treabă destul de grea. În minte luau formă cele mai palpitante pasaje, cele mai hazlii întorsături ; cu aceeași ușurință cu care o piatră este purtată de apă, el le putea ridica pînă la suprafața oceanului imaginațiilor sale ; dar atunci cînd vroia să le scoată definitiv, pentru a le așterne pe hîrtie, deveneau prea grele, îi lipsea forța necesară. Ridica pretenții față de el însuși și pătimea că nu le putea satisface.

Vedea în fața lui un ideal și nu ajungea la el, nu reușea să treacă decît dintr-un vestibul într-altul. Mai tîrziu, cînd și-a dat seama că setea lui după recunoaștere putea fi potolită și pe alte căi mai ușoare, nu-și mai provoca dureri de cap. De-acum nu mai era în căutarea cuvintelor, avea șabloane gata pregătite, cu ajutorul cărora stilul său a devenit mai curat, mai simplu, mai plat și mai uniform. Și paralel cu stilul se formau observațiile și ideile sale.

Cupele recunoașterii pe care avea voie să le golească se făceau din ce în ce mai mari, însă în butoaie — pe care și le dorea — tot nu se transformau. Era suficient de deștept pentru a-și da seama că de vină erau șabloanele folosite de prea multă vreme. Devenise însă prea inert (prea bătrîn, zicea el), ca să le înlocuiască, dar dispunea încă de suficientă energie ca să le vîndă în altă parte — la film, la radio sau la televiziune. Avea acum mai mulți bani decît oricînd altădată, dar întreținînd relații cu oameni care și ei aveau mulți și poate și mai mulți decît el și pe care el îi lua ca exemplu, îi trebuiau și lui mai mulți. Pretenția la reputația unui autor de cărți a dat-o uitării, precum nasturele care s-a rostogolit pînă sub pat. Merita oare să se epuizeze trudind, numai pentru a înlesni cîtorva mii de oameni să-i cunoască numele, pentru ca apoi tot ei să îndrăznească să-și spună părerea despre el ? Mult mai ușor era pentru el, să se lase văzut pretutindeni, să

participe totdeauna la toate, să accepte orice invitaţie, să se îngrijească să existe mereu cîţiva oameni cu greutate în societate care să vorbească numai lucruri bune despre el şi să se ţină departe de cei căzuţi în dizgraţie.

Cu aceasta, raporturile sale cu oamenii au păşit într-un al treilea stadiu. În primul au decis numai simpatia şi antipatia. În cel de-al doilea, avînd în vedere viitoarele cărţi, oamenii erau împărţiţi toţi în caractere interesante şi neinteresante. Acum nu se mai interesa decît de influenţa lor, pe care după împrejurări, o putea folosi în favoarea sa. După acelaşi criteriu şi-a căutat şi o soţie, dar n-a găsit-o. Cele foarte influente erau căsătorite, iar tinerele ambiţioase păreau să aibă ghimpi, pe care n-avea chef să-i simtă pe pielea lui. Tocmai de aceea s-a decis pentru Ulla şi n-avea să regrete. La mai mult decît i-a oferit ea după aceea, nici nu s-a aşteptat. N-a avut de gînd s-o înveţe nici măcar scrisul la maşină. Ea era un remediu împotriva fricii de singurătate, îl răsfăţa şi-l lăsa în pace. El nu ridica pretenţii mai mari. Nici măcar faţă de el însuşi.

Alţii însă i le puneau. De pildă, Preuss. Acesta nu mai înghiţea tot ceea ce el îi oferea. Alte ziare găseau şi ele alte pretexte. Tot ceea ce ştia şi era în stare să facă, era consumat. Era golit. Vechile şabloane nu se mai potriveau. A găsit adăpost la radio, scria texteleţe pentru emisiuni distractive, cu termene scurte, în cîteva ore, în urma comenzilor telefonice, banalităţi absurde pe care le asculţi la spălatul vaselor şi le uiţi numaidecît.

În această vreme şi-a amintit iarăşi de cartea sa, pe care cu ani în urmă a sacrificat-o cu atîta nechibzuinţă idolului său, „adevărul". Acum nu-l mai adora pe acesta. Şi pentru că nici chiar pe el însuşi nu se lua tocmai în serios în această privinţă, putîndu-şi vedea propriile trăiri din perioade mai îndepărtate şi avînd rutina scrisului, a reuşit să scoată din cartea veche şi demodată, una nouă şi actuală.

Că nu era rea, o ştia şi el. Însă faptul că urma să fie premiată, a fost pentru el o surpriză — şi-l stimula. Cînd a primit vestea, s-a bucurat şi ruşinat în acelaşi timp. Premiul l-a făcut să-şi dea seama cît de simplu era totul pentru el. Le va arăta celor ce-i vor decerna premiul, că era capabil de mai mult.

Iată-l ajuns. Trage maşina în faţa clădirii, frînează şi coboară din maşină. E încă prea devreme. Braţ la braţ cu soţia se plimbă prin parc, ia loc pe bancă, fumează, n-a uitat nici actul de acuzare, însă-l amînă pentru mai tîrziu. Poate că-l suspendă definitiv. Nu din generozitate — din prudenţă. Ar putea cu uşurinţă să devină şi autoacuzare.

13

„AU MAI RĂMAS acum pantofii !" — spune Teo Overbeck. Se descalţă de papucii de casă şi cu ciorapii în picioare îşi caută pantofii de

duminică în dulapul aflat pe coridorul semiîntunecos al institutului, în timp ce încearcă să ia o hotărîre asupra cuvîntului inaugural, asupra începutului discursului, cuvintele de adresare care, scăpate de toate regulile epocilor feudale și semifeudale, sînt expuse blestemului libertății, aducînd cu ele chinurile alternativelor, și lăsîndu-l pe orator singur cu experiența sa, care în cazul lui Teo este suficient de săracă. Se potrivește oare aici acel ceremonios „Mult stimate...", cordialul „Dragi..." sau mai neutrul „Onorabile...", pentru care însă șansele par să fie foarte mici, pentru a fi luat în considerare de Teo, fiindcă de cîte ori îl întîlnește și-l închipuie scris într-altfel și nu-i scapă niciodată legătura sa cu un alt cuvînt mai puțin decent *. Mai poate fi vorba despre „Tovarășe și tovarăși", cînd printre cei interesați în decernarea premiului se află și persoane fără de partid și membri ai altor partide ? Iar acel ceva mai cuprinzător „Colege și colegi !" nu sună oare prea profesional, prea sindicalist, lovind în raporturile sale cu președintele academiei sau cu adjunctul ministrului, prezent eventual la festivitate ? Desigur, și mai puțin îndreptățit este, să-i numească pe ultimii de-a dreptul „Prieteni !", o adresare care, urmînd nelogica impresiei limbajului, exclude varianta feminină. („Dragi prietene !" ar fi sunat la ureche ca și cînd ar fi convocat o ședință plenară cu toate iubitele din trecut și din prezent, ceea ce avea drept urmare o sală pustie ; pentru că unica, Irene, și așa nu vine). Au mai rămas rezonabilul „Doamnelor și domnilor !", care în orice caz ar fi la locul său, dacă ar fi să se afle străini printre cei prezenți, „Oaspeți", care nu ține seamă de sex și-i omite numai pe cei ai casei, iar cel mai general, cel mai neconcret, cel mai lipsit de culoare și de spirit ar putea folosi „Asistență", din care nu se poate exclude nimeni.

* Autorul se referă la cuvintele germane *werte* (tradus aici prin *stimate*) și *Allerwertester* (= *fund, șezut*).

„Și acum cravata !"

Teo vorbește mereu de unul singur, atunci cînd este silit, să trăiască concomitent în două planuri : alături de obișnuitul plan al gîndirii se află și planul de acțiune, care în locul lipsei stîlpilor de gîndire necesită ordine și comenzi, care să forțeze mîinile, să încheie nasturii de la guler și de la pantaloni, să lege șireturile, să facă nodul la cravată, în timp ce creierul încearcă să cuprindă în trei-patru fraze cele ce urmau să fie spuse. El știe doar cît de catastrofal poate fi efectul ce-l poate produce asupra vorbitorilor lipsa de concentrație. Aceștia încearcă să umple golul din interior cu puhoaie de cuvinte, care dau naștere la vîltori ce cresc într-o clipă și în următoarea scad, spuma lor țîșnind către cer sau învîrtindu-se nepăsătoare în cercuri, măcinînd adeseori ce era gata măcinat sau mestecînd din nou ce era deja mestecat.

„Acum jacheta !"

Cea neagră, o componentă importantă în regulamentul ținutei lui Teo, instituit chiar de el, și pe care-l urmează cu strictețe. El se împarte în capitolele îmbrăcămintilor de casă, de lucru și de sărbătoare, fiecare dintre ele dispunînd de cîte un costum, două cămăși și două cravate. În afară de cel negru, celelalte costume sînt de culoare gri, cămășile sînt albe, iar cravatele numai el le poate deosebi una de cealaltă. Urmărind să nu atragă, pe cît posibil, atenția celor din jur asupra îmbrăcăminții sale, s-a obișnuit de timpuriu cu ea și nu este dispus să facă sacrificii de forțe pentru a-și schimba obiceiul. Încercările revoluționare ale soției de a-l determina să se poarte în ton cu moda au eșuat, lovindu-se de refuzul său amabil ; Irene s-a obișnuit de mult cu ideea că, în ciuda greutăților pe care le au, nu are voie să cumpere pentru el decît lucruri care să semene cît mai mult posibil cu cele vechi. Costumele sînt lucrate pentru el, numai în ele se simte îmbrăcat, numai în ele se poate mișca printre oameni, numai ele îi conferă acea siguranță exterioară de care are atîta nevoie. Cînd vine de la universitate acasă, schimbă costumul de lucru foarte corect cu cel de casă — nu mai puțin corect ; cînd trebuie să facă față la cîte o festivitate, îl schimbă cu cel negru, care împreună cu pantofii potriviți se află mai tot timpul în păstrare la institut.

„Batista ? Legitimația ? Portmoneul ? Pieptenele ?"

Mîna sa pipăie pe rînd locurile respective : buzunarul drept de la pantaloni, buzunarul stîng de la piept, buzunarul drept din spate de la pantaloni și buzunarul drept de la piept.

„Și acum barba !"

Pe asta o va aranja la masa de scris, cu aparatul de ras electric, folosindu-se de o oglindă concavă care, din fericire, nu-i arată decît partea bărbiei ; căci la bărbierit, chiar și bărbații cei mai deștepți pot apare cu mutrele cele mai tîmpite. Și nimic nu-i poate fi acum de mai puțin folos decît vederea unei mutre tîmpite, pe care n-o crezi capabilă de vreun discurs rostit pe jumătate liber. Și de nimic nu are el mai mare nevoie acum decît de încrederea în el însuși, realizată cu mare dificultate cînd, pe lîngă faptul că te cunoști foarte bine, îți știi și slăbiciunile, ce nu pot fi înfrînte decît numai prin acea încredere în sine, pe care însă (cerc vicios) nu o ai, pentru că slăbiciunile sînt cunoscute mult mai exact.

Teo Overbeck nu face parte din categoria oamenilor geniali ci doar din aceea a celor capabili. Tot ceea ce este și știe el astăzi, este și știe datorită sîrguinței și perseverenței sale. În el nu există nimic altceva, decît ce a introdus printr-o anevoioasă și migăloasă muncă. Nimic nu-i vine din zbor, trebuie să-și ia totul singur. Nimic nu țîșnește din el, doar pîrîiașe subțiri ce se scurg cu indiferență. Avansarea sa, care nu se oprește doar datorită unei reglări stricte a forțelor, este rezul-

tatul unei goane peste multe obstacole. Tocmai de aceea rînduiala înseamnă pentru el jumătate din viață, cealaltă jumătate fiind onestitatea. Aceasta îl apără de eventuala tentație de a vrea să pară mai mult decît este. El reprezintă tocmai contrariul seducătorului. Și asta face ca apariția sa în public să i se pară atît de grea.

Odată, cu ani în urmă, stînd în pat, pe cînd îmbrățișările înflăcărate au încetat, în acele clipe cînd despre propria persoană se vorbește mai relaxat ca de obicei, pentru că evenimentul apartenenței reciproce este încă proaspăt, iar carapacea personalității n-a reușit încă să se consolideze, i-a vorbit Irenei despre incapacitatea sa de a vorbi în public, incapacitate față de care s-a simțit îndatorat încă de timpuriu. Și asta nu pentru că ar fi dus cumva lipsă de idei, și nici de cuvinte. Singur în camera sa, adresîndu-se bustului lui Marx de pe masa lui de scris sau *Poștașului* lui Van Gogh de pe perete, era în stare să vorbească curgător, clar, cu multă însuflețire, ba chiar cu entuziasm. Chiar și în vis i se întîmpla să vorbească uneori în săli mari, sub cerul liber, de la înălțimea estradelor și tribunelor, și cînd se trezea știa încă foarte bine cît era de înflăcărat și de logic. Era însă suficient ca în fața lui să șadă mai mult de șase persoane și să-l privească, pentru ca totul să se sfîrșească : ideile, cuvintele, logica, înflăcărarea, și nu-i era de nici un folos că el știa mai mult decît auditorii săi, că era

de datoria sa să le vorbească, că ei voiau să-l asculte : nu reușea să scoată nici măcar un cuvînt mai mult, decît avea notat mai dinainte.

Nu se putea împăca însă cu asta. Tot mereu și mereu. Încerca mereu să-și învingă acea teamă, mai întîi la Uniunea tineretului, apoi la universitate, pînă cînd a izbutit : în urma unor antrenamente energice, un neînotător stăpînit de teama de apă a reușit să devină campion olimpic la stilul liber ; sau, și mai bine, a reușit să obțină titlul de campion districtual, căci în ciuda exercițiilor zilnice, un vorbitor grozav tot n-a ieșit din el, iar teama caracteristică debutantului este mereu prezentă în toată intensitatea ei, atunci cînd se schimbă mediul sau asistența.

„Acum paltonul, și dă-i drumul !"

În timp ce mîinile și picioarele se supun, capul încearcă să scape de imaginile generatoare de frică ale fețelor persoanelor ce-l vor asculta și caută să cîștige idei cu privire la structura referatului, care ar putea fi de o simplitate clasică (în primul rînd autorul, în al doilea conținutul și-n al treilea părerea), dacă lucrarea sa pregătitoare, care i-a răpit mult timp, n-ar fi așezat în centrul interesului tema, miezul autobiografic al literaturii artistice, în jurul căruia urma să se încîlcească tot ce era necesar cauzei, ceea ce n-ar fi fost numai o escaladare (din dorința ambițioasă de a oferi ascultătorului lucruri noi), ci și o ieșire, o ieșire din labirintul adevărurilor pe jumătate

care ia naștere de fiecare dată cînd trebuie să fie exprimate cu totul alte păreri decît cele proprii. A vorbi despre o temă în baza unei cărți, însemna că nu mai era necesar să se pună problema cărții.

„La revedere !“

Salutul este adresat secretarei institutului și asistenților, care sînt cu toții mai tineri ca el. Îl rostește amabil ca-ntotdeauna, corect ca-ntotdeauna în comportarea sa față de ceilalți, care abia dacă simt ceva din păsurile sale. O timiditate neînțeleasă îl împiedică să se laude cu grijile și supărările sale. Nu știe să se laude nicidecum. Își ascunde de multe ori în fața colegilor cunoștințele mai bogate, deoarece se teme că ar putea să se creadă ridiculizați. Dacă tonul — așa cum spune proverbul — face muzica, înseamnă că el este un muzician lipsit de talent.

Altfel, este un om simpatic care, iată, la ora trei și jumătate pășește în stradă, pentru a ajunge pe jos la academie. Niciodată n-a supărat pe cineva, nu i-a dorit nimănui răul, nicicînd nu s-a ocupat de intrigi. Nu a lezat demnitatea nici unei femei și dintr-a lui nu a vîndut decît strictul necesar, nu a făcut datorii, nu a ucis pe nimeni, nu a furat nimic. Își iubește copilul (căci este al lui, cu toate că nu el l-a procreat), soția, țara, fumează și bea, dar totul cu măsură : așadar, un om obișnuit — cu lipsuri și calități, una mare dintre acestea fiind sîrguința, și încă una, cinstea.

Și este și punctual. La ora patru fără zece deschide portalul greu de la academie, îl salută pe portar, i se răspunde cu o fugară mișcare a capului, urcă fără zgomot scările acoperite de covoare și ajuns pe penultima treaptă face o descoperire, care este într-atît de îngrozitoare, încît înnegrește toate gîndurile cenușii legate de festivitate și referat, lăsîndu-le să curgă unele într-altele și să dea naștere la o încurcare oribilă a ițelor ghinionului.

Pe cînd urca anume scările, are deodată senzația că la piciorul său stîng ceva nu este în regulă, ca și cum pantoful ar fi mai slobod decît la cel drept. Pînă la jumătatea treptei urmărește cu atenție dacă bănuiala sa se confirmă, aruncă o privire în sus, spre palierul de mărimea unei săli mijlocii, și în clipa în care-l găsește pustiu, în măsura în care-l poate cuprinde cu privirea, se hotărăște să verifice cînd va ajunge pe penultima treaptă, dacă nu cumva s-a slăbit sau desfăcut șiretul, așa încît să existe pericolul să calce cu piciorul celălalt pe el și să se împiedice, se sprijină pe ultima treaptă, se apleacă și-și dă seama că nu există nici un pericol ca să se împiedice, pentru că nu era de fapt nici un șiret care ar fi putut să se slăbească, deoarece în piciorul stîng mai purta încă pantoful său de lucru sau de la universitate, care nu are nici un șiret, fiindcă este un pantof larg, comod, care în loc de șiret are o limbă garnisită cu cauciuc, bine fixată, care îl face să se deose-

bească în mod evident de cel de la piciorul drept, pantoful de sărbătoare, care este un pantof cu șiret.

Din fericire, ambii sînt de culoare neagră. Ceea ce se întîmplă acum se petrece mai repede decît s-ar putea citi, pentru că de fapt se întîmplă în același timp.

Jos, portarul deschide ușa din sticlă și metal, însă nu pentru grupul de studente și studenți purtînd vestminte în culori dintre cele mai variate, care se dau respectuos la o parte, ci pentru doi domni în costume negre care coboară din mașini mari negre și se îndreaptă cu pași gravi spre scări.

Sus, după stîlpul de lîngă scări își face apariția un domn care-i zîmbește recunoscător lui Teo și-i întinde mîna.

Teo stă în mijloc și gîndește : în cinci minute aș putea ajunge la magazinul de încălțăminte din șosea, dar nu reușește să-și ducă ideea pînă la capăt, că și apucă mîna bărbatului, despre care știe că-l cunoaște, dar nu și cine este.

— Te salut, Teo ! Mă bucur — mai adăugă el, și fără să spună de ce se bucură, îl ia amical de braț și-l conduce pe ultima treaptă, în care timp îi declară că-l așteaptă conducerea.

Teo simte că trebuie să spună ceva, și întrucît însoțitorul său este mai mic decît el și ca atare nu poate fi Paul Schuster, întreabă dacă acesta a venit deja, la care i se răspunde negativ.

Ajuns la primul etaj Teo se împiedică, nu cade însă, pentru că conștiința sa necunoscută care în acest timp aruncă din nefericire o privire în jos, îl ține. El însă nu se uită la pantofii lui Teo, ci la cablul pe care l-au întins oamenii de la radiodifuziune ; aceștia tabără dinspre ușa sălii asupra lui Teo, pentru a se informa de durata discursului său.

— Douăzeci de minute — spune el cu atîta convingere, ca și cum ar ști sigur asta.

Se îndreaptă spre sală, este însă condus într-o altă direcție, de-a lungul coridorului, pînă în fața unei uși înalte, care, în ton cu liniștea casei, se deschide fără zgomot pentru ca imediat să se închidă între el și însoțitorul său.

Nu este nevoie să se prezinte. E o persoană cunoscută și celelalte personalități de față se consideră și ele suficient de cunoscute, este invitat să ia loc în fotoliul cel mare, rămas liber, pe care îl refuză, așezîndu-se apoi totuși pe un scaun de lîngă masa de consiliu care, la fel ca întregul mobilier, impune prin dimensiune.

La întrebarea dacă dorește un coniac, el răspunde cu un „da". Tot cu un „da" răspunde și cînd i se oferă o țigară. „Douăzeci de minute" sună răspunsul referitor la durata discursului și înlăuntrul său dă la o parte, cu întreaga energie de care dispune, problema pantofului, bea coniacul de calitate superioară, pe care altădată nu-l putea suferi, și spune calm :

— Este dificil să elogiezi această carte — ceea ce vrea să fie o introducere, însă una nereușită, pentru că este luată drept unul dintre cinismele obișnuite cu care se încearcă descărcarea nervilor după o stare de încordare, și cei de față zîmbesc semnificativ. Vreau să zic că nu-mi stă în putință să elogiez această carte — spune el, cu gravitatea unuia ce vrea să strice jocul, fără a ști însă la ce punct-cheie și la ce concluzie urmează propriu-zis să conducă această introducere. Nu știe nici măcar cui se adresează, pentru că cei trei bărbați așezați de cealaltă parte a mesei nu-și dezvăluie ierarhia nici după înfățișare, nici după comportare. Chipurile lor, de pe care zîmbetul n-a dispărut nici pînă acum, devenind doar ceva mai nesigur, îl pun în încurcătură — nu pentru că l-ar impresiona, ci tocmai pentru că nu-l impresionează.

— Coniacul este un leac contra tracului — spune unul din ei și-i toarnă iarăși un pahar.

Și Teo bea, repetînd și acum cuvintele sale, devenite din ce în ce mai lipsite de sens :

— Nu trebuia să accept această sarcină.

Însă nici unul din cei de față nu-l mai ascultă, deoarece tocmai în momentul în care începe să vorbească, se deschide ușa și domnul care puțin mai devreme a venit în întîmpinarea sa și pe care îl cunoștea acum, împinge în urma unei doamne pe un bărbat înăuntru, în persoana căruia Teo îl recunoaște numaidecît pe Paul Schuster.

Și lucru ciudat. În timp ce de multă vreme nu mai exista nici o forță care să-l abată pe Teo de la grija principală a zilei, această forță o are acum întîlnirea sa cu persoana care este adevărata cauză a neplăcerilor sale. În clipa în care-l recunoaște pe Paul nu-și aduce aminte de cartea acestuia sau de referatul pe care peste cîteva minute va trebui să-l țină, ci de chipul fiicei sale, care nu se aseamănă deloc cu aceea fălcoasă a prietenului său din tinerețe.

Cît de bine am procedat noi, gîndește el, referindu-se la Irene și la el, că în urma explicațiilor pe care le-am avut între noi, n-am lăsat niciodată ca faptele biologice să devină o problemă în familia noastră.

14

„LĂMURIRI DESPRE... corelația dintre aceste fenomene... individuale le găsim în... auto...".

Zău ? În automobilul cui ? se întreabă ascultătorii mucaliți și mișcă din colțul gurii, pe cînd cei sensibili, mișcați de caracterul penibil al situației, stau cu ochii holbați la dușumea, iar cei aprigi, supraveghindu-l cu strictețe pe vorbitor, numără secundele de tăcere, care în nici un caz nu pot fi luate drept pauze, de vreme ce sînt completate cu mișcări ale brațelor, mîinilor, capului și mai ales ale ochilor, care în permanență caută masa cu

manuscrisul și, îndată ce l-au găsit, îl părăsesc iarăși, pentru a se opri undeva deasupra capetelor spectatorilor, la pereți și la tavan, la arcadele ferestrelor și la pervazuri, ca și cum ar fi de așteptat ca de aici sau de acolo să licărească următoarea frază, următorul cuvînt aducînd salvarea, eliberînd vorbitorul și auditorii de sub vraja tăcerii, înlăturînd încordarea și punînd capăt rînjetelor. Dar n-a licărit nici o literă, în schimb au licărit bliţurile fotografilor și reflectoarele oamenilor de la televiziune ; și totuși, vine și cuvîntul următor :

„...biografie" — rostit tare, clar, cu un ton normal, fără urme de oftaturi de ușurare sau sentimente de triumf, brațele i se liniștesc iarăși și ziariștii își pot nota din nou cîte ceva în blocnotesurile lor, care pînă-n cele din urmă se vor umple și seara nu vor sluji la altceva decît să distileze o știre de trei rînduri pentru ediția de dimineață.

„Orice autor exploatează literar eul său — dar rangul lui social este definit, între altele, de cantitatea pe care acesta o poate oferi pentru exploatare".

Teo Overbeck vorbește (nicicînd atît de curgător, cum s-ar putea citi aici) al doilea după amfitrion. Adjunctul ministrului a ales modul cel mai concis de a nu spune nimic, adică a tăcut. Cvartetul a cîntat la viori, șade acum aici, amenințător de aproape de vorbitor și simulează interesul, care la fotografi și la operatorii de imagine s-a și epuizat ; li se citește în ochi necazul care le-a fost pricinuit de ordinea desfășurării programului : dacă actul decernării premiului ar fi fost situat înaintea discursului, ar fi putut ajunge deja acasă.

Dintre grupurile ușor de distins ale publicului prezent în sală, cel alcătuit de ei este cel mai mic ; ei impresionează prin hainele de lucru și nepăsătoarea lor lipsă de ținută, deîndată ce se instalează liniștea, fiind mutați pe locurile din colț din față, în apropiere de ieșire, imediat lîngă rîndul cu costumele negre ale protipendadei, care după cît se pare nu a luat în seamă zbîrnîitul și zăngănitul aparatelor și urmărește cu cea mai gravă demnitate discursul elogios al lui Overbeck.

Grupul mijlociu al spectatorilor care nu fac parte din protipendadă, dar care se îmbracă mai ales după etichetă, cuprinde majoritatea femeilor și cea mai mare parte din cei interesați de literatură. Aici se rînjește, se încuviințează din cap, se șușotește pe furiș și, din cînd în cînd, se mai aruncă cîte o privire amenințătoare spre fundul sălii, unde studenții din ultimele rînduri fac zarvă.

„Asemenea unui impostor iscusit, autorul orientat autobiografic va lăsa în urma sa atîtea coloane ale amintirilor personale, cîte vor fi necesare sprijinirii palatului imaginației sale".

În privința referatului și a modului în care-l va expune, Teo s-a decis abia pe drumul de aproximativ trei metri pe care l-a parcurs de

la locul ocupat pînă atunci de el şi rîndul protipendadei pînă la locul rezervat vorbitorului. Şi-a pus în gînd să folosească, ce-i drept, lucrările pregătitoare privind partea autobiografică, însă numai ca o introducere care să înlesnească formarea unei păreri cît mai clare asupra cărţii lui Paul; şi s-a mai hotărît ca în timpul expunerii referatului său să-şi cheme în ajutor capul, mîinile şi ochii, nu însă şi picioarele. Prima parte a acestei hotărîri i-a fost dictată de conştiinţa sa, pe cînd cea de-a doua, de pantofii săi.

Statura vorbitorului nu este ascunsă, aşa cum spera, pînă la înălţimea pieptului, de o tribună închisă, ea se află în spatele unei mese cu picioare subţiri, care pe ale lui le expune privirilor — dacă acestea nu vor fi deviate în altă direcţie prin gesturile sale, pe care însă va trebui să le născocească asemenea frazelor, adeseori lungi, dar care spre propria-i uimire devin de fiecare dată desăvîrşite şi ireproşabile din punct de vedere gramatical.

„Aşadar, realitatea specială, trăită, concretă, nu poate fi decît numai amanta autorului; însă faţă de soţia sa, care are voie să se amestece în vorbă, să acorde permisiuni, să poruncească interdicţii, adevărul trebuie să fie al lui.

Nu-i priveşte niciodată pe ascultătorii săi în faţă, privirea sa trece pe deasupra capetelor lor, observă însă totuşi cum este întîmpinată cîte o frază, cum agitaţia nervoasă din sală se transformă cîteodată într-o bunăvoinţă prea exagerată şi dînd la o parte umplutura, îşi croieşte drum pînă la următoarea frază de acelaşi gen, trebuind însă în treacăt să născocească şi gesturi noi (de pildă, mîinile, ambele pînă atunci ascunse în buzunarele de la pantaloni, să le scoată şi să le repeadă brusc înainte, să suplinească cuvîntul care deocamdată mai lipseşte, prin agitarea ameninţătoare a degetului arătător), dar în timpul acesta el sondează în continuare terenul pe firul amintirilor pînă la nodul la care apare ramificaţia, celuilalt fir, firul principal, care-l conduce la cartea lui Paul!

„O carte poate impresiona numai prin sinceritatea ei totală; căci numai cînd autorul se identifică cu opera sa, numai atunci cititorul îşi poate însuşi ideile şi sentimentele acestuia".

La o frază ca aceasta simte deja nodul, însă nu poate găsi ramificaţia cea nouă şi trebuie aşadar să-şi continue drumul drept înainte pînă în infinitul unei introduceri, care încă de mult nu mai are caracterul de a fi aşa ceva. Dar ca s-o părăsească nu este în stare, cu toate că aude cum agitaţia din sală care, dealtfel nu porneşte de la Paul, devine din ce în ce mai mare. De mult a uitat să-i fie frică de faţa rotofeie a acestuia.

Din spate, de sus, din direcţia în care se găsesc studenţii provine zarva, tuşitul, scîrţîitul scaunelor, vorbele care abia dacă mai sînt înăbuşite, tropăitul uşor al picioarelor, care pot fi încă interpretate ca neintenţionate.

Trebuie să ajungă la obiect. Lovește cu pumnul în masă, dar nici asta nu-l ajută să desfacă nodul. Întinde mîna după paharul cu apă, bea, îl așază cu vehemență înapoi pe tavă, fără să-i dea însă drumul. Îi vine în minte, că rostind fraza aceea despre sinceritatea autorului se apropiase mult de punctul căutat : trebuie deci să încerce încă o dată, încearcă prin schimbarea denumirii de sinceritate în aceea de „a fi fără rușine“, îndrăzneala de a da frîu liber pornirilor exhibiționiste — și se sperie : de propria sa idee, care nu-i venise încă niciodată mai înainte și care lui i se pare nesigură, perfidă, de neiertat și pe care trebuie să și-o retragă chiar și în interesul tuturor adevărurilor neplăcute pe care mai tîrziu le va spune încă despre carte. Dar pentru retragerea ei sînt necesare alte căi ocolitoare, care pot duce la confuzii. Le cutreieră făcînd cîte o pauză, în timpul căreia intră în acțiune gesturile sale, pînă cînd spaima îl face să paralizeze ; un rîs, însă un rîs în hohote, nerușinat, teribil.

Pantofii !

Privește pentru prima oară la public, la fețele ironice și amuzate ale studenților, la cele plictisite ale fotografilor, întîlnește priviri compătimitoare. Nici chiar protipendada nu mai este atît de gravă ; frunți încruntate, indignări, șușoteli în spatele palmei. Însă nici o privire în jos, spre picioarele sale ! Ce spunea oare ? Shakespeare ? Cum a ajuns el la Shakespeare ? Și cum va putea ajunge de la

acesta înapoi la prezent și de aici la Paul Schuster ?

„Chiar dacă în cazul lui Shakespeare auto...“.

Pauza este umplută de rîsete. Tropăitul picioarelor devine mai zgomotos și pe toate le acoperă un sîsîit ușor, de origine necunoscută. Plutește în aer, se revarsă din pereți, coboară din tavan. Amfitrionul ridică mîna, pentru a atrage atenția sălii asupra sa, și după ce este observat, arată cu degetul la ceasul de la mînă. Vorbitorul își continuă discursul, uitîndu-se fugitiv la ceasul de mînă ; vorbește de aproape o oră, simte cum i se urcă sîngele la cap și știe că acum nu se mai pune problema de a ajunge la obiect, ci de a găsi doar calea care să ducă la capăt, însă știe de asemenea, că rana provocată în sufletul său de umilința rușinoasă nu se va vindeca niciodată, dar el vorbește mai departe, cuvintele sale pierzîndu-se în zarva care ia o amploare din ce în ce mai mare, nici nu mai încearcă să găsească o încheiere după conținutul dezbaterilor sale, se străduiește doar să afle punctul la care, trăgînd concluzii, să poată coborî vocea, însă nu-l găsește, se holbează la fețele oamenilor care, toți, absolut toți sînt dușmanii săi și privirea lui rămîne agățată de fața lui Paul, care nu exprimă nici o bucurie răutăcioasă, ci doar compătimire, iar el vorbește și iar vorbește, se repetă — și, deodată, tace, se oprește la mijlocul frazei, privind țintă la ușă, spre care, acum, este ațintită pri-

virea întregii săli, peste care s-a așternut tăcerea.

Ușa se deschisese încet, fără ca el sau ascultătorii din sală să fi băgat de seamă, și se trîntise la loc cu mult zgomot. În cadrul ei, arătînd mai atrăgătoare ca nicicînd, sta Irene, care părea foarte tînără cu pălăria cea nouă.

— Scuzați, rostește ea în mijlocul acestei tăceri, și-i zîmbește soțului de la tribună, fără să se simtă cît de puțin stingherită, dimpotrivă, ca omul care are dreptul să întîrzie, fără să fie măcar nevoită să-și ceară scuze pentru asta.

În vreme ce se îndreaptă spre primul rînd de scaune, borul pălăriei se balansează la fiecare pas, Liebscher se ridică de pe scaun, o salută, o prezintă în șoaptă amfitrionului, după care ea se așază și face soțului semn din cap, ca și cum ar vrea să spună : Așa, dragul meu, acum poți continua !"

Și el continuă. Nu în felul în care și-a propus Teo mult prea tardiv, dar merge. Irene n-a săvîrșit nici un miracol cu el, dar i-a oferit posibilitatea unui nou început. Cotitura pe care vroia s-o realizeze, de la general la particular, nu o găsește nici acum. Nu găsește decît un sfîrșit. Și pe acesta îl rostește clar, necrispat, fără gesturi, în fața unor ascultători atenți, care, apoi, amabili, îl și aplaudă, scurt.

Cînd amfitrionul, ținînd sub braț mapa din piele roșie cu actul de decernare a premiului, pășește înainte și spune ceva despre o expunere foarte interesantă, a cărei bogăție de probleme ar putea cu ușurință să-l facă pe unul care se entuziasmează pentru literatură să nu mai țină seama de planificarea timpului, Teo biruie grăbit cei aproximativ trei metri, foarte lungi pentru el, care-l despart de locul său aflat în rîndul din față. Mai are grija să-și împingă picioarele, pe cît posibil de mult, spre spate și să-i șoptească Irenei un cuvînt de salut la ureche. Apoi se scufundă într-o stare de epuizare intelectuală, în care pentru el nu mai rămîn perceptibile decît, singure, bătăile inimii sale.

15

DUPĂ CE SPECTATORII au părăsit casa, somitățile și colaboratorii se adună în încăperile amfitrionului pentru a sărbători evenimentul într-un cerc mai restrîns. Maestrul de ceremonii — pe care Teo nici cu cea mai mare bunăvoință nu-l mai poate recunoaște — i-a invitat în mod discret pe cei vizați, botezînd această reuniune de după solemnitate, *cocteil* în cerc intim. Micul cerc se compune din treizeci și cinci de bărbați și două femei, dacă se face abstracție de secretarele care servesc, băuturile fiind șampania și, în încheiere, cafeaua neagră — pînă la care, însă, se oferă o gustare abundentă, constînd din salam, fripturi reci, ouă, brînză și foarte puțină pîine. Bătrînii și cei de vîrstă mijlocie sînt stingheriți

în timpul savurării acestor bunătăţi pentru că trebuie să trăncănească stînd în picioare. Cei foarte bătrîni, cărora le stau la dispoziţie cîteva fotolii, trebuie şi aşa să se lipsească de asemenea desfătări.

Tocmai în direcţia lor rătăcesc privirile lui Paul Schuster, pe cînd stă împreună cu Ulla, Irene, Teo şi Liebscher. Bineînţeles se simte personajul central al acestei festivităţi, fiind însă nevoit să constate însă că nimeni nu simte la fel. Cu partea oficială a solemnităţii şi-au achitat recunoştinţa, şi nimeni nu se simte obligat la mai mult.

Primele cuvinte adresate de Paul Irenei, au fost un compliment care se voia sincer, dar care a impresionat-o prea puţin. Obişnuită cu căldura lui Teo, manierele mieroase ale lui Paul o lasă rece. Încearcă să o atragă într-o discuţie pe Ulla Schuster, dar eşuează. Sigur că da! Sigur că nu! — răspunde femeia şi dacă Irene îi pune o întrebare la care ar fi obligată să răspundă cu fraze întregi, îi vine Paul în ajutor. Cînd intervin pauze, situaţia o salvează Liebscher spunînd glume.

Primele cuvinte adresate de Paul lui Teo sună: „nu-ţi bate capul cu asta!“ — şi sînt rostite cu un ton, după care ar mai urma şi: băiete, bătrîne prieten!, sau ceva asemănător. Nici unul dintre cunoscuţii lui Teo nu este atît de lipsit de bun-simţ, încît să pomenească de nereuşita discursului, şi cînd pretenţiosul laureat nu se poate abţine, toată lumea îşi dă osteneala să încheie numaidecît cu tema asta.

Teo interpretează acest incident altfel. În tăcerea păstrată cu mult tact de cei mai mulţi, vede duşmănie, dar în purtarea fără jenă a lui Paul recunoaşte nişte gesturi amicale, care-i vor oferi prilejul unor explicaţii salvatoare, cu care şi începe imediat, pricinuind prin aceasta o nouă situaţie penibilă.

Îşi dă foarte curînd seama că nici Paul nu-l ascultă, interesul acestuia fiind concentrat în întregime asupra somităţilor. Doar soţia lui Paul îl priveşte cu atenţie, fără însă să scoată vreun cuvînt. Cu faţa îndreptată spre ea, el mai rosteşte cîteva fraze despre ghinionul său, după care se convinge că a rămas singur.

Irene îl lasă pe Liebscher să i-l prezinte pe amfitrion, sperînd ca lumina pe care ea o iradiază, să-l pună şi pe soţul ei într-o altă lumină.

— Un moment! — intervine Paul şi, împreună cu soţia, traversează încăperea şi se opreşte la grupul celor foarte vîrstnici, numai personalităţi de seamă, unde se poartă adecvat, cum era de aşteptat. Rîde cu poftă de orice remarcă amuzantă, nu pune pe nimeni în vreo situaţie jenantă făcînd afirmaţii politice cu mai multe înţelesuri, stă de vorbă fără să-l preocupe o problemă anume, dă dovadă de bunăcuviinţă şi manifestă interes ascultînd cu atenţie la frazele lor banale, dar pline de înţelepciune. O singură dată doar se trece în centrul atenţiei: anume, atunci cînd la runda de şampanie încalcă stilul accentuat neconvenţional al micii reuniuni şi rosteşte un toast prea lung, în care pomeneşte de stat, partid şi popor,

cărora literatura le-ar datora totul, determinîndu-i prin asta pe cei ce-l ascultau să facă nişte mutre pentru care Teo, făcînd aluzie la ele, ar putea să-i spună : nu-ţi bate capul cu asta, băiete !

Teo însă se gîndeşte la cu totul altceva, înainte de toate, la ceva care de fapt ajunge ca să-i umple, capul, anume la discursul său ghinionist asupra căruia încă nu poate reflecta, putînd doar să-l reconstituie. Într-un chin care reapare neîncetat, el continuă să vorbească înlăuntrul său, aude în continuare rîsetele, sîsîitul, tropăitul picioarelor, face legătura cu fiecare cuvînt pe care-l aude, cu fiecare privire care i se aruncă şi nu-şi poate imagina că asta va trece vreodată, că sufletul lui se va vindeca iarăşi, nu cunoaşte nici un leac — dar, de fapt, îşi şi aplică unul.

După cum se ştie, necazurile sporesc prin inactivitate şi scad cînd înfăptuieşti ceva. Şi Teo se vede silit să treacă la fapte : motivul îl constituie pantofii săi desperecheaţi şi petrecerea planificată de Irene la ei acasă, care acum prezintă şi pentru el importanţă.

Pentru a nu-şi expune picioarele cîmpului vizual al celorlalţi, se înghesuie în mijlocul unui grup şi de acolo îşi planifică cu calm drumurile pe care le are de făcut.

Urmează să-i ia de-o parte pe cei trecuţi pe lista musafirilor personali, pentru că nu poate de faţă cu alţii, pe care de asemenea îi cunoaşte, să formuleze invitaţii care nu-i privesc pe ei. Trebuie însă să acţioneze repede, întrucît pentru el a devenit limpede că reuniunea

va mai dura doar foarte puţin. Şampania s-a şi terminat. Secretarele au început deja să strîngă resturile de la gustări.

Importanţă prezintă în primul rînd laureatul şi soţia sa. Aceştia însă mai stau şi acum la masa celor foarte bătrîni, ea rîzînd şi nescoţînd o vorbă, el cu faţa transfigurată. Referirile la faptul că totul ar depinde de sîrguinţă, că totul ar atîrna de spiritul de observaţie, de legătura cu asprimile vieţii, de o concepţie solidă, le accepta ca pe nişte clarificări, iar întrebat fiind despre strămoşii săi în domeniul literaturii, el răspunde înşirînd un registru întreg cu înaintaşii săi spirituali, care se compune exact pe jumătate din nume ale persoanelor de faţă aflate în fotolii — un omagiu primit de unii cu un zîmbet binevoitor, iar de alţii cu unul sceptic.

În timp ce povestea seducătoare despre cariera unei ziariste, care pentru a-şi atinge scopul a trecut pe rînd prin mai multe paturi conjugale cunoscute în întregul ţinut, a făcut să rîdă grupul în care sta Teo, acesta străbate cu paşi grăbiţi terenul descoperit, îşi ţine picioarele la adăpostul mesei şi încrezîndu-se în surzenia moşnegilor, îşi adresează invitaţia şi primeşte drept răspuns o respectuoasă înclinare din cap din partea lui Paul iar din partea doamnei Ulla un „da, cu plăcere !", rostit cu glas tare.

Între timp discuţia Irenei cu amfitrionul a devenit foarte intimă. Ea îi trezeşte mila faţă de Teo, dar nu-l cruţă nici de reproşurile ei pline de afecţiune. Îl lămureşte pe acest domn,

ce pare să fie fermecat, și care o privește cu un zîmbet asupra moralității lui Teo, care ar putea fi taxată aproape asocială, și-i stoarce promisiunea că se va îngriji de el și de eventualele urmări ale insuccesului său de astăzi.

În timpul acesta, Teo a ajuns la grupul în care Liebscher nu numai că-și poate plasa întregul lui repertoriu de bancuri, ci și-l poate chiar lărgi.

Un dialog :

— Soțul meu s-a lăsat de fumat !

— Dar pentru asta se cere multă voință !

— Pe asta o și am !

Liebscher are succes. Un public afectat de sărbătorire este recunoscător pentru orice inițiativă ce se întreprinde pentru a-l face să rîdă.

În clipa cînd face o pauză, Teo îi șoptește invitația la ureche și vrea să treacă dincolo de domnișoara Hesse care, împreună cu colegii mai tineri se și afla în apropierea ușii. Liebscher însă îl ține de mînecă.

— Propunerea mea de compromis n-a fost gîndită tocmai așa.

— Poți să fii liniștit : n-am s-o pomenesc niciodată.

Cînd Teo se apropie, grupul din jurul domnișoarei Hesse devine tăcut, pentru ca imediat după aceea să se împrăștie cu repeziciune. Domnișoara Hesse are o privire tristă. Pînă și zîmbetul, care apare ca răsplată pentru invitația lui este dureros.

— N-ar fi mai bine dacă astăzi ați rămîne singur ?

— Nu, din contră — replică el, rugînd-o să-l aștepte afară, pe el și pe Irene.

Mai trebuia să-și ia rămas bun de la amfitrion, care tocmai îi săruta mîna Irenei și apoi o apucă pe aceea a lui Teo, pentru a o ține într-a lui mai mult decît era necesar, anunțîndu-l în acest timp despre o viitoare discuție concluzivă :

— Va trebui, desgiur, dacă n-aveți nimic împotrivă, să fie de o natură destul de principială.

— Ce oameni adorabili ! spune Irene, ajunsă pe scări. Eu m-am simțit foarte bine.

— Acolo unde ești unanim recunoscut — răspunde Teo, nu fără amărăciune — îți vine ușor să te simți bine.

16

ULTIMELE RAZE ale soarelui ce vrea să apună nimeresc prin ferestrele deschise ale camerei Corneliei pînă la mamă și fiică ; acestea își prezintă reciproc pălăriile în camera fetei. Se găsesc frumoase una pe alta, dar și străine și caraghioase. Rîd, se îmbrățișează — și, deodată, izbucnesc în plîns, fără cuvinte, vărsînd șiroaie de lacrimi. Însă tabloul înțelegerii pe care îl oferă induce în eroare. Ele plîng împreună, dar fiecare din alte motive.

Fiica își plînge iluziile de dragoste pierdute, propriile ei slăbiciuni, teama în fața unui viitor devenit nesigur — și de bucurie pentru întoarcerea acasă, care-i va dărui iarăși ceea ce pierduse : obișnuința. De-acum încolo, așa-și pune în gînd, vrea să vadă tot ceea ce va regăsi, ca și cum pe toate le-ar vedea pentru prima oară : această cameră, această grădină și această mamă totdeauna veselă, în fața căreia își poate deșerta sufletul, fără să fie obligată să povestească numaidecît despre întreaga dimensiune a nenorocirii îndurate. Lacrimile trec pe urmele nenorocirilor trecute, încep să spele resturile disperării, făcîndu-le apte să primească noul, care le și așteaptă. Petele umede de pe umărul mamei marchează un moment hotărîtor : sfîrșitul copilăriei. Și în lacrimile mamei există un amestec între bucurie și supărare. Acestora li se alătură teama. Bucuria se referă la schimbarea atît de neașteptată a fiicei, supărarea la soțul disperat, teama însă este pricinuită de Paul, care doar cu un singur cuvînt poate distruge fericirea calculată pe toată viața a unei familii.

Este fericită că poate însemna încă atît de mult pentru fiica ei. O ține în brațe pe cea mare și și-o dorește pe cea mică, micuță de tot. În vis se întoarce la timpul cînd ambele destine se suprapuneau formînd unul singur, cînd copilul depindea încă în întregime de ea, de dragostea ei, de grija ei, de laptele cu care l-a hrănit.

Faptul că acum drumurile lor se despart din ce în ce mai mult unul de altul, constituie unul

din motivele plînsului lor, un altul fiind amintirea timpului cînd amîndouă formau încă un singur trup. Acela a fost un timp al fricii și scîrbei.

Frică îi era în fața celor doi bărbați, scîrbă-i era de ea însăși. În timp ce copilul lui Paul se dezvolta în pîntecele ei, ea învăța să-l iubească pe Teo — și-l înșela, pentru a-i păstra copilului tatăl și ei înseși fericirea. Vomele care au chinuit-o luni de zile aveau cauze sufletești, nicidecum trupești. Bucuria tăcută a sarcinii, pe care multe femei o cunosc, i-a fost refuzată. De multe ori ura copilul din pîntecele ei, pentru că de dragul lui devenise o mincinoasă.

Pînă și o fericire de ani de zile poate oferi motivul pentru a vărsa lacrimi, cînd este clădită pe înșelăciune, care poate fi demascată din întîmplare, din neatenție sau din răzbunare.

— Este neapărată nevoie, ca noi, muieri proaste ce sîntem — zice ea, desprinzîndu-se de fiica ei — să ne descotorosim de lacrimile noastre, acum cînd avem musafiri și trebuie să fim mai frumoase ca de obicei ? Din fericire, există remedii pentru fețe plînse.

Irene organizează numai rareori sindrofii, dar se pricepe. Știe să aleagă și să combine în așa fel gustările și băuturile de pe masă, încît de fiecare dată cînd discuției îi lipsește subiectul, ele să-i poată lua locul cu ușurință. Știe să intervină la momentul oportun cu alcoolul, care dezleagă limbile, și, turnat pe jarul ce mocnește în taină, îl face să izbucnească în flăcări și nu intră în panică în timpul inevi-

tabilelor discuţii de lungă durată purtate pe seama bolilor, copiilor, tinichelelor, artei culinare şi autoturismelor, pentru că experienţa a învăţat-o că gazdele responsabile sînt mai puţin modeste decît musafirii lor, pe care lipsa de răspundere ajunge ea singură ca să-i bucure.

Pe lîngă aceasta, spre deosebire de Teo, ea nu se opune unor asemenea discuţii, pentru că ele permit o participare generală. Fiecare are cîte o boală, iar poveştile despre cîrpaci seamănă una cu alta la fel de mult ca şi conversaţiile amoroase, care se pot relua mereu şi mereu, fără să dea naştere la plictiseală. E drept că pune mai mult preţ pe conversaţiile despre oameni, bîrfelile — cum sînt denumite ele şi respinse fără motiv — noutăţi din alte case şi despre alte inimi, scene familiale; date personale — însă fără fapte ; istorioare despre cunoscuţi — însă fără problemele lor profesionale ; despre autori — însă nu şi despre operele acestora ; despre politicieni — însă fără politică. Ea este pe deplin dumirită în privinţa oamenilor ; discuţiile despre unele lucruri, despre probleme ştiinţifice, literare sau istorice ea le numeşte practicism îngust profesional şi este împotriva lor.

Pentru a preîntîmpina astfel de discuţii, se impune o planificare a locurilor, pe care Irene o face cu ajutorul unor bileţele de masă. Musafirii care de cele mai multe ori păşesc cu timiditate pragul uşii, se conformează fără proteste. Pe Krautwurst l-a aşezat între Teo şi domnişoara Hesse, pe profesorul Liebscher lîngă

doamna Krautwurst, iar ea personal şi-a ales locul între perechea jubiliară, între domnul şi doamna Schuster, pentru a împiedica în felul acesta formarea unei grupări fracţioniste intime, ceea ce ulterior s-a dovedit a fi inutil, fiindcă cei doi nu făceau nici o încercare să schimbe măcar o vorbă unul cu altul. Se pot oare înţelege şi fără cuvinte, sau n-au ce să-şi spună unul altuia ?

Paul participă la discuţia pe tema maşinilor. Nu se poate acomoda cu sistemul de schimbare a vitezelor de la noul tip de Wartburg. Datorită greutăţii sale renunţă la felia de tort şi explică raporturile sale de altădată cu cele de acum, oarecum dereglate, faţă de cafea.

— Dar budincă ?

— Nu-mi intră în casă !

— E adevărat ?

Taciturna doamnă Ulla se sperie ori de cîte ori este abordată. Are nişte ochi mari de copil, a căror umezeală permanentă le dă un aer înceţoşat, în spatele căruia se putea ascunde îngîndurarea sau deşertăciunea.

— Sigur că da ! — spune şi cade iarăşi în tăcerea ei, pînă cînd următoarea întrebare a Irenei o face să tresară din nou : „sigur că da ! Nu, da de unde ! Da, cum să nu !".

Sărmanul Paul, gîndeşte Irene. Dar acest gînd de compătimire nu-l priveşte pe bărbatul de lîngă ea, bine bărbierit şi îngrijorat din cauza greutăţii sale, ci pe celălalt Paul, pe acela al amintirilor ei. Nu se gîndeşte în acel moment, că suferinţele sînt aidoma unora din

fructele din țările meridionale, care devin dulci abia în urma unei depozitări mai îndelungate, astfel că după un șir de ani, suferințele și bucuriile abia dacă se mai deosebesc unele de altele. Acel Paul al ei era un Paul bărbos, și pe ăla îl compătimește, atunci cînd aude acel „sigur că da“ și vede genunchii aceia strînși minuțios aproape unul de altul și între ei, mîinile, cu palmele așezate întins una peste alta.

Deoarece acest Paul nou i se pare la fel de străin ca unul pe care nu l-a cunoscut niciodată, îi dispare și frica. Acesta face impresia unui bărbat căruia îi place mult prea mult prezentul, pentru ca să-i vină cheful de a scormoni în amintiri, care pentru ea ar putea deveni primejdioase.

Doamna Krautwurst vrea să afle de la vecinul ei, profesorul Liebscher, dacă este un dram de adevăr în zvonul că ar exista o legătură între creșterea poftei de mîncare și sexualitate. Acesta este însă supărat că a acceptat să vină aici, se arată plictisit, și după ce saltă mai întîi din umeri, spune că n-ar fi psiholog ; dar, măsurînd mai îndeaproape persoana care i-a adresat întrebarea, lucru care acesteia nu-i displace deloc, devine mai vioi, se apleacă spre ea și-i șoptește ceva la ureche făcînd-o să rîdă.

Singurul care se distrează într-adevăr, chiar de la început, este Krautwurst, și Irene îi este recunoscătoare pentru asta. Prin afirmațiile sale provocatoare acesta reușește să încingă niște discuții aprinse despre detergenți, scutece

de hîrtie, reguli de depășire în circulația autovehiculelor și încheind cu povestea îngrozitoare despre un cîrpaci motorizat, care în urma unui consum excesiv de usturoi provoacă prăbușirea bucătăriei unei grădinițe de copii, concentrează toate temele într-una singură. Din păcate, nu poate prinde pentru isprava sa nici măcar o singură privire binevoitoare din partea soției sale. Ca atare, zelul lui se răcește, oftează resemnat, se reazămă cu spatele de spătarul scaunului, își aprinde o țigară, cu mîinile tremurînde și iată că-și mai adună o dată forțele adresîndu-se compătimitor domnișoarei Hesse, pentru a o întreba, dacă o doare ceva.

— Nu, nu ! — minte aceasta grăbită, străduindu-se să nu mai privească țintă la ușa după care a dispărut Teo, și chibzuiește în continuare la ce ar putea să-i spună spre a-l consola.

17

BIRT NU A aparținut niciodată acelei categorii de oameni bătrîni, care iau în nume de rău celor mai tineri că au cu totul altfel de păreri despre viață decît el. Atîta timp cît era încă activ politic și profesional, a încercat în limitele posibilului să se schimbe odată cu noile generații. De cînd boala îl ține legat de casă și de grădină, tinerii lui subchiriași au devenit pentru el cea mai importantă legătură cu lumea, bineînțeles cu acea parte din lume, în

care el nu se descurcă prea bine, deoarece lumea lui a fost de o viață întreagă industria.

Dar și acolo încă, chiar dacă numai la începuturi, studierea l-a făcut să fie cuprins de o stare de indispoziție, pentru ca pe parcursul timpului (legat poate de creșterea nivelului de trai) raporturile sale cu alți oameni să-și piardă vigoarea revoluționară inițială ; el a devenit mai civilizat, mai cultivat — cum spun unii — mai rigid, mai civic — cum numește el asta. După părerea sa, înstrăinarea dintre oameni a devenit mai accentuată, iar posibilitatea de a-și spune unul altuia în mod deschis părerea, mai mică, întrucît a devenit necesară luarea unui avînt din ce în ce mai mare pentru a străpunge pereții de carton ai convențiilor. Acest lucru îl îngrijorează, deoarece vede în el mai mult decît o simplă problemă a regulilor de purtare în societate, și anume tendința spre izolare. Tocmai de aceea îl bucură foarte mult faptul că în seara asta începe să vadă că se poate și altfel.

Șade în bucătărie și bea un coniac cu Teo. Faptul că familia Overbeck îl invită și pe el ori de cîte ori are musafiri, a devenit după scurgerea anilor un lucru la fel de firesc ca și ajutorul său la bucătărie, oferit în asemenea ocazii. Se face așadar util, pînă-n clipa cînd apare Teo și-l îndeamnă la băutură.

Coborîrea din atmosfera rarefiată de pe culmile academice în mijlocul aburilor din bucătărie îi face bine lui Teo. Aici, sîsîitul, tropăitul picioarelor și rîsetele devin mai slab

perceptibile în capul lui Teo, fără însă să dispară definitiv, nici chiar atunci cînd îl lămurește pe Birt asupra musafirilor săi, știind să spună ceva amuzant despre fiecare din ei, cu excepția lui Paul, tovarășul impunător — cum îl numește Birt. Trebuie să se intereseze despre ăsta și află imediat de la Teo că este prietenul lui, dacă, desigur, după șaptesprezece ani mai are nevoie să-l numească astfel ; căci abia dacă-l mai recunoști, nici nu știi măcar cum să te porți cu el. La început exista teama ca nu cumva vechile probleme care au dus cîndva la dezbinarea lor să iasă iarăși la suprafață, dar acum se întîmplă ca și cu norii de furtună, care de departe par să fie negri însă deasupra ta nu sînt decît cenușii. Nu se știe însă dacă totuși fulgerele n-au să vină.

Pînă aici a ajuns Teo cu lămuririle sale, cînd se deschide ușa și tovarășul cu statura impunătoare în persoană bagă capul prin crăpătură, pentru a se convinge dacă acesta este locul pe care-l caută, adică toaleta.

O situație penibilă, consideră Birt, dar se bucură imediat cînd își dă seama că Teo înlătură posibilitatea apariției neplăcutei scene, spunînd :

— Intră, tocmai vorbeam despre tine — și arătîndu-i cu mîna un loc pe lada de cărbuni, își continuă relatările, purtîndu-se cu persoana acum de față deloc mai puțin îngăduitor ca mai înainte, ba chiar mai aspru.

Odinioară el a fost un artist — zice Teo — așa cum și-l închipuie persoanele care frec-

ventează sălile de cinema : bărbos, calic, jerpelit, flămînd și de toate nemulțumit. Grav ! Dar, totuși, bine dintr-un singur punct de vedere : anume, că era nemulțumit pînă și de el însuși, ceea ce este un semn de recunoaștere al talentului ; recunoști măreția în operele altora și mărginirea din ale tale proprii, disprețuiești pe acela care ești tu însuți, pentru că dispui de suficientă tărie și fantezie, ca să-ți poți imagina cum ar trebui să fii, cum ai putea să fii. Și asta te mînă înainte, îți dă pinteni, dar te și doare, așa cum sînt dealtfel durerile provocate de pinteni. Asta te face să sîngerezi, iar sîngerările nu mai încetează, fiindcă nu încetează agitația. Nu încetează nici încordarea forțelor tale, pentru că gonești mereu înainte, mînat de propriii-ți pinteni, către o țintă la care n-ai să ajungi niciodată, la care nici n-ai voie să ajungi vreodată, tocmai pentru a nu ajunge la starea de liniște ; căci starea de liniște, satisfacția sufletească, lipsa de durere constituie moartea talentului. Poți învăța cum se scrie frumos, dar nu poți învăța cum se recunoaște ceea ce este decisiv, asta trăiești, asta ești tu însuți, și tocmai deciziile pe care le iei în decursul vieții sînt totodată și decizii asupra cărților pe care le vei scrie.

Teo nu mai șade de mult la masă. Umblă agale, de la ușă la frigider, de la frigider înapoi la ușă, încoace și încolo, încolo și încoace, pe lîngă Birt, care stă la fereastră, uimit de expunerea care nu-i mai este adresată lui, lucru de care Teo își dă seama abia acum, observînd uimirea lui Birt, dar își continuă umbletul trecînd prin fața lui Paul, care șade neclintit pe locul ce i-a fost indicat și pare să numere desenele de pe pardoseală.

Abia acum își dă seama Teo cît de însuflețitor, de convingător și fără a face măcar pauze vorbește el aici, în bucătărie, în fața unui om care-l admiră, eventual îl și înțelege și în fața celuilalt, căruia propriu-zis îi este adresată expunerea sa. Aici, în acest cadru, își poate intensifica vocea făcînd-o să devină sonoră, aici apucă numaidecît nodul, găsește fără dificultate pasajul de trecere de la autor la carte, aici își poate exprima părerea despre ea folosind fraze clare, ușor de înțeles, aici, în această bucătărie, stăpînită de ironia îndreptată împotriva lui însuși, cuprinsă și de disperare, dar și eclipsată uneori de speranța că, datorită prezenței persoanei principale în cauză, discursul din bucătărie ar putea anula eșecul său din fața publicului.

Însă chiar în timpul cînd încă vorbea, se lămurește asupra laturii înșelătoare a acestei speranțe, și expunerea sa — fapt remarcat numai de el — nu se mai referă la o carte, ci la o viață : viața lui, comportarea lui, eșecurile, răspunderile, curajul, cinstea și demnitatea fiind niște cuvinte care, ce-i drept, nu sînt pronunțate în mod direct, dar vibrează împreună cu toți ascultătorii în acele fraze inteligibile și limpezi, cu care el, exagerînd premeditat, numește cartea lui Schuster ca fiind a unui talent greșit călăuzit, talent care, repetă, de multe ori,

folosind o formă artistică, ceea ce de fapt s-a mai spus, ilustrînd în culori frumoase schițe elaborate în prealabil și pentru care limitele de orice fel înseamnă mai mult decît datoria autorului, în loc să nu se sinchisească de ele, deoarece sarcina lui nu constă în a ilustra ceea ce este deja cunoscut, ci în a descoperi necunoscutul, noul. Căci acela care consideră drept țel suprem extinderea tuturor posibilităților umane, nu poate tolera strîmtorarea acestora, chiar dacă ele au fost stabilite prin convenții.

Umblă și vorbește, vocea devenindu-i mai sigură, mai tare, expunerea mai rapidă. Însă atunci cînd după o pauză bine chibzuită a vrut să tragă concluziile, Birt scoase un țipăt de spaimă :

— Dumnezeule, pantofii !

Este un țipăt de groază, dar nu numai atît. El conține și o explozie de bucurie, o fracțiune infimă doar, însă totuși perceptibilă pentru un auz care pretutindeni se așteaptă la batjocură și bucurie răutăcioasă, ambele părînd a putea fi citite și pe fața lui Schuster.

La început, Birt a fost îngrozit de descoperirea făcută, însă cînd observă că Schuster nu-i împărtășea groaza, iar Teo începe să rîdă, groaza lui mijloci apariția simțului pentru partea comică a nenorocirii și începu și el să rîdă împreună cu ei, pînă cînd băgă de seamă că acest rîs, care devenea din ce în ce mai zgomotos și care-i zguduia lui Teo tot corpul, nu mai era de fapt un rîs obișnuit, ci un rîs isteric, un țipăt.

Rîsul acesta s-a auzit în toată casa : în camera pentru copii, unde buzele Corneliei simt pentru prima oară rujul, și în camera de zi unde musafirii speriați amuțesc, Irene se ridică brusc și aleargă afară.

Teo n-a băut decît puțin, se simte însă la fel ca unul care fiind beat vrea să asigure pe oricine că nu este. Rîde și rîde, vede teama de pe chipul Irenei, care-l încurajează să rîdă și mai tare, se bucură de ecoul rîsului său și deodată se oprește, cînd Irene îi astupă gura cu mîna.

— Cam așa trebuie că începe nebunia — îi spune el încet, și se așteaptă ca sîsîitul să înceapă din nou.

Dar nu mai începe, pentru că i se cere să fie atent la altceva. Birt consideră anume momentul drept oportun să le povestească părinților despre nenorocirea fiicei lor.

— Din povestea Corneliei cu facultatea de filozofie nu va ieși nimic, spune el, ridică din umeri, dînd să se înțeleagă neputința sa în acest caz și urmărește îngrijorat reacția Irenei.

— Va să zică asta era — zice aceasta și doar atît, fără să se vaite cîtuși de puțin.

Teo nu scoate nici un cuvînt, dă doar din cap în direcția în care stau Irene, Birt și Schuster și se duce numaidecît dincolo, în camera Corneliei. Cînd se apropie de ea și-și așază mîna pe părul ei, fiică-sa tocmai se farda, treabă pe care o continuă și în prezența sa.

— A trăncănit Birt? întrebă ea, punînd mîna pe creionul dermatograf.

— Da, răspunde el, rămînînd apoi mult timp tăcut.

Pentru dragostea părinților față de copiii lor ar trebui să existe un alt cuvînt — se gîndește, fiindcă ea este altfel: mai pură, mai dezinteresată. Dacă mai scade cînd copiii s-au făcut mai mari, cînd în definitiv nu mai sînt copii? Acesta de aici, din fața lui, este tocmai pe punctul de a-și exterioriza dezvoltarea interioară.

— Înțelegerea este, cu siguranță, unul din acele cuvinte pe care le urăști — îi zise el, și o mîngîie pe păr. Însă eu nu găsesc altul mai bun. Întrucît nu toată lumea poate urma o facultate, tu trebuie să înveți să înțelegi că acest drept nu-l au decît cei mai buni.

— E mai ușor să înțeleg acest lucru. Dar cum să fac, ca să mă conving pe mine însămi că nu fac parte din categoria celor mai buni?

— Drept criteriu provizoriu eu aș lua în considerare și clasificarea după mediile obținute la examenul de absolvire, altul mai bun, nici eu nu cunosc. Dar tu?

— Va să zică, tu tot mai ești convins că aș fi bună pentru studiul filozofiei? întrebă ea și întinde mîna după tratatul lui Eyliner.

— Da.

— Și de ce nu vrei să pui în funcțiune relațiile tale? Dacă nu de dragul fiicei tale, fă-o măcar din respect pentru dreptate.

— Cam supraapreciezi influența mea.

— Nici măcar pe aceea puțină pe care o ai, nici pe ea n-o utilizezi.

— Unei fete care vrea să studieze filozofia, deci și etica, nu cred că mai este cazul să-i explic motivele mele.

— Poate crezi și tu, la fel ca bătrînul Birt, că la noi nu există aranjamente de genul ăsta?

— Eu cred că ar fi mai bine dacă ele n-ar exista.

— Și pentru că am ca tată un moralist, nu-mi rămîne așadar nimic altceva decît resemnarea.

— Nu resemnarea, ci înțelegerea — chiar și a faptului că ai săvîrșit ceva greșit. Tu ai avut, la fel ca oricare altul, toate posibilitățile, și le-ai pierdut, dar încă nu pentru totdeauna. Poți încerca iar și iar. Doar pentru tine totul abia începe. Dacă ai convingerea că ești persoana potrivită, îi vei putea convinge și pe ceilalți. Fii încăpățînată și nu-i lăsa în pace. Fii încăpățînată și față de tine însăți. Cînd ești sigură de tine, nu există nici un motiv pentru resemnare.

Fardatul s-a terminat. Cornelia se scoală de pe scaun, își pune brațele în jurul gîtului lui Teo și-și freacă obrazul de al lui.

— E ridicol — spune ea, peste umerii lui — să spui așa ceva. Tocmai tu, și tocmai astăzi!

— N-ai decît să rîzi — zice el, și se întreabă și acum, ca de atîtea ori în toți acești ani, dacă ar iubi-o tot așa de mult dacă ar fi băiat. Rîd și eu cu tine de bătrînul nesigur,

care predică însă siguranța. Dar avertizarea cea mai impresionantă față de pericolul gheții o poate da acela care se află pe ea tocmai în clipa cînd aceasta a crăpat sub el. Mă cunoști ca moralist, însă învățătura pe care am tras-o azi este mai mult de natură practică. Poți face bine numai după ce te-ai convins că merită, iar așa-numita cale de mijloc este de multe ori una sumbră, care sfîrșește în prăpăstii. Dar acum du-te, și arată-te mulțimii curioase. Iar eu am să mă odihnesc aici, la tine — să-mi schimb și pantofii.

18

ÎN MOMENTUL de față sînt probabil singura persoană normală în această familie — gîndește Irene, cînd o vede pe Cornelia intrînd în cameră.

Tulburați de accesul de rîs al lui Teo, din mintea musafirilor a dispărut orice subiect de conversație. Toți privesc ușa cînd aceasta se deschide, și devin astfel martori la apariția în ținută de gală a Corneliei. Nimeni, în afară de stăpîna casei, nu se gîndește în acel moment la vreo anomalie, și chiar și la Irene teama de aceasta se asociază cu admirația. Se sperie de schimbarea petrecută cu fiica ei, se bucură însă că direcția în care aceasta s-a făcut este cea dorită de ea, este gata să o admire și totuși nu scapă de sentimentul de spaimă, pentru că pare să existe o prea mare asemănare cu rîsul exasperant al lui Teo.

Cornelia arată bine. Din copilul acela nefericit a ieșit o domnișoară curățică și nostimă, sigură de sine, sigură de priza ei asupra bărbaților înainte de toate, fiindcă aceștia nu doar admiră, ci și doresc totodată. Se pare că predicile despre frumusețe ținute fetei de către mama ei ore în șir au fost înțelese, ba, mai mult, aceasta face impresia că a descoperit secretul dichisitului feminin, pe care mama ei nu l-a trădat niciodată. Anume, că ceea ce este demn de dorit, va fi dorit de două ori mai mult dacă provocarea dorinței va fi clară. Prin urmare, nu se dorește numai ceea ce este arătat, ci mai ales ce dorește pentru că este arătat.

Și Cornelia are multe de arătat. Nu numai pentru faptul că rochia ei de un albastru deschis este croită din foarte puțin material și a stat nefolosită mai bine de un an, timp în care fata a crescut în înălțime și proporții, ci și pentru că este fardată frumos, atrăgînd astfel atenția asupra ochilor și buzelor ei, care acum nu mai sînt încordate și meditative, ci desprinse, devenind mai pline și poate de teama că vopseaua grasă cu care nu este obișnuită i le-ar putea lipi, lăsînd să i se vadă dinții.

Ceea ce nu arată este coafura ei (imposibil de aranjat într-o singură oră). Pe aceasta o ascunde pălăria modernă, care conferă înfățișării ei o ultimă notă de perfecțiune, desăvîrșind un farmec căruia nu-i mai rezistă nimeni, absolut nimeni, nici măcar domnul

Krautwurst, care are nevoie de cîteva secunde de uimire absentă, înainte de a se orienta, — pentru a nu face ceva greşit — după reacţia soţiei sale. Aceasta însă nu este mai puţin entuziasmată decît el însuşi, şi tot minunîndu-se îşi ţine capul înclinat într-o parte, şi fiindcă acolo se află umărul profesorului Liebscher, şi-l reazămă de el. Domnişoara Hesse pare şi mai îngîndurată decît înainte ; întrucît gîndurile ei sînt permanent preocupate de tată, la fiică este în căutarea asemănărilor. Faţa doamnei Schuster pierde orice formă de timiditate. Zîmbeşte, şi, fără a se sinchisi de soţul ei, spune :

— Ah !

Însă lui Paul nu-i acordă nici o atenţie. Treaba asta rămîne în seama Irenei, căreia-i este suficientă o privire pentru a-şi da seama că aici va fi nevoie de intervenţia ei. După această privire anume, ea îl recunoaşte pentru prima oară pe adevăratul Paul, pe acel Paul de altădată, ceea ce va să zică : în acest Paul de acum, îmbătrînit şi schimbat, ea îl recunoaşte pe acela de odinioară. Căci la fel cum el o priveşte acum pe fiica ei, tot aşa o privea odinioară bărbatul pe ea. Şa asta o înspăimîntă.

— Îmi daţi voie să vă prezint : domnişoara mea ! — se adresează ea oaspeţilor, străduindu-se ca vocea să-i sune cît mai teatral, vrînd prin asta să dea dovadă că este gata ca împreună cu ceilalţi de faţă să considere apariţia Corneliei drept caraghioasă, că nu va avea

nimic împotrivă dacă se va rîde de şcolăriţa asta împopoţonată, care apare cu pălărie la petrecerea organizată în propria-i casă, că n-au decît să rîdă şi de ea, mama cea mîndră, care-şi prezintă copilul de parcă n-ar şti că în afara soţilor Schuster, toţi ceilalţi o cunosc.

Nu rîde însă nimeni. Toată lumea admiră şi nu face din asta un secret faţă de persoana admirată, care zîmbeşte constant şi păstrează acest zîmbet chiar şi după ce s-a aşezat iar Irene serveşte băutura. Este un zîmbet care impresionează asemenea unui fard, un zîmbet universal, care se adresează tuturor în acelaşi timp tuturor şi prin asta, în realitate, nimănui, un zîmbet ce nu poate fi dăruit nimănui, deoarece aparţine numai feţei fără să dispară nici chiar în timpul vorbirii, el neexprimînd ceea ce se petrece înlăuntrul fiinţei, făurit mai curînd cu scopul de a ţine ascunse toate aceste lucruri.

Doar un singur lucru o nelinişteşte pe Irene mai mult decît acest zîmbet : privirea pe care Paul i-o aruncă cîteodată Corneliei, fără să atragă atenţia cum crede el, serios, nu cercetător, nu analitic, nici măcar rîvnitor. S-a aşezat în aşa fel încît treaba asta îi reuşeşte fără efort : nu alături de ea, ci faţă în faţă cu ea. Nu i se adresează mai des decît ceilalţi, participă la şueta generală, răspunde cînd este întrebat, binevoitor şi lămurit ca-ntotdeauna, este amabil cu toate femeile de faţă, pînă şi cu soţia sa — exceptînd secundele în care este absorbit de priveliştea ce i-o oferă Cornelia. Se

întîmplă uneori să-l privească și ea, și Irene este surprinsă de cît de îndelung poate să țină piept privirii lui.

Aparent, Irene rămîne liniștită, în sufletul ei însă intră în panică. Ceea ce începe aici, în fața ochilor ei, poate însemna sfîrșitul tainei păzită de ea atîția ani, începutul unei catastrofe pentru toți cei interesați, începutul sfîrșitului fericirii ei, atît de bine apărată pînă acum.

Irene se așază în fața lui Paul în așa fel încît atunci cînd vrea să vorbească cu ea, să se întoarcă cu spatele spre Cornelia. Își dă osteneala să găsească un ton cît mai intim, care îi reușește însă uimitor de prost. Vrea să-i distragă atenția de la fiică, să-l atragă în altă direcție, spre ea, dacă e cu putință (însă renunță la acest gînd la fel de repede cum i-a și venit), spre o temă care-l poate captiva. Știe două dintre acestea : munca sa și satul lui natal. Și pentru că la prima se pricepe prea puțin, o alege pe a doua.

El se întoarce spre ea, o ascultă, se face că este atent, dă dovadă că este manierat, însă ochii îi trădează nerăbdarea care nu-i dispare decît atunci cînd trebuie să se întoarcă din cauza scrumierei, ceea ce de fiecare dată durează mult.

— Cum mai arată acum totul acolo, nu știu — spune el. N-am mai fost de multă vreme. Dacă-ți face plăcere, putem merge o dată, cu mașina. Poate-i interesează și pe Teo și pe fiică-ta.

Și el folosește acest prilej favorabil ca să-i întoarcă spatele, să se aplece înainte și cu glasul lui domol, afectuos, doar puțin condescendent, special pentru femei și copii, pe care nu-l mai folosește acum față de Irene, s-o întrebe pe fiică dacă n-ar avea chef de o plimbare la țară, într-o duminică, poate chiar în cea următoare, în caz că vremea rămîne la fel de bună ca astăzi, ca acum, seara, vreme de care ar trebui să profite puțin — afară, în grădină.

Și fără să aștepte asentimentul cuiva se ridică de pe scaun, și cu o mișcare din cap în semn de scuză față de Irene, se îndreaptă spre ușa cu geam, o deschide și după ce-i mai aruncă o privire Corneliei, iese în grădină.

— Ar fi un gest amabil din partea ta, Cornelia, dacă te-ai duce și ai vedea puțin de taică-tău — îi zice repede Irene, cînd constată că și fiica are de gînd să se scoale. Și atunci în locul acesteia, iese ea pe terasă, unde Paul face eforturi să nu i se observe decepția. În drum spre terasă, ea poartă — în gînd — următorul dialog cu el :

Ea : Las-o, te rog, pe Cornelia în pace !

El : De ce mă crezi capabil ? Ar putea să fie fiica mea !

Ea : Chiar este fiica ta !

Cu glas tare, însă, vorbește despre senzația ciudată pe care o ai, în fața unei revederi după atîția ani. Și el îi confirmă părerea, fiind la fel de nesincer ca și ea.

Căci despre senzații de natura asta nici nu poate fi vorba aici — nici la el, nici la ea. Fiecare dintre ei știe că omul de lîngă el a fost cîndva acela pe care l-a iubit ; dar, așa cum este el în momentul de față, nu mai are nimic de-a face cu paradisul și infernul amintirilor. Tocmai asta o încurcă acum cînd este în căutare de cuvinte. Fiindcă despre prezent, care pentru amîndoi se numește Cornelia, n-au de gînd să vorbească.

— Ești fericit ? — îl întreabă în cele din urmă Irene, pentru că are senzația că în situația lor se cuvine să pună o asemenea întrebare. Prin aceasta, ea urmărește să rămînă în apropierea problemei care o preocupă, vrea deci să afle cîte ceva despre soția și căsnicia lui. În răspunsul său el se referă însă la premiul literar și-i dă să înțeleagă că și cu ăsta i se întîmplă la fel ca și cu oricare altă bucurie — care, după cum se știe, este mare cît o aștepți, pentru ca apoi să se dilueze în nimic.

— Și în căsnicia ta ?

— Poate aceasta să aibă ceva comun cu fericirea ?

— La mine, da.

— Da, în amintiri — zice el, însoțindu-și cuvintele cu gesturi largi. Sărmanele flori de cîmp rămase împrăștiate prin iarbă, se strîng întotdeauna într-o suprafață multicoloră.

Totul nu este decît vorbărie și teatru — se gîndește Irene. Un bilanț cinic al unui egoist nemulțumit, care, decepționat de faptul că lumea nu cade la picioarele sale își descarcă nervii prin filozofări banale. Pe ea nu poate s-o convingă că fericirea nu ar fi posibilă nici chiar în această zi în care fericirea ei amenință să se prăbușească, cînd totul a devenit nesigur și fiecare a căutat să se îndepărteze de celălalt.

— Dacă cu tine lucrurile stau într-adevăr așa, trebuie să te compătimesc, spune ea. Și gîndește : să fie oare adevărat că abia azi s-a schimbat totul, sau abia azi a învățat ea să vadă totul altfel ?

Pînă acum lucrurile stăteau astfel : exista un punct central, bine fixat, și care forma nucleul fericirii, comunității, și siguranței : familia. De acolo pornea totul, într-acolo se întorcea totul, lui îi slujea totul, și școala și munca. Indiferent de ce se petrecea în afara lui, nucleul rămînea neatins. Zilnic plecau de aici trei oameni, pentru a se afirma independent unul de celălalt în public, și a aduce seara roadele acasă.

Astăzi totul arăta altfel : fiica a trecut prin emoții pe care în parte le-a ascuns părinților. Tatăl a dezvăluit că era legat mai puternic de exteriorul nucleului decît de interiorul lui, fiind gata să se sacrifice pe sine însuși și siguranța familiei sale problemelor sale profesionale. Mama a făcut cunoștință cu încrederea și îndoiala și deasupra tuturor plana amenințarea că minciunile de odinioară ar putea să fie demascate. Nucleul s-a dovedit fragil. Poate că punctul central nici nu mai era unul ca atare.

— Paul, unde ești ? strigă Ulla Schuster. Stătea în ușă, și cu ochii orbiți de lumina puter-

nică a becului, nu-i poate vedea imediat pe cei doi.

— Ce s-a întîmplat ?

— Parcă-mi cereai să rămîn mereu prin preajma ta ?

— Dar acum nu mai este cazul ! se irită Paul, încercînd zadarnic să-şi potolească tonul aspru de stăpîn al casei.

— Trebuie să văd de Teo, spune Irene şi trece în camera de zi, unde profesorul Liebscher îşi testează cu succes bancurile, intră dincolo de camera Corneliei, unde avea să mai audă cuvintele de încheiere cu care Teo îşi rezuma poveţele zilei pentru fiica sa :

— Prin vicleşug nu poţi dobîndi o adevărată concordanţă cu societatea. Tu nu poţi oferi decît ceea ce ai : eul tău cu efecte schimbătoare, el însuşi fiind nestatornic.

Irene găseşte în aceste cuvinte confirmarea noii ei perspective. De mult are o rivală, pe care pînă acum credea că nu trebuie să o ia în consideraţie, dar faţă de care acum a devenit neputincioasă, fiind nevoită să-şi organizeze viaţa în funcţie de aceasta : munca lui Teo.

— Gîndiţi-vă la musafirii noştri ! intervine ea.

La braţ cu fiica ei intră în camera de zi, şi-l fericeşte pe domnul Birt cu un zîmbet destinat exclusiv lui. Krautwurst încearcă să-l lămurească pe Liebscher, necăjit de zîmbetul Irenei, cum deosebeşte el poanta autentică de cea neautentică a unei glume. Tace însă imediat, cînd observă că faţa soţiei sale trădează nemulţu-

mire. Ulla Schuster deşartă scrumierele arhipline. Paul stă în pragul uşii cu geam şi întreabă dacă ar avea careva chef să-l întovărăşească într-o plimbare prin grădină.

— Eu ! — strigă Cornelia.

19

TRĂNCĂNEŞTE ca o mierlă, la cîntat însă nu se pricepe — gîndeşte Irene, făcînd aluzie la Ulla Schuster care profitînd de absenţa soţului ei, îşi satisface acum pofta de vorbă, adunată de-a lungul orelor. Irene nu se apără în faţa acestui şuvoi de sfaturi şi întîmplări de gospodină, ba o ascultă numai pe jumătate, deoarece curiozitatea ei privind căsnicia lui Paul la începuturile ei este încă prezentă. În interiorul ei este concentrat acum în mare parte asupra temei principale, care preocupă pe cei de faţă sau, mai exact, asupra speranţei ei în terminarea cît mai grabnică a sindrofiei. Ea ar vrea anume să-i îndemne pe toţi la o plimbare nocturnă prin grădină, pentru a nu-i mai lăsa singuri pe Paul şi Cornelia.

— De ce oare n-o fi vrînd Paul să aibe copii ? întrebă doamna Schuster, în treacăt. Dumneata îl cunoşti doar mai de mult.

— Pentru că nu-i în stare s-o scoată la capăt nici măcar cu el însuşi — răspunde Irene. Dumneata ai vrea ?

— Da, şi-i voi avea ! zice Ulla Schuster, cu o vehemenţă surprinzătoare.

— Şi de ce ?

— Poate de teama singurătăţii de mai tîrziu.

Irene stă cu ea, cu paharul în mînă, lîngă uşa de la terasă, care lasă să intre aerul de mai şi să iasă cel îmbîcsit de fum şi-i permite să-şi arunce privirile în grădină. Din păcate, nu poate să vadă mai mult decît o porţiune iluminată dintr-o alee şi schelete de pomi, pe coastele cărora se caţără încet un con subţire de lună. Referitor la subiectul zilei n-are decît puţine de spus, fiindcă-i place într-adevăr să-şi însuşească părerile lui Teo, însă nu-i place să le difuzeze ca fiind ale ei. Puţinul însă ce l-ar putea spune îl priveşte numai pe Teo personal, şi preferă să i-l spună între patru ochi, pentru că ştie că bărbaţilor le vine greu să accepte sfaturile pe care le capătă de la soţiile lor în public.

Discuţia se desfăşoară într-un cerc larg pe tema conferirii premiului, a cărţii lui Paul, a hotărîrii juriului, a discursului lui Teo, a literaturii, cu un cuvînt a politicii, a psihologiei. Factorii determinanţi ai discuţiei sînt Liebscher şi Overbeck. Irene ascultă şi tace. La toate forajele în adîncuri şi zborurile spre mari înălţimi, ea rămîne la sol. Tocmai asta este ciudăţenia la ea : asemenea unui peşte mare, care-şi petrece toată viaţa în apă sărată, fără să devină el însuşi sărat, ea trăieşte de aproape două decenii în mijlocul unor oameni de ştiinţă analişti şi teoreticieni, fără ca aceasta să lase urme la ea. Se pare că instinctul o fereşte de tentaţia de a vrea să imite ceva ce nu ar putea face

decît pe jumătate. Prin faptul că se declară satisfăcută cu ceea ce este, rămîne în felul ei desăvîrşită, maturizată în sinea ei, perfectă.

— Poate mi i-aş dori şi pentru faptul că atunci aş însemna mai mult pentru el — spune Ulla Schuster, care a căpătat o încredere în Irene a cărei cauză n-ar putea să o motiveze.

Deşi Irene iscodeşte întunericul de afară, este atentă şi la discuţia din cameră, pentru a nu scăpa vreun moment favorabil ca s-o întrerupă, arată interes şi pentru problemele doamnei Schuster, îi mai rămîne totuşi un rest din atenţia ei, pentru a-şi contempla aranjamentul camerei şi a constata că în sufletul ei a avut loc o schimbare. A devenit absolut indiferentă faţă de faptul că, o leafă mai mare de profesor permite sau nu cumpărarea de mobilă nouă. Nici maşina n-o mai interesează şi nici măcar noua locuinţă — atît de dorită pînă acum, şi care urma să arate aşa cum doamna Schuster a descris-o pe a ei. Singurul lucru care mai prezintă importanţă pentru ea este ca primejdia în care pluteşte cu familia ei să treacă fără a lăsa urme.

În grădină, două siluete se mişcă pe porţiunea de alee luminată dinspre casă şi fără să ezite dispar iarăşi în întunericul nopţii. Strădania Irenei de a le transmite celor doi prin telepatie ideea de a se reîntoarce în casă, rămîne fără succes. Faptul că cele două siluete care se plimbă păstrează una faţă de alta o distanţă clar vizibilă, nu o linişteşte pe Irene. Ea ştie de ce diversitate de forme dispune apro-

pierea reciprocă, şi-şi mai aminteşte foarte bine de puterea de seducţie a cuvintelor admirative.

— Acela care consideră elementele autobiografice drept un principiu de bază al literaturii, riscă să aplice nişte norme subiective — spune domnişoara Hesse, trecîndu-şi degetele răsfirate prin părul ţepos şi revoltîndu-se pentru faptul că din diferite motive, cei doi bărbaţi nu vor să urmeze direcţia în care ea vrea să îndrepte discuţia — probabil din plăcerea de a enerva pe ceilalţi şi de a se enerva ei înşişi, cum avea să presupună ea (de acord cu Irene în comiterea acestor erori). Ea şi-a pus în gînd să-l consoleze pe Teo Overbeck fără să intre în detaliile discursului catastrofal, şi intenţiona să-i arate că ia în serios tot ce a spus el şi să discute cu el pe această temă în aşa fel încît să rezulte că discursul său trebuia de fapt să fie considerat o prelegere profesională şi nicidecum o elogiere. Din păcate, nu găseşte nicăieri sprijin pentru a-şi pune în aplicare intenţia, nici măcar la Irene, cu care se crede înrudită sufleteşte fiind amîndouă legate de acelaşi al treilea suflet.

— Problema care se pune este aceea a vorbitorului, şi nu a discursului — spune profesorul Liebscher, aruncînd o privire plină de mînie spre domnişoara Hesse, ale cărei intenţii de samariteană le-a înţeles şi le dezaprobă. Ceea ce-l interesează pe el nu este consolarea, un cuvînt pe care niciodată nu-l foloseşte fără atributul de ieftin, ci cauzele şi urmările prejudiciului provocat. În timpul discuţiilor despre

usturoi şi cotlete el a reflectat nu doar asupra doamnei Krautwurst, ci şi asupra problemelor legate de Overbeck, şi fiindcă în treaba asta a avut succes, trebuie acum să se descotorosească de rezultatele ei, oferindu-le aceluia căruia îi sînt folositoare, prin urmare lui Teo, indiferent dacă acestuia îi convine sau nu. Cu cît te înalţi mai sus — este de părere el — cu atît eşti mai expus furtunilor, şi dacă te crezi capabil să ţii discursuri la conferiri de premii, trebuie să ştii să suporţi şi vorbele ce-ţi sînt adresate, chiar dacă ele sînt critice, demascatoare, un lucru pe care oamenii ca această colegă Hesse vor să-l împiedice, după cît se pare împotriva voinţei celui în cauză. Dar acesta nu face nici o încercare de a ocoli această temă şi care, din contră, a început să vorbească despre ghinionul său îndată după revenirea sa printre musafiri. Iar după un consum abundent de alcool, şi în ciuda tuturor încercărilor de ocolire a subiectului, asemenea porniri forţate care-l împing pe făptaş înapoi la locul faptei sale, el revine mereu la el, dar — aşa cum observă Liebscher critic — se împotmoleşte în descrieri goale, fără a ajunge vreodată pînă la cauze, de care trebuie să se ţină seama neapărat, dacă discuţiile asupra lor vor să fie profunde.

— Totul n-a fost decît un enorm eşec — spune doamna Krautwurst — şi pe ce se bizuie, la urma urmei se ştie.

Şi o spune, ca şi cum prin aceasta l-ar fi găsit vinovat pe Teo de cea mai mare crimă care poate exista, după perceperea ei, anume

impotenţa, şi-l priveşte pe Liebscher, vrînd parcă să spună : singurul bărbat adevărat eşti tu ! Azi îi plac bărbaţii lipsiţi de consideraţie, aşa cum este el, fiindcă ieri i-au plăcut cei plini de consideraţie. Liebscher gîndeşte : tîmpenie ! N-o spune cu glas tare, dar lasă să se înţeleagă, prin faptul că devine nepoliticos, aşa cum poate el să fie şi, neluînd în seamă observaţia, continuă să vorbească ca şi cum nimeni n-ar fi spus nimic, numind fără ocolişuri adevărata cauză a eşecului lui Teo. Dar pentru că acceptă privirea doamnei Krautwurst şi-i tolerează genunchiul lipit de al lui, ei nu-i pasă de ignoranţa lui, deoarece nu pune niciodată preţ pe muzica care însoţeşte discuţiile, la care cu plăcere ar renunţa definitiv, ci mereu numai pe elementul propriu-zis, acţiunea.

Nesiguranţa înseamnă pentru Liebscher izvorul nenorocirii, vrea însă să se înţeleagă acest lucru din punct de vedere ideologic şi nu psihologic, nu ca o problemă sufletească, ci ca una de clasă, ca o problemă a conştiinţei corecte sau perfide, a poziţiei ferme sau şovăielnice. Ceea ce trebuie să deplîngem nu este pregătirea insuficientă, ci insuficienta fidelitate pentru principii, descompunerea ca rezultat al îndoielilor de ordin estetic, un lucru deosebit de regretabil şi, la drept vorbind, de neînţeles în cazul unui om avînd o origine şi o educaţie proletară.

— Prea general, mult prea general — mormăie domnul Birt, în privinţa căruia nimeni nu-şi putuse da seama dacă urmăreşte sau nu discuţia. Cravata prea strîmtă cu care nu s-a obişnuit încă, îi dă de lucru tot timpul. Strîmbîndu-se îşi răsuceşte capul ba într-o parte, ba într-alta, ba îl lasă jos, ba-şi lungeşte gîtul, ba şi-l scurtează, îşi bagă degetul sub gulerul cămăşii, slăbeşte nodul, îl strînge la loc, şi-l aranjează. Ceea ce vă lipseşte vouă — continuă el — este duşmanul. Dar de fapt, el nici măcar nu lipseşte, v-a scăpat doar din ochi. S-ar putea ca zidul să fie prea înalt.

— Omul înseamnă mai mult decît produsul mediului ce-l înconjoară, îi spune Krautwurst lui Liebscher. Educaţia nu înseamnă încă totul, şi nici sufletul nu se evaluează aşa cum crezi dumneata. Dacă ar fi după dumneata, ar trebui ca psihologii şi psihiatrii să fie înlocuiţi cu sociologi. Şi adaugă apoi, fără să fie auzit de toată lumea : aici trebuie să-i dau dreptate soţiei mele !

Aceasta însă nu i se arată recunoscătoare ; priveşte, fiindcă şi Liebscher face acelaşi lucru, nerăbdătoare la Teo, îi numără cutele de pe frunte şi-n tăcere, doar pentru ea, îl numeşte bărbat cu sînge rece — asemenea oricărui bărbat pe care nu-l trec căldurile la vederea ei. Aidoma tuturor oamenilor mărginiţi care nu pot înţelege limbajul sentimental al altora, îl consideră pe al ei drept singurul existent.

Alţii o păţesc aşa cu metodele de gîndire. Asupra acestui subiect reflectează Teo, în timp ce fără să se grăbească este în căutarea răspunsului care, venindu-i în minte în cele din urmă, este de fapt o întrebare, una adresată

lui Liebscher, la care acesta răspunde fără ezitare cu un nu.

— Nu te-ai îndoit niciodată de justeţea unei sarcini sau hotărîri ? suna întrebarea.

— Cîtă plictiseală într-o viaţă de gînditor, zice Krautwurst.

— Dacă efectele educaţiei ar opera toată viaţa, n-ar mai exista progresul — este de părere domnişoara Hesse, căreia alcoolul îi dă curaj. Există, bineînţeles şi multe lucruri ce-şi produc efectul mai tîrziu, se pune numai întrebarea, cum. Pentru a-i feri pe copii de frustrări, părinţii noştri umblau vara în pielea goală. Rezultatul era că suferim cu toţii de o pudoare bolnăvicioasă.

— Şi asta numeşti dumneata progres ? — întrebă revoltată doamna Krautwurst. O dispreţuieşte pe această femeie savantă, pentru că nu o poate considera rivală.

— Mie nici azi nu-mi place berea, fiindcă mama mea era de părere că acela care bea bere ar fi capabil să omoare şi oameni — spune Irene dinspre postul ei de observaţie şi se gîndeşte cu groază la nenumăraţii hectolitri pe care Paul i-a băut în prezenţa ei.

— La vederea uniformelor mă gîndesc mereu la tatăl meu, care recomanda şcoala de asasini drept mijlocul indicat pentru germanizarea armatei ! zbieră Krautwurst sperînd prin aceasta să se ia la ceartă cu Liebscher, şi să aibă în sfîrşit posibilitatea de a-i spune acele cuvinte, pe care de ore întregi le are pregătite pentru el : au succes de cele mai multe ori acei oameni

care se pricep să-i lase pe alţii să muncească pentru ei.

Liebscher însă nu ascultă la amintiri din copilărie — produse ale vinului şi coniacului — ci numai la Teo, care tocmai încerca să-i explice domnului Birt că asemenea oricărui alt specialist din domeniile tehnic, economic sau de altă natură, şi el are datoria de a-şi exercita funcţia de controlor de calitate şi că este dator să se opună acelor dispoziţii care ar trebui să aibă drept consecinţă degradarea calităţii.

— Dar de degradarea disciplinei nu te-ai plînge ?

— Profesorul vede în linişte prima datorie cetăţenească, spune Krautwurst.

— Vorbiţi unul cu altul de parcă aţi fi duşmani — intervine Birt, încercînd să-i îmbuneze. Cînd colo, urmăriţi doar cu toţii unul şi acelaşi lucru.

— Copilul — spune Teo — îl consideră pe tatăl Dumnezeu, în oricare învăţător nu-l vede decît pe învăţătorul Schulze, toate rîurile poartă numele Spree şi toţi şefii de stat se numesc Ulbricht, iar pădurile de pretutindeni sînt pentru el păduri de pini. Cînd el se face mai mare, cînd tatăl nu mai este atotştiutor, cînd a auzit şi de păduri de fag, şi a auzit de Volga şi Missisippi, consideră totuşi că din cînd în cînd poate să decidă singur, se dezvoltă în el ceva asemănător cu conştiinţa, cu demnitatea, cu respectul faţă de sine, cu răspunderea, cu conştiinţa de sine sau, cum ar trebui sau nu să se numească astea după moda veche. El se

crede atunci dator să îndrepte greşelile care se fac, iar când se întîmplă ca o carte proastă să fie evidenţiată, să afirme în public că ea este proastă.

— Poate că ar fi mai bine, dacă toate astea le-ai spune medicului neurolog — zice Liebscher.

— Şi de ce nu le-aţi spus ? întrebă domnişoara Hesse.

— La drept vorbind, de ce este proastă cartea lui Schuster ? întrebă domnul Birt.

Această întrebare îl îndeamnă pe Teo să se pronunţe fără şovăire :

— Pentru că ea nu reflectă lumea, ci hîrtia ! — cuvinte care o obligă pe domnişoara Hesse să mediteze.

În fond, de ce nu a criticat-o ? Să fi fost vorba de laşitate, de nesiguranţă ? De o nesiguranţă născută din laşitate ? Sau de o laşitate născută din nesiguranţă ? Nu s-ar putea ca laşitatea să-şi schimbe numele în prudenţă, iar nesiguranţa în rutină ? Experienţa l-a învăţat doar, că părerile proprii deviate de la cele impuse s-au dovedit ulterior ca greşite şi că reţinerea manifestată faţă de exprimarea cu prea mare uşurinţă a unei opinii personale seamănă la un moment dat cu teama, iar mai tîrziu cu înţelepciunea.

În timp ce sticlele se golesc şi doamna Krautwurst îşi aşază în aşa fel mîinile pe genunchi, încît ele să nu atingă doar pe ai ei, ci şi pe cei ai lui Liebscher, iar domnişoara Hesse se alătură Irenei, care stă împreună cu doamna

Schuster lîngă uşa de la terasă, pentru a împărţi cu ea grija ce şi-o face datorită stării lui Teo. Încercarea disperată a lui Teo de a găsi motivele eşecului său duce pur şi simplu la faptul că banda cu nefericitul său discurs începe iarăşi să se deruleze, apărîndu-i din nou acele invizibile sîsîituri, rîsete şi tîrşîituri din picioare, vizibile fiind însă crispările muşchilor cervicali şi faciali iar atunci cînd somităţile din primul rînd de scaune încep să şuşotească, gura i se strîmbă de parcă ar avea dureri. Şi ceea ce-l agita pe el, este că sînt dureri, adevărate iar leacul, discuţiile şi explicaţiile pe această temă în care şi-a pus speranţele nu are efect. Nici repetările n-au un efect mai calmant. Nici ura, nici furia, nici mînia, nimic nu-l poate scăpa de această povară. Nu poate face răspunzător pe nimeni, nici măcar pe sine însuşi. Este o durere absurdă şi nemeritată, asemenea celei pricinuite de boală. Poate fi ameliorată însă nu şi vindecată. Încearcă cu alcoolul, dar pe acesta nu-l simte decît în stomacul lui, de la care o acreală pornind în şocuri îi ajunge pînă-n gît.

Simte o mînă pe umărul lui şi vede foarte aproape de a lui faţa de spiriduş a lui Krautwurst, cu care s-a familiarizat.

— Încearcă să te lămureşti că oceanul tău de chinuri nu este de fapt decît o băltoacă. Pe şantierul nostru avem o fată, care era cît p-aci să-şi omoare tatăl, cînd acesta a vrut să se culce cu ea.

— Mai e nevoie să te lămuresc și pe tine, că nu este vorba doar de mine ? îi răspunde Teo.

— Prea rar aud în cercurile voastre cuvîntul socialism, spune domnul Birt, decepționat acum și de Liebscher, care găsește că discuțiile despre lucrurile firești sînt lipsite de farmec.

— Și despre pîine se discută numai cînd lipsește !

— Ar trebui însă să fim mereu conștienți de faptul că este o fericire, fiindcă o avem — zice Birt. Dar pentru voi, cei tineri, a devenit o obișnuință !

— Eu nu cunosc decît o singură formă a fericirii — intervine și doamna Krautwurst, și încearcă din priviri să-l facă pe Liebscher să înțeleagă la care dintre forme se referă ea.

— Fericirea uneia dintre generații este grija pentru cea care o urmează — zice domnișoara Hesse.

Fericirea înseamnă liniște și lipsă de durere, gîndește Teo, punîndu-și toate speranțele în pastile și dorind să vină clipa în care acestea să-l atragă nestingherit în adîncul stării de inconștiență.

— Muzica este fericirea ! țipă Krautwurst, în timp ce, sărind peste taburet, se oprește în fața aparatului de radio, învîrtește butonul pînă la maximum, astfel că muzica de orgă ce tocmai se transmite să devină insuportabilă, după care, dansînd de unul singur, începe să cînte fragmente din cîntecele învățate pe de rost în anii de școală, pe care se pricepe să le adapteze oricărei melodii : „patria mea iubită, tu poți sta liniștită, cînd sînt atît de trist, cînd dumnezeul, care a lăsat să crească fierul, nu-mi mai iese din minte, lacrima curge după lacrimă, dar nici una nu-l aduce pe flăcău înapoi“.

Singurul care se amuză și rîde este Liebscher, ceea ce, în schimb, o înfurie pe doamna Krautwurst.

Birt, care se crede îndreptățit să-și deznoade, în sfîrșit, cravata și să-și descheie nasturele de la guler, mai are cîteva explicații întîrziate pentru eșecul lui Teo, pe care însă nu le mai ascultă nimeni :

— Poate că este o formă nouă de simptom al bătrîneții. În zilele noastre, atît experiența vieții cît și cea profesională se învechesc mai repede decît purtătorii lor. Înțelepciunea bătrîneții se transformă în prostia bătrîneții. Doar oleacă de odihnă, îți spui, cînd ai ajuns la destinație — și te-ai și încurcat.

Cu o izbitură bruscă, Irene deschide larg ușa de la terasă. Domnișoara Hesse iese prima, respiră cu desfătare aerul nopții și privește la lună. Doamna Schuster strînge vasele și încălzește apa la bucătărie, ca să le spele.

Teo își caută în dulap pastilele. Krautwurst cîntă : „De perechea cea hidoasă, / De care fricosului îi este groază, / Se îngrozește și mîndra la fel / Ca în fața morților ?“, dansează pînă dincolo, la Teo, și-i strigă în ureche :

— Perechea cea hidoasă : Moartea și Diavolul — pentru cei bătrîni, infarctul și schizofrenia — pentru noi ! Există însă un remediu pentru a scăpa de aceasta, unul verificat

de o mie de ori, absolut sigur, folosit cu succes de toţi oamenii cu un dezvoltat instinct al sănătăţii.

— Ipocrizia ?

— Cu ea te-ai arunca drept în ghearele ei ; nu, mult mai simplu : munca, munca cu rost !

Fără să se sinchisească de soţia lui, Krautwurst dansează pînă afară, pe terasă ; muzica de orgă răsună pînă în grădină.

— De aceea bătrînii se simt azi atît de singuratici — îşi încheie Birt ideile, şi speră ca Irene să-i arunce o privire aprobatoare, dar obţine chiar mai mult, anume, două cuvinte :

— Vă înşelaţi.

— O petrecere nostimă, îi spune Paul Schuster Corneliei Overbeck. Mi-aş dori să-mi reuşească şi mie una la fel.

Unul singur însă n-a scos nici o vorbă toată seara. El nu rîde, nu plînge, cu toate că nu mai are mult pînă acolo. Mai întîi a stat în faţa porţii de la grădină şi a ridicat în repetate rînduri mîna, pentru a apăsa pe butonul soneriei. Acum stătea de o bucată de vreme la un colţ de gard, într-un loc în care nu-l poate ajunge nici lumina becului de la stîlpul din stradă, nici cea aruncată de ferestrele luminate ale casei ; el, în schimb, poate cuprinde cu privirea toată grădina şi o parte a faţadei din spatele casei, inclusiv terasa. Cînd Cornelia şi uriaşul trec pe dinaintea lui, se face tot atît de mic precum se simte şi nu are curajul să spună ceea ce şi-a pus în gînd :

— Bună seara, Cornelia ! Eu sînt Frank Ungewitter. Pot să-ţi vorbesc cîteva minute ?

20

PAUL NU MAI este îndrăgostitul distant de altădată. S-a aprins, însă focul nu-l mistuie ca pe-un adolescent. Pentru aşa ceva, este acum prea bătrîn, prea tenace şi prea tare impregnat de fumul focurilor de odinioară. Ce-i drept, nu este în stare să stingă flacăra, dar poate să o menţină mică şi să o regleze în mod automat. Pe jumătate conştient, el se supune unui plan, conceput pentru o durată mai îndelungată, unui plan de unificare şi nicidecum unuia de invazie. El nu atacă, ci manipulează, fără să-şi dea prea bine seama de acest lucru ; dar tocmai asta-i garantează succesul. În preajma Corneliei devine agitat, vorbeşte o sumedenie de lucruri nesăbuite, dar care fiind îmbibate cu experienţa de odinioară, sună raţional şi la început nu rămîn fără efect. Rutinierul în chestiunile amoroase, ceea ce era el pînă în această după-amiază, şi-a dat în primire armele, proaspătului îndrăgostit. Pentru el nu este limpede că fetele tinere se sperie în faţa unui exces de patimă, el rămînînd totuşi ponderat. El nu gîndeşte, cumva : fără îndoială, că este bine dacă se dă dovadă de puţină cultură, dar el şi dă dovadă. Fără a chibzui la ceea ce sînt în stare complimentele, le introduce în conversaţia lor.

În mintea Corneliei era fixat un Paul deosebit de acesta, care acum se află aici şi-i pare străin de cel din imaginaţia ei. Se aşteptase la un cuceritor al fortăreţelor feminine, care să

poarte o barbă ca aceea a lui Fidel Castro, și cînd colo, dă peste un prizonier al acestora. Stăruința lui moderată nu este o somație pentru capitulare, ci mai degrabă o cerere de eliberare. Liniștea lui înțelegătoare îi conferă ei o siguranță interioară, care în exterior este întărită de lipsa de lumină ; căci nu există un *make-up* mai bun decît orbirea altora. Respectul care i se arată nu face altceva decît să-i sporească respectul față de ea însăși. Cuvintele cu care el urmărește să o cucerească au tocmai darul de a o face să se placă și mai mult pe ea însăși. Ultimele rămășițe ale disperării ei se risipesc în clipa în care devine conștientă de valoarea-i intrinsecă, de care el caută să o convingă. Și fiindcă i se arată recunoscătoare pentru acest lucru, complimentele sale își ating scopul ; chiar dacă le recunoaște ca atare, avea să cadă în cursa lor. Știe prea bine că multe dintre lucrurile frumoase pe care le spune despre ea, nu sînt exacte, dar se simte cu toate acestea plăcut impresionată de ele, pentru că asupra efectului complimentelor nu adevărul obiectiv este acela care decide, ci onestitatea subiectivă. Important este faptul că cineva are voința de a face complimente, indiferent dacă prin ele a nimerit sau nu ceea ce a urmărit.

Bineînțeles, că și luna, stelele, aerul de primăvară și alcoolul își au binecunoscutele efecte. Este prima noapte a anului pe care o poate petrece sub cerul liber fără să-i fie teamă de explicații. Lumina care răzbate din casă în

grădină face să slăbească primejdia întunericului și sporește farmecul izolării nepermise. Te simți exclus pentru că desconsideri societatea și, prin aceasta, mai strîns legat de celălalt.

Grădina nu este prea mare. Chiar și în cazul unui mers încet, un tur în jurul casei nu durează mai mult de cinci minute. Atunci cînd amîndoi traversează porțiunea iluminată a drumului, Cornelia o vede pe mama ei stînd lîngă ușa cu geamuri și are impresia că este geloasă. Paul însă nu o vede decît pe Cornelia.

— Precum Siegfried a înțeles limbajul păsărilor după ce a sorbit din sîngele balaurului, așa înțeleg eu acum din nou realitatea — spune Paul, și uimește cu acel „acum“, lucrul cel mai de efect care poate fi imaginat, pentru că el spune, fără ca ei să i se pară a fi un exces de îndrăzneală, ceea ce trebuie să fie spus, permițîndu-i să aleagă dacă ea vrea sau nu să înțeleagă.

Ea îi este recunoscătoare, nu insistă asupra precizărilor, nu-l întreabă, căutînd să obțină cu orice preț complimentele sale : cum vine asta ? Sau, mai cochet : vă referiți la conferirea premiului ? sau se adaptează felului de a fi, presupunînd drept cunoscută semnificația ce o acordă întîlnirii cu ea, și-i adresează întrebarea tipică privind planurile sale de viitor, cele literare, firește. Ca fiică de literat, ea știe doar că scriitori care vorbesc despre realitate, se referă totdeauna la reflectarea acesteia în cărțile lor.

După această întrebare, un timp nu mai scoate nici un cuvînt, pentru că în conversațiile în care partenerii nu pun preț numai pe ceea ce vorbesc, ci și pe înțelegerea celor spuse, nu poate fi vorba decît de unul singur : în acest caz acela era el. Și pentru că planurile sale sînt încă proaspete, contururile lor sînt vagi și au nevoie de introduceri. El explică cum s-a ajuns la orbirea care i-a permis să recunoască numai acea parte a realității pe care o reflectă hîrtia ziarului și ecranul televizorului. Încearcă să explice cît de enigmatic i se pare faptul că planul acesta, care încă nu este unul ca atare (doar o parte din așa ceva, o poveste fără temă) i-a venit în minte pe neașteptate, în clipa în care a zărit-o pe ea, Cornelia. El afirmă cu tărie că această poveste n-are nici o legătură cu ea, dar absolut nici una, că ar fi auzit-o o dată, cu ani în urmă, pe un șantier de construcție, dar că a uitat-o numaidecît, aducîndu-și iarăși aminte de ea în momentul în care ea, Cornelia, a ieșit cu pălăria pe cap din camera ei, rupînd cu privirea ei o oarecare cortină neagră aparent existentă în el. Susține că n-ar ști încă cum va arăta în cele din urmă cartea care va ieși cîndva din această poveste. Căci orice poveste, zice el, suferă schimbări pe traseul ce-l parcurge de la idee pînă la hîrtie, pentru că trebuie să adaptezi oamenii reprezentați în ea mijloacelor tale de expresie, mai mult sau mai puțin deficiente. Și întrucît ei (oamenii — și nu niscaiva forțe supranaturale) dau imbold sau frînează evenimentele, poveștile se schimbă odată cu acestea, uneori într-atît, încît se poate întîmpla ca din contraproiectele gata elaborate să rezulte planuri, ceea ce nu trebuie explicat prin prisma unor fenomene mistice ci prin faptul că oamenii (și proiectele privitoare la ei) nu se lasă construiți cu o exactitate matematică și cea mai neînsemnată abatere de la plan se dezvoltă pe întinderea amplă a acțiunii, dînd naștere la diferențe uriașe, asemenea liniilor paralele imaginare, care, în cazul unor prelungiri mai mari, se întretaie sau se părăsesc pe neașteptate. Ferit de comiterea acestor erori poate fi numai acela — spune el în timp ce-și apleacă capul pînă-n dreptul feței ei — care consideră construcția mai presus de viață, care iubește ideile mai mult decît pe oameni, precum era el odinioară, pînă mai acum cîteva ore.

— Și cu povestea cum rămîne ?

— Rezumînd în stilul lui Hebbel, aceasta sună cam așa :

Într-o dimineață de duminică, în partea răsăriteană a Berlinului un zidar își săruta la despărțire drăguța și tînăra soție, spunîndu-i : „Într-un an, o scoatem noi la capăt. După aceea voi fi acasă în fiecare seară, iar duminica vom dormi pe săturate. Avem copii și în timpul verii plecăm la iarbă verde. Iarna ne plimbăm în paltoane de blană pe Unter den Linden și în continuare mergem să mîncăm și să dansăm. Concediul ni-l petrecem însă în Cuba sau în Crimeea". — „Un an înseamnă puțin, dacă-l comparăm cu cei mulți, pe care-i avem în

urma noastră“ zise soția în timp ce traversa grădina înapoi, pînă la casa lor cea nouă, de unde, de pe verandă îl mai salută o dată pe soțul ei făcîndu-i semn cu mîna. Era o scenă emoționantă. După ce a trecut primăvara cu florile sale, vara cu roadele sale, toamna cu furtunile sale, iar zăpada începută noaptea începea la amiază să se topească iară și zidarul se gîndea că în curînd nu va mai trebui să trudească așa de mult, iată că a sosit ea — fericirea. „Timp de opt ani am muncit pe rupte în fiecare oră liberă“ — povestea el în pauza de prînz bărbaților din brigada lui — „am cîștigat lună de lună cîte șase sute de mărci în timpul orelor de lucru, alte șase sute de mărci le-am agonisit la sfîrșitul săptămînilor și în timpul concediilor, și toți banii i-am putut depune la casa de economii, pentru că banii pe care i-am cîștigat cu reparațiile făcute în timpul serilor la vecini și prieteni ne-au ajuns pentru nevoile casei. Cine e dispus, poate să calculeze cît de mare este averea mea. Casa este construită și aranjată, paltoanele de blană sînt cumpărate, și acum ridic și mașina ; partea considerabilă din restul de bani rămîne pentru ducerea unui trai tihnit și călătorii. Țelul meu de a oferi soției și viitorilor copii tot luxul mi l-am atins. Începînd cu luna viitoare, nu mă mai vedeți decît opt ore de luni pînă vineri“. Și a părăsit șantierul cu trei ore mai devreme de terminarea programului, și-a luat mașina în primire și a dus-o în taină, pentru că-i plăcea să pregătească altora surprize, în garajul de

sub casa lor, din care soția sa tocmai ieșea. El nu se gîndește la nimic rău, o urmărește totuși, pentru a o speria în glumă ; dar nu puțin s-a speriat el însuși, cînd la colțul străzii ea este așteptată de un bărbat care, după ce o sărută, o ia de braț și pleacă cu ea. Nu se simte bine deloc asistînd la această scenă. Cu toate acestea, se ia după ei pînă cînd ajung în acea parte a cartierului în care casele sînt din ce în ce mai mici, grădinile tot mai neîngrijite și în care nu pătrunde plugul de zăpadă ca să curețe strada. Tremurînd de durere și de frig, a stat atunci timp de trei ore în fața unui cerdac, pînă cînd soția a apărut din nou. La început, teama o silește să recurgă la minciună : „Ceea ce gîndești tu, nici măcar nu s-a întîmplat“, după care însă ea răspunde cu un „Da“, la întrebarea lui : „Dacă ea vrea să-l părăsească, dacă are de gînd să locuiască cu celălalt în cerdac“. — „Poate careva dintre voi să priceapă acest lucru ?“ întrebă zidarul în următoarea pauză de prînz. „Trebuia să vedeți maghernița : ca s-o dărîm, nu-mi trebuia mai mult de cinci minute“. Și cine-l cunoaște pe acest om, dă crezare cuvintelor sale.

— Cum ți se pare povestea ?

— Nu știu. Care-i sensul urmărit de ea ?

El susține iarăși că n-ar ști asta și, pentru a scăpa de întrebare, reia povestea de la început, înfățișînd-o de data asta în așa fel. ca și cum el, Paul Schuster ar fi nefericitul ei erou, care într-o cîrciumă ordinară ar expune-o în fața colegilor săi. Lucrurile neesențiale,

precum casa, șantierul, mașina le zugrăvește în acest caz cu mult gust. Caracterele, care în varianta scurtă au rămas nedeterminate, el încearcă acum să le stabilească și aceasta mai ales prin dialect. Astfel, soția și amantul vorbesc o germană literară perfectă, puțin împodobită, în timp ce zidarul care spune povestea folosește dialectul berlinez, ceea ce conferă povestirii culoare și o nuanță de umor sentimental. Dacă adineauri era încă vorba despre muncă, acum Cornelia află că „se împinge". În timpul pauzei de prînz se pun la cale planurile cele mai îndrăznețe. Cînd soțul nu crede minciuna soției, el spune : „Am eu oare mutra unuia care curăță geamurile cu ciocanul ?", iar după întrebarea finală se explică de ce a renunțat să dărîme cerdacul : „Mi-a fost pur și simplu teamă, ca nu cumva vreo așchie să-mi pătrundă sub piele !" — ceea ce Corneliei i se pare cu totul exotic și amuzant, dar nu poate fi luat în considerație ca un răspuns la întrebarea ei.

— Nu știu decît că este o poveste reușită.

— Poate pentru faptul că este povestea dumneavoastră ? Aceea cu mama ?

El este suficient de dibaci ca să nu nege numaidecît. Reflectează un timp și apoi spune :

— Nu, nicidecum. Mama dumitale nu fugea de lux, ea fugea spre lux.

Această afirmație o face pe Cornelia să rîdă, căci prin lux ea își imaginează totuși cu totul altceva decît modestul lor cămin. Paul însă nu părăsește prea repede această temă, gîndul că

pețitorul a iubit-o cîndva și pe mama avea să tulbure atmosfera creată de acest clar de lună. Ce-i drept, el este dispus să exploateze diferența de vîrstă în favoarea sa, dar nu să și aducă vorba despre ea. De aceea el caută subterfugii, generalizînd subiectul, nu mai face aluzii la persoane, ci la generații, și mai ales la acelea care și-au vîndut sufletul bunăstării.

Fără să spună : „slavă Domnului, eu nu sînt așa !", el se exclude bineînțeles din rîndul acelora. Neenunțînd acuzarea împotriva celorlalți, aceasta devine un cîntec de preamărire pentru acuzator. Nu vorbește pentru a-și exprima propriile idei, propriile păreri, ci pentru a face o bună impresie asupra persoanei care-l ascultă. Vorbește despre lucruri pe care, după părerea sa, ea le ascultă cu plăcere. Presupunînd că oamenii tineri au simț critic el se poartă ca atare. Își imaginează ce ar condamna ea la el, dacă l-ar cunoaște la fel de bine precum se cunoaște el pe sine, și el condamnă acest lucru — dar la alții.

Vorbește despre acei oameni care, aparținînd perioadei războiului și celei ce i-a urmat imediat, s-au arătat deschiși pentru tot ceea ce promitea bunăstare, pricepîndu-se să se adapteze ușor noii situații, și împăcîndu-se doar cu cugetările superficiale, ei ignorau problemele anevoioase și se foloseau de tendințele manifestate de revoluția tehnică de a deveni o specialitate, pentru a-și putea găsi un adăpost la căldură și a lua ce e mai bun și pentru a ridica la rangul de virtute tăinuirea și prefăcătoria,

permițînd ca fățărnicia să le altereze caracterul, picătură cu picătură — și el nu-și dă seama că prin această confesiune deghizată în acuzare el înalță și mai mult bariera pe care diferența de vîrstă a așezat-o între el și fată.

Căci pentru ea, acest mod de automortificare ascunsă este la fel de străin precum zăpada pentru locuitorii Africii Centrale. Ea recunoaște această categorie de bătrîni mai degrabă după conștiința lor pătată, decît după fețele lor mototolite și părul lor cărunt. În această situație, ea preferă totuși cealaltă categorie, nu mai puțin plictisitoare : cea a lăudăroșilor, care accentuează fără încetare : fără noi n-ați duce-o atît de bine.

Paul Schuster nu sesizează însă nimic, își supraapreciază în continuare fără măsură șansele care nici nu mai există, chiar și atunci cînd ea spune :

— Povestea dumneavoastră nu oferă totuși nici o noutate. Ea lasă să se înțeleagă că posesiunea nu înseamnă totul, dar asta e ceva firesc.

— Firesc pentru dumneata, pentru că nu ai cunoscut niciodată mizeria și sărăcia — răspunde el, și nu-și dă seama nici acum că prin aceasta duce la secătuire și ultimii germeni de afecțiune, înainte ca aceștia să fi existat cu adevărat. Și întrucît cuvintele veninoase care îi vin în minte în astfel de situații o sugrumă pe Cornelia, înainte de a-i ieși pe buze, el continuă să vorbească despre multiplele interpretări ale povestirii, care toate fac din el, Paul,

personajul principal. S-ar putea ca el să fie zidarul căruia i se răpește iluzia, precum că munca grea s-ar împăca cu fericirea personală, poate femeia care renunță la lăcomia după avere în favoarea omeniei, dar s-ar putea ca el să fie chiar și adoratorul care smulge arta și frumusețea din lanțurile luxului — însă toate acestea se vor lămuri pentru el abia în procesul de scriere a povestirii.

Este foarte bucuros că are o ascultătoare, pe care ar dori-o ca ascultătoare permanentă. Una căreia să-i poată citi la orice oră din zi și din noapte. Care să dea la o parte mașina de scris sau cîrpa de șters, să lase supa nefiartă, ori de cîte ori munca sa reclamă acest lucru. Care în asemenea situații să nu facă nimic altceva decît să-l asculte, nu care cumva să tricoteze sau să-și pilească unghiile. Una a cărei față să arate emoția, să lase să se bănuiască bucuria sau mîhnirea. Și care, atunci cînd el a pus la o parte ultima filă și se uită la ea, să facă în așa fel încît impresia ei să capete expresie.

Este limpede unde vrea să ajungă el ! Pentru începutul cel nou are nevoie de o nouă Irene, o victimă omenească, jertfită muzelor, pentru a le cîștiga bunăvoința. Întrucît strategia folosită de el pentru a obține iubirea fetei nu-i permite să-i declare Corneliei că o iubește, el nici nu va face acest lucru, dar în schimb îl gîndește, socotind prin aceasta că are nevoie de ea. Și, ca orice îndrăgostit, ar vrea să i se răspundă tot cu iubire, ceea ce pentru ea ar

însemna însă să renunțe la ea însăși, să devină un mijloc folosit de el pentru a-și atinge scopurile și să-i servească drept cutie de rezonanță, care să vibreze la frecvența sunetelor sale.

Firește, Cornelia nu cunoaște toate aceste lucruri. Dar dacă ea n-ar fi fost deja scăpată din cursele pe care el i le întinsese, ar fi avut chiar și acum prilejul să le cunoască, fiindcă el în loc să o lase să vorbească, o ocupă în întregime pentru el, anticipînd așadar constelația viitorului așteptată de el și lăsînd-o pe ea să-și bănuiască rolul ce urma să-l joace alături de el. Îi vorbește anume despre scris; despre semnificația pe care acesta îl are pentru el, nu despre aceea pe care o au lucrurile așternute pe hîrtie pentru alții. Asta înseamnă că a vorbit timp de o jumătate de oră numai despre el, și mai cu seamă unei fete care în urma puternicelor emoții ale zilei simte nevoia de a discuta cu cineva despre ea și care este în căutarea unui om care să aibă timp pentru ea, care să o ajute să-și rînduiască haosul interior sau prin participarea și interesul manifestat să-i dovedească că ea înseamnă și pentru alții ceva.

— Mai demult, scrisul era pentru mine ceva asemănător cu vindecarea unor răni, și în măsura în care vulnerabilitatea recucerită este partea mea tare, pielea lui Siegfried căpătată după sorbirea sîngelui de balaur, și pe care am purtat-o pînă astăzi, ar însemna moartea mea literară — spune Paul, confirmînd un adevăr pentru care Cornelia, însă, nu manifestă nici o înțelegere; căci ea nu-și poate dori nimic mai bun decît o astfel de piele groasă și această dorință și-o și exprimă.

Paul însă nu se interesează nici măcar despre motivele unei asemenea dorințe, ci vorbește în continuare despre el, despre intensitatea experienței sale și lipsurile ce se manifestă încă în capacitatea sa de a se exprima, pînă în clipa în care se deschide ușa de la terasă și în ea își face apariția Krautwurst dansînd încă de unul singur, urmat de stăpîna casei și de musafiri, cu excepția doamnei Krautwurst și a lui Liebscher; aceștia își întind brațele ca după somn și respiră aerul proaspăt.

Cînd Cornelia și Paul apar în cercul de lumină, subiectul discuției îl formează răcoarea nopții, iarna ce a trecut și primăvara, pînă cînd Teo îl trage pe Paul înapoi în grădină, făcînd cu el un rond de cinci minute. Cornelia, în schimb, de data aceasta fără lacrimi, s-a agățat de brațul gingașei ei mame, ceea ce pe aceasta nu o bucură, ci mai degrabă o înspăimîntă, pentru că interpretează greșit gestul.

S-ar putea ca în tinerețea ei să fi citit prea multe romane proaste. Altfel nu s-ar putea explica teama ei că ar putea auzi acum ieșind din gura fiicei sale cuvintele „tocmai m-am logodit cu Paul“ sau vreo altă prostie asemănătoare.

21

— I-AM SPUS lui Paul totul, zice Teo. Adineauri, în grădină, cînd voi erați cu toții pe terasă.

Va să zică, în urmă cu vreo oră. Și tocmai acum, cînd ceasornicul antic de pe scrin — în caz că și de astă dată merge aiurea, ca de obicei — arată exact ora două din noapte, acest bărbat repetă tot ceea ce i-a spus afară prietenului de altă dată, în fața femeii care stă deja în pat, nu întinsă, ci pe jumătate ridicată în capul oaselor și cu picioarele strînse la piept, într-o poziție așadar în care poate să fumeze, să-și așeze scrumiera pe genunchi și să-l privească pe bărbatul care se plimbă de colo pînă colo prin fața patului. Și întrucît stă cu bustul rezemat de partea de sus a căpătîiului patului, ea nici măcar nu poate să se răstoarne de spaimă, atunci cînd soțul îi spune ceea ce i-a spus și lui Paul : adică, adevărul.

Irene este gata spălată, gătită, pieptănată. Dacă n-ar luci crema de noapte de pe fața ei, s-ar putea crede că petrecerea avea să înceapă abia de-acum încolo, dar bineînțeles, una mai festivă, mai curînd un bal, pentru care cămașa ei de noapte purtată în loc de rochie s-ar potrivi foarte bine.

Teo, în schimb, se afla și acum în ținută perfectă, cu cravată și costum ; cămașa, pantofii și dunga pantalonului arată încă bine, nu însă și el. De cînd au plecat musafirii, fața lui a început să se degradeze. Cearcănele de la ochi

au devenit mai întunecate, ridurile mai adînci, culoarea feței a devenit mai palidă ; deși se putea considera scăpată de grija cuvîntării, exacerbările de acest gen nici nu mai pot fi posibile. Dar situațiile astea sînt cunoscute : abia după ce starea de încordare a trecut, extenuarea se face simțită la întreaga ei dimensiune.

Pînă și stomacul și-a amînat de astă dată revolta sa, care a depășit momentele de scadență. Atacurilor îndreptate împotriva lui, în timpul zilei, el le răspunde acum cu contraatacuri. El face impresia că se dilată, devine tare ca piatra, exercită presiuni asupra plămînilor și inimii, îngreunează respirația și face ca acrimea usturătoare și greața să-i ajungă pînă-n gît.

Teo traversează camera în lung și-n lat, ușor aplecat în față, ținîndu-și mîna dreaptă apăsată pe stomac, iar cea stîngă pe gură, ca și cînd ar fi în așteptarea unei rigîieli care să-i aducă ușurarea, dar care nu mai vine. Înfățișarea lui este mai mult decît jalnică, și dacă agitațiile trăite în timpul zilei n-ar mai necesita unele discuții concluzive, el s-ar feri să apară astfel în fața Irenei și și-ar face runda de suferință în bucătărie. El nu face parte dintre acei bărbați cărora le face plăcere să facă paradă de suferințele lor căutînd să provoace prin vaiete și gesturi compătimirea celorlalți.

Irene are alte griji, mari, cele mai mari din ultimii ei șaptesprezece ani. Căci ea trebuie să-i destăinuie acum ceea ce a ținut în secret aproape tot timpul de cînd sînt ei împreună,

și nu numai soțului ci, firește, și fiicei, ba chiar și ei înseși. Ea a fost capabilă să izoleze în așa fel în obscuritate, o faptă care trebuia să o îngrijoreze în permanență, încît a rămas inaccesibilă pentru lumina conștiinței, pînă cînd primejdia a împins-o în lumina puternică.

Irene vorbește și acum despre petrecerea de aseară, despre musafiri, despre momentul în care alcoolul a început să topească învelișul bunei-cuviințe. Știe că vorbăria ei în scopul, de a-i abate atenția îi face bine, mai ales atunci cînd îi dă să înțeleagă grija ei pentru el, întrebîndu-l din cînd în cînd despre starea lui de sănătate. După părerea ei, te afli tot mereu în fața întrebării dacă Krautwurst trebuia să fie luat în derîdere sau merita compătimire, dar în cele din urmă nu-ți rămîne altceva de făcut decît să-l tolerezi, așa cum tolerezi un copil. Pe domnișoara Hesse, în schimb, o găsește fără echivoc și simpatică în toate privințele — ceea ce-i vine ușor, căci știe că în felul acesta este în asentimentul lui Teo. Atunci cînd ea nu găsește pentru Liebscher decît cuvinte de ocară, Teo se simte dator să-l apere. De multe ori însă, chiar și el găsește discuția lor atît de searbădă, încît nimeni nu și-ar putea imagina că ea este purtată de oameni ale căror capete sînt îndesate cu idei înțelepte. Irene propune descoperirea unui aparat care să înregistreze, dar nu pe bandă de magnetofon, ci pe o bandă telepatică, tot ceea ce mințile inteligente lasă neexprimat și netipărit.

Bineînțeles, discuția lor ajunge și la Paul, la promisiunile lui de odinioară și pe care ulterior nu le-a mai respectat ; Irene îl judecă mai aspru decît Teo, pe care eșecurile personale l-au determinat să fie mai drept față de alții. Pentru a putea judeca viața altuia — este de părere el — nu ar trebui să fii numai alteregoul acestuia, ci să fi și trăit viața lui. Căci dacă unul îi povestește celuilalt viața sa, așa cum în grădină Paul a povestit-o pe scurt pe a sa, se întîmplă deseori ca lucrurile să fie mai degrabă voalate decît lămurite, pentru că niciodată nu poți povesti ceea ce s-a petrecut, ci mereu doar așa cum vezi ulterior cele ce s-au petrecut. Și pentru exprimarea sentimentelor nici măcar nu există un mijloc de comunicare universal ; în acest caz fiecare este pentru celălalt un străin și vorbește o limbă pentru care nu există nici dicționare, nici ghiduri.

— Și ce ți-a povestit Paul despre el ? întrebă Irene, pentru a cîștiga timp. Ea speră de fapt că-l vor lăsa durerile și că se va dezbrăca și culca lîngă ea. Cînd își va culca capul pe pieptul lui, gîndește ea, îi va veni mai ușor să spună ceea ce acum trebuie spus fără întîrziere.

Teo răspunde mai întîi foarte detaliat la întrebarea soției sale, înainte de a ajunge la ceea ce avea el inițial de spus, poate din teama ca nu cumva prin pronunțarea ei articulată, fapta încă neexistentă să devină o realitate și, prin aceasta, poate cauza unor urmări necunoscute sau, poate și de aceea că el vrea să-și rezerve

poanta pînă în momentul cel mai eficace. El repovestește așadar partea cu care a participat Paul la discuția lor din grădină și se străduiește chiar să imprime cuvintelor puțin haz, pe care și-l procură din discrepanța care există între marea tulburare interioară a lui Paul și mijloacele greșit alese de el pentru a exprima mișcarea acesteia. El a vorbit despre trei lucruri diferite, spune Teo, în primul rînd despre Cornelia, în al doilea rînd despre el însuși și în al treilea rînd despre el însuși. La primul punct a vorbit numai despre calități, la punctul doi s-a referit numai la deficiențe (anume, la cele din trecutul vieții sale) iar la punctul trei din nou despre calități : despre cele privitoare la viitoarele sale cărți. El n-a făcut nici o aluzie la vreo corelație între aceste trei puncte, și dacă ar fi fost întrebat despre existența ei, probabil că ar fi negat-o, dar spera ca ascultătorul său să o stabilească singur. Pe scurt, după părerea lui Teo, Paul s-a purtat aidoma unui îndrăgostit care vrea să ceară tatălui celei adorate mîna fiicei sale și nu este în stare să o facă.

— Și despre soția lui n-a spus nimic ?

— Nici un cuvînt.

— Și tu, după aceea ? întrebă Irene, fără a avea nici cea mai vagă bănuială de proporția șocului pe care i-l va provoca răspunsul lui la această întrebare nevinovată. Și ea a pus-o numai pentru a cîștiga timp, sperînd că el își va relua expunerea cu lux de amănunte, cu devieri cît mai lungi de la temă, de care se lasă foarte ușor ispitiți oamenii cu multe

cunoștințe și dotați cu darul autoanalizei critice. Ea se gîndește că-l va auzi spunîndu-i cum s-a simțit alături de vechiul prieten, cum i-au apărut în minte fără a fi chemate amintirile despre satul lui Paul, despre locuința din fosta prăvălie, despre primele discuții avute cu ea în bucătărie. Se aștepta la interpretări metodice, a ceea ce i-a spus autorului referitor la cartea premiată, la aluzii ascunse cu privire la discursul său, la această răspîndire a unui posibil viciu de conformație spirituală, la digresiuni despre dragoste, prietenie și gelozie, se aștepta la orice, la absolut orice, nu însă la răspunsul care avea apoi să vină sub forma unei propoziții scurte, și care pe ea o surprinde, o înspăimîntă, o impresionează puternic și avea să o lege de Teo pentru toată viața.

Teo i-a zis :

— I-am spus că Cornelia este fiica lui.

Și după aceea, vorbește numaidecît mai departe, fără întreruperi, fără să o privească pe Irene. El continuă să străbată încăperea în lung și în lat, mîna dreaptă și-o ține în continuare apăsată pe stomac și vorbește despre tot ce vroia mai înainte să afle Irene.

Ea însă nu-l mai poate asculta. Sufletul ei, eliberat pe neașteptate de o povară grea începe să aibă amețeli, întocmai cum se întîmplă cu corpul care are amețeli atunci cînd este îndreptat prea repede.

Spune totuși cîndva un „Nu, nicidecum", cînd Teo vroia să știe anume dacă ea își face griji mari pentru consecințele discursului său

nereușit, încolo însă tace, plînge, rîde, își sărută soțul și-l îmbrățișează, în cele din urmă se întinde în pat și închide ochii, pentru a nu mai vedea altceva decît ceea ce o face fericită.

Teo însă mai umblă agale de colo pînă colo, așteaptă efectul narcotizant al tabletelor, sperînd că pînă atunci se va liniști și stomacul lui, și în acest timp încearcă să separe esențialul din toată această harababură a impresiilor zilei. El vrea să facă bilanțul, să adune experiențele, adună rezultatele, ar vrea să-și pronunțe părerile, să-și formuleze principiile și să dea sens chinurilor.

Dar creierul său supraexcitat abia mai face față acestei sarcini, gonește gîndurile încoace și încolo, nu se supune ordinului de a proceda sistematic, iar răgazul impus de tablete în loc să-l cheme la ordine, îl face mai degrabă să intre în panică.

Și iată-mă astfel părăsind exemplara pereche: ea deja cuprinsă de somn, el așteptîndu-l încă. Dar oricînd va veni el, va veni prea devreme.

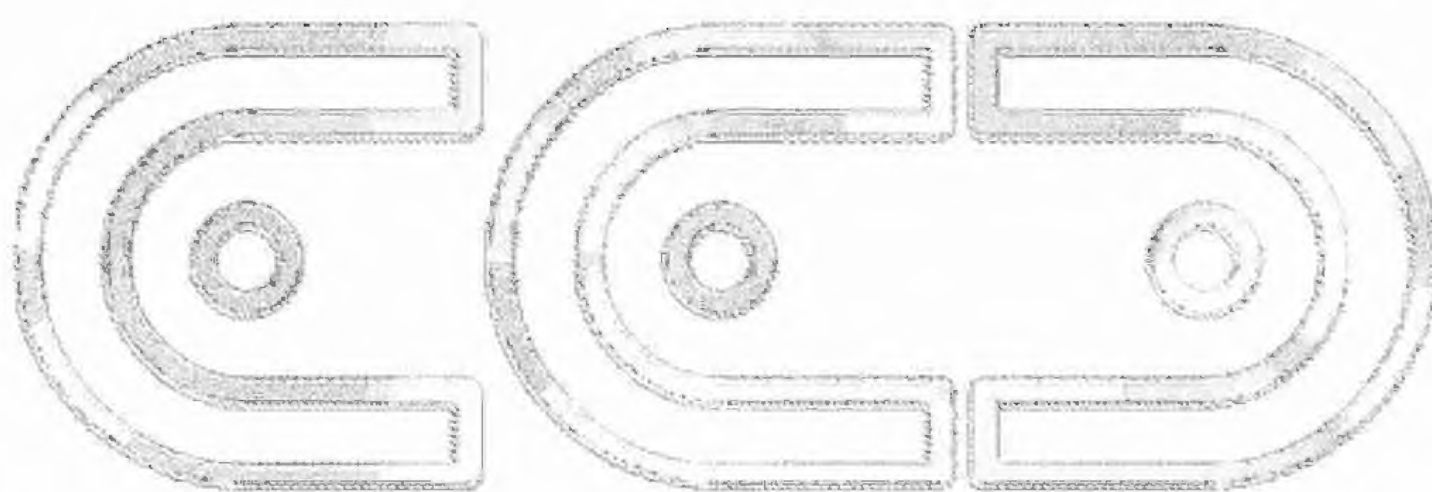
Lector: SERGIU SĂLĂGEAN
Tehnoredactor: NICOLAE ȘERBĂNESCU

Tiraj: 10 000 + 90 + 40 ex. broșate. Bun de tipar: 16.10.1979. Coli tipar: 7,5.

Tiparul executat sub cd. 423 la I. P. „Filaret"
str. Fabrica de chibrituri nr. 9—11
București
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

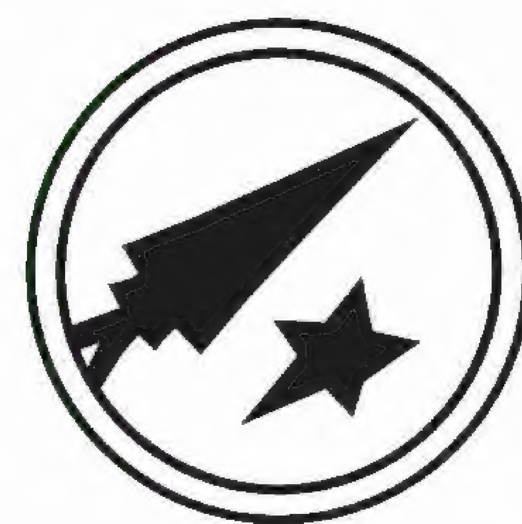

Anonim

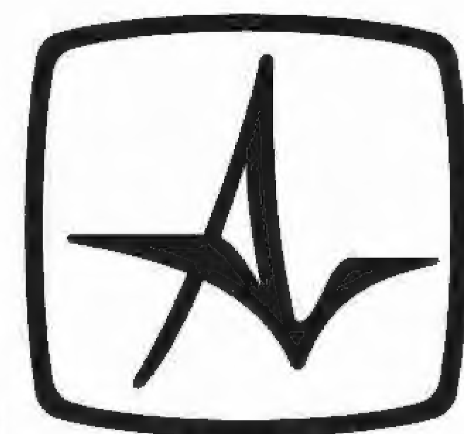
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

